

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Φίλοι ὁμιληταὶ καὶ ἡ ἄλλη-σεβαστὴ ὁμήγουρις.

Ἡ φιλοσοφία εἶνε ἰθαγενὲς τῆς Ἑλλάδος φυτὸν καὶ τοιοῦτον μάλιστα καλλίκομον καὶ καλλίκαρπον, ὥστε τὴν μεγίστην ἐπ' αὐτῇ δικαιούται νὰ αἰσθάνηται ἡ πατρὶς ἡμῶν καύχησιν καὶ χαρὰν, θεωρεῖ δ' αὐτὴν δικαίως τὸν λαμπρότατον καὶ ἀχειροποίητον αὐτῆς κόσμον. Διότι δι' αὐτῆς ἐκόσμησε τὸν οἶκον καὶ τὴν πολιτείαν, δι' αὐτῆς ἐδίδαξε τοὺς ἀναλλοιώτους τοῦ αἰωνίου κάλλους νόμους καὶ ἀνύψωσεν εἰς ἀνυπέρβλητα ὕψη τὴν καλλιτεχνίαν, δι' αὐτῆς κατέπεισε τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν ἀρχῆς καὶ τῆς συγγενείας καὶ ὁμογενείας, δι' αὐτῆς ἐξώρισε τῶν κοινωνιῶν τὴν θηριωδίαν καὶ ἰδρυσεν ἐν αὐταῖς τὴν τῇ εὐγενεῖ τοῦ ἀνθρώπου φύσει προσήκουσαν φιλανθρωπίαν, δι' αὐτῆς εἰσήγαγεν εὐπρέπεστέρως καὶ τῇ θεῖᾳ φύσει ἀξίας περὶ θεοῦ ἰδέας καὶ ἐξηυγένισεν οὕτω τὰς θρησκευτικὰς τοῦ ἀνθρώπου δόξας καὶ παρεσκεύασε τὴν θεῖαν τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν, δι' αὐτῆς ἡ παμφιλτάτη ἡμῶν πατρὶς ἐγένετο διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ἡμετέρα φυλὴ ἀρχηγέτις καὶ καθηγεμῶν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, δι' αὐτὴν ἐξήρθη τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἡ ἱστορία ὑπεράνω τῶν ἐθνικῶν διακρίσεων καὶ θεωρεῖται ὡς ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δι' αὐτὴν ἡ ἡμετέρα γλῶσσα κατέστη κοινὸν πάσης φυλῆς καὶ πάσης πολιτείας παιδαγωγικὸν στοιχεῖον, δι' αὐτὴν οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπέβησαν πατέρες τῶν ἀνθρώπων καθόλου, οὐχὶ ἰδρυταὶ ἐλληνικῆς ἀπλῶς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, ἀλλ' ἰδρυταὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ὁ ἀκρογω-

νιατός λίθος τοῦ ἀείποτε σεμνότερον καὶ μεγαλειότερον ἀνεγειρομέ-
νου οἰκοδομήματος τῆς ἀποθεώσεως τοῦ ἀνθρώπου, δι' αὐτῆς τέλος
μετέσχευεν ἡ ἡμετέρα φυλὴ τῆς ἀφίτου ἐκείνης καὶ ἀκαταλύτου θείας
δυνάμεως, τῆς ἀθανασίας, καὶ διὰ τοῦτο ὡς τοῦ ἐπὶ τοῦ Καυκάσου
προσπεπασσαλευμένου ἀρχηγέτου αὐτῆς Προμηθέως ἐσθίουσι μὲν καὶ
αὐτῆς ἀείποτε τὰ σπλάγχνα γῦπες ἀπάνθρωποι, ἀλλὰ τῆς ἀθανα-
σίας μετέχοντα αὐξάνονται πάλιν.

Τὴν ζωογόνον τῆς φιλοσοφίας πνοὴν οὐδεὶς ἐδύνατο καὶ νὰ ἐκτι-
μῆσιν κάλλιον τοῦ ἐμπνευσθέντος καὶ ζωογονηθέντος ὑπ' αὐτῆς ἐλ-
ληνικοῦ ἔθνους. Διὰ τοῦτο καὶ εὐθύς ὡς ἠσθάνθησαν τὴν ἀθάνατον
αὐτῆς πνοὴν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι εἰσέπνευσαν αὐτὴν βαθύτατα, ἐνε-
φορήθησαν τῆς θείας αὐτῆς δυνάμεως, ἠγάπησαν, περιέθαλψαν αὐ-
τὴν ὡς τὸ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κομισθὲν ὑπὸ τοῦ Προμηθέως εἰς τοὺς
ἀνθρώπους πῦρ καὶ ἐσχημάτισαν οὐχὶ ἓνα μόνον θίασον ἐστιάδων πρὸς
διάσωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ πολλοὺς ἀφωσιωμένων λατρευτῶν θιάσους, οἵ-
τινες ἐν ἔρωτι ἀμυθητῶ περιεῖπον καὶ ἀνερίπιζον καὶ μετελαμπα-
δεύοντο αὐτὴν ἀείποτε ἀγλαοτέραν καὶ θαυμασιωτέραν εἰς τοὺς ἐπι-
γιγνομένους. Οὕτω δὲ συνεταυτίσθησαν Ἕλληνες καὶ φιλοσοφία,
ὥστε ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων ἀπλού-
στατα καὶ γνωριμώτατα διατυποῖ διὰ τοῦ «Οἱ Ἕλληνες σοφίαν
ζητοῦσιν». Ὅτε δὲ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἠξιώθη μετὰ μακρῶν αἰῶνων
πικρὰν δουλείαν καὶ ἀφιλοσοφίαν νὰ ἴδῃ καὶ γηθοσύνης προσαγο-
ρεύσῃ ἐν τινι μέρει τοῦ ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ τὴν Ἡὼ τῆς ἐλευθερίας,
ἐκδιώκουσαν τῆς δουλείας τὰ σκότη, εὐθύς ἀνεφώνησεν αἰσθανθὲν
ζωηρῶς διεγειρόμενον τὸν ἔτερον αὐτοῦ χαρακτῆρα «φιλοσοφεῖτε μάλ-
λον ἢ ἀναπνεῖτε». Καὶ ὄντως, ὅτε ἠυτήχησαν οἱ πατέρες ἡμῶν νὰ
πήξωσι πενιχρὰν καλιὰν ταῖς φυγάσι Μούσαις, τρεῖς θρόνους ὠρισαν
τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ διὰ λόγους, οὓς μεθ' ἡμῶν ἄλλοτε θὰ ἐξετάσω-
μεν, παρημελήθη ὡς μὴ ὄφελεν, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικὴ ἐπιστήμη
καὶ ἐν ᾧ νῦν καὶ τὰ μικρότατα τῶν Πανεπιστημίων ἔχουσι τρεῖς τοῦ-
λάχιστον φιλοσοφικὰς ἑδρας, ἐν δὲ τῷ τοῦ Βερολίνου 14 ἐδίδασκον
κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ 1886—1887 τὴν φιλοσοφίαν, ὁ Paulsen,
ὁ Lasson, ὁ Döring, ὁ Michélet, ὁ Simmel, ὁ Zeller, ὁ Deus-
sen, ὁ Diels, ὁ Maercker, ὁ Stein, ὁ Dilthey, ὁ Gizycki, ὁ La-
zarus, ὁ Ebinghaus, τὸ μόνον τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς Πανεπιστή-
μιον ἓνα μόνον κέκτηται θεράποντα τῆς ἐπιστήμης, ἣν αὕτη ἐδη-
μιούργησε καὶ δι' ἧς ὑπεράνω τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ἐξήρθη. Ἐξω-
ρίσθησαν ἡ μᾶλλον ἐκφυαλίζονται τὰ φιλοσοφικὰ ἐν τῇ ἐγκυκλοπαι-

δικῇ τοῦ ἔθνους παιδεύσει, ἀργολογία δὲ θεωρεῖται καὶ ἡ ἐν τῷ Πα-
νεπιστημίῳ διδασκαλία αὐτῶν.

Καὶ τί λέγω ἀργολογία; Ἡ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας θεωρεῖ-
ται τοῦτ' αὐτὸ, φοβερὸν εἰπεῖν, ἐπιβλαβὴς τῷ ἡμέτερῳ ἔθνει. Καὶ ἂν
μὲν τὴν φοβερὰν ταύτην ἀπόφασιν ἐξέφερον χεῖλη ἀνθρώπων, ἀπὸ
τῶν, τριόδων καὶ τῶν καφείων ἢ τῶν αἰθουσῶν τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ χαρ-
τοπαιγνίου ἀπανθίζόντων τὰς σοβαρὰς αὐτῶν γνώμας, οὐδεμίαις προ-
σοχῆς θὰ ἠξιοῦμεν τοιαύτας ἕξω τοῦ δικαστηρίου ἀποφάσεις. Ἀλλὰ
νῦν τὴν γνώμην ταύτην ἔχουσι ἄνδρες ἐγγηράσαντες ἐν τῷ πόθῳ
καὶ τῇ φροντίδι καὶ τῇ ἀκαμάτῳ ἐργασίᾳ πρὸς προβιβασμόν τοῦ
ἡμετέρου ἔθνους, ἄνδρες, ὧν αἱ ὑπηρεσίαι πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἀ-
ναγεννωμένην ἡμῶν ἐπιστήμην, ὧν ὁ ψυχικὸς πόνος διὰ τὸ ἀρρυθμον
τῆς ἡμετέρας κοινωνίας καὶ ἡ κοινωνικὴ θέσις δύνανται νὰ παράσχω-
σιν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τὴν ἔμφασιν γνώμης βαθείας καὶ πολ-
λαχῶς βεβαιωμένης, ἔτι δὲ καὶ τὸν λίαν κατακτητικὸν χαρακτῆρα
τῆς εὐλικρινείας. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦται δόξαι παρὰ τοιούτων ἀνδρῶν
δοξαζόμεναι καὶ λεγόμεναι δύνανται μεγάλως νὰ βλάψωσι τὴν ἡμε-
τέραν ἐπιστήμην, εἰ μὴ εἶνε ἤδη αὐτῶν ἀποτέλεσμα ἢ ἀπὸ τοσοῦτου
χρόνου κενότης τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ πανεπιστημίου ἐδρῶν καὶ ἡ
γελωτοποίησις τοῦ φιλοσοφικοῦ μαθήματος ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδικῇ
ἡμῶν παιδεύσει, κρίνω καλὸν ἀντὶ παντὸς ἄλλου θέματος, ὅπερ ἐπε-
θύμουν νὰ πραγματευθῶ ἐν τῇ ἐξόχως τιμητικῇ ταύτῃ περιστάσει,
νὰ δεῖξω ὑμῖν πρῶτον, ἂν ἐγένετό ποτε ἡ φιλοσοφία τοιαύτης δεινῆς
μομφῆς ἀξία.

Δὲν θὰ θελήσω νὰ λύσω τὸ ζήτημα ἐκ τῶν λεγομένων «ἐν δὲ ὁ-
ξω ν», ἐκτιθέμενος δὴλον ὅτι πρότερον πῶς προσφέρονται πρὸς τὴν
φιλοσοφίαν ἀρχαῖα καὶ σοφὰ ἔθνη καὶ ἐπαγόμενος εἶτα, ὅτι δὲν θὰ
ἦσαν σοφὰ, οὐδὲ τοῦ κοινοῦ ἡμῖν τε καὶ ἐκείνοις νοῦ θὰ μετεῖχον
τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ἂν μὴ ἠσθάνοντο, ὅτι περιέπουσι καὶ περιθάλλουσι
καὶ μετὰ ζήλου ἐνθουσιώδους θεραπεύουσιν ἐπιστήμην, ἥτις αὐτοῖς
οὐδὲν ἄλλο ὡς ἀντάλλαγμα θὰ προσέφερον ἢ τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν
ἀδυναμίαν καὶ τὸν πόλεμον παντὸς κατὰ πάντων. Θὰ εἰσέλθωμεν
μᾶλλον εἰς αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἵνα ἴδωμεν
τί ἐργάζεται καὶ τί προϊόντα παράγει.

Καὶ πρῶτον μὲν διατυπώσωμεν τὴν κατ' αὐτῆς κατηγορίαν.

Ἡ φιλοσοφία, λέγουσιν οἱ φοβούμενοι αὐτὴν, εἶνε μάθημα ἐπιβλα-
βὲς εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν. Τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἡ πολιτικὴ
κατάστασις καὶ οἱ ἀπανταχόθεν ἐπ' αὐτὸ ἐπικρατούμενοι δεινότατοι

κίνδυνοι απαιτούσιν ἑκτακτον πατριωτισμὸν, μεγίστην ἐθελοθυσίαν, καταφρόνησιν τῶν κινδύνων, καρτερίαν, ἐγκράτειαν, πειθαρχίαν, περιφρόνησιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου. Τίς δὲ φιλοσοφῶν περὶ τῶν πραγμάτων θὰ ὑπεβάλλετο εἰς τοιούτους κόπους καὶ πόνους καὶ κινδύνους; Τίς φιλοσοφῶν θὰ προὐθυμεῖτο νὰ χέῃ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος;

Εἶνε φανερόν ὅτι οἱ οὕτω σκεπτόμενοι ἀφορμῶνται ἀπὸ τῆς ἐσφαλμένης ἀρχῆς ὅτι φιλοσοφία εἶνε ἰδιοτέλεια, ἐγωϊσμός, φιλοζωία, ἡδὺς τῶν αἰσθήσεων κνισμός· ὅτι ἡ φιλοσοφία οὐδὲν ἄλλο διδάσκει τοὺς τροφίμους αὐτῆς ἢ ὅτι «περὶ γαστέρα τὸ ἀγαθόν», ὅτι δῆλα δὴ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶνε τὸ ὡς ἡδίστα φαγεῖν καὶ ὡς ἡδίστα πιεῖν καὶ ὡς ἀναιδέστατα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καθυβρίσαι, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ, οἷον ὁ θεωρητικὸς βίος, ἡ θρησκεία, ἡ ἠθικὴ, ἡ πατρὶς, ἡ οἰκογένεια, ἡ ἀρετὴ ἐν γένει εἶνε κεναὶ ἐννοίας λέξεις, εἶνε ἤτοι μωρίας καὶ ἀμαθίας καὶ ἀβελτηρίας κυήματα ἢ εὐφυᾶ φιλοδοξῶν ἀπατεῶνων τεχνάσματα, πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον αὐτὰ ἐπινοησάντων, ἵνα τὸν πολὺν καὶ ἀπαίδευτον ὄχλον διὰ τούτων σαγηνεύοντες καὶ ἀποπλανῶντες τρυφῶσιν αὐτοὶ καὶ γαυριῶσιν ἐν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς δυσπραγίαις ἐκεῖνου.

Ἡ κατηγορία αὕτη καὶ ἱστορικῶς ἀδίκως ἐξελέγχεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας πάντων τῶν ἔθνων καὶ πάντων τῶν αἰώνων καὶ λογικῶς ἐσφαλμένη οὖσα τυγχάνει.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος διδασκόμεθα τὴν δι' ἀπάσης αὐτῆς διήκουσαν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ γνῶσις ἀρχει τῆς ἀμαθίας, οἱ σοφοὶ κρατοῦσι τῶν ἀπαιδευτῶν. Ταύτην τὴν ἀλήθειαν ἐξέφερον οἱ πρόγονοὶ ἡμῶν διὰ τῆς ῥήτρας «τοὺς Ἕλληνας εἰκὸς τῶν βαρβάρων ἀρχειν». Καὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο κενὴ μεγαλαυχία καὶ ἀπλοῦς ῥημάτων κόμπος τῶν ἐν περιπάτοις καὶ στοαῖς λεσχηνευσάντων, ἀλλ' ἀδιάσειστος ἐθνικὴ πεποιθήσις, ἀποδεικνύει ἡ ὑψηλὴ ἐκεῖνη ὑπερηφανία τῶν Μυρῶν, οἵτινες ἐν ἐχθρικῇ χώρᾳ ἀπειλημμένοι ἀνευ ἀρχηγῶν, ἀνευ ἐπιτηδείων, ὑπ' ἀπειραρίθμου ἐχθρῶν στρατιᾶς ἀπὸ ὄρας εἰς ὄραν νὰ κατακοπῶσιν ἀπειλούμενοι μεγαλοφρόνως ὅμως ἀπέριπτον τὰς προτάσεις τῆς διὰ παραδόσεως τῶν ὄπλων σωτηρίας βροντοφωνοῦντες ἐν ἀγανακτῆσει «Ἕλληνες ὄντες βαρβάρους δουλεύσομεν;» Οἱ Ἕλληνες ἦσαν τότε ἡ γνῶσις, ἡ σοφία, οἱ δὲ βάρβαροι ἡ ἀμαθία, τὸ σκότος. Ἀκατάληπτον ἐφαίνετο τοῖς Μυρῶν, πῶς εἶνέ ποτε δυνατὸν ἡ γνῶσις νὰ δουλεύῃ τῇ ἀγνοίᾳ, ἡ σοφία νὰ θεραπεύῃ τὴν ἀμαθίαν.

Καὶ οὐ μόνον τὰ σοφώτερα ἔθνη ἀρχοῦσιν αἰετοῦ τῶν ἀμαθεστέ-

ρων, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ σοφὰ ποτε ὑπάρξαντα ἀμελήσαντα ὑστερον καὶ ἄσοφα γενόμενα καθίστανται δοῦλα τῶν πρότερον μὲν δι' ἀμαθίαν ὑπ' αὐτὰ διατελεσάντων, νῦν δὲ διὰ θεραπείαν τῆς γνῶσεως σοφωτέρων ἑαυτῶν γενομένων. Ἡ ἀλήθεια αὕτη οὐδεμιᾶς χρήζει λεπτομερεστέρως ἐξηγήσεως. Δύναται πᾶς τις κρατῶν αὐτὴν ἐν νῷ καὶ διατρέχων διὰ τῆς μνήμης τὴν ἱστορίαν τῶν ἔθνων νὰ κατίδῃ τὸ κύρος αὐτῆς.

Ὅτ' ἐπεκρεμάσθη ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ὁ μέγας ἀπὸ τῆς Ἀσίας κίνδυνος, φιλοσοφώτεροι τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἀναμφισβητήτως οἱ Ἀθηναῖοι, ἥκιστα δὲ φιλόσοφοι οἱ Θηβαῖοι. Καὶ ὅμως οἱ ἀφιλόσοφοι Θηβαῖοι τὸ ἴδιον συμφέρον διώκοντες τὰ ῥᾶστα καὶ ὠφελιμώτατα ἑαυτοῖς προείλοντο καὶ προσετέθησαν τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, οἱ δὲ φιλόσοφοι Ἀθηναῖοι εἰς πανελλήνιον περιωπὴν ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ἐξαρθέντες πάντα τὰ ἴδια αὐτῶν ἀποβαλόντες ἀγαθὰ καὶ τὴν ζωὴν αὐτῆν εἰς οὐδὲν λογισάμενοι ἐκινδύνευσαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων. Ὅτε δὲ πάλιν πρὸ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης προὔτεινεν αὐτοῖς ὁ Μαρδόνιος «τὴν τε πόλιν αὐτοῖς ἀναστήσειν καὶ χρήματα πολλὰ δώσειν καὶ τῶν Ἑλλήνων κυρίους καταστήσειν», ἐὰν μὴ μετάσχωσι τοῦ πολέμου, οἱ φιλοσοφοῦντες Ἀθηναῖοι δὲν προείλοντο τὰ ἴδια τῶν κοινῶν τῆς Ἑλλάδος συμφερόντων, ἀλλὰ καταφρονητικῶς ἀπορρίψαντες τὰς ὠφελιμωτάτας τοῦ Μαρδονίου προτάσεις προὔτιμησαν νὰ μένωσι πένητες μὲν καὶ ἄστεγοι, ἀλλ' ἔχοντες τὴν ἡδεῖαν συναίσθησιν ὅτι προῦκινδύνευσαν τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας.

Ὅτε δ' ἐξέλιπε τὰς Ἀθήνας τὸ μεγαλοῦργόν τῆς φιλοσοφίας πνεῦμα καὶ παρειασφάρησαν τὰ κακόζηλα τῆς ἰδιοφελείας σκέμματα τῶν Σοφιστῶν, οὔτε ἡ κτηθεῖσα δόξα, οὔτε αἱ μεγάλαι δυνάμεις, οὔτε ἡ φυσικὴ τῶν Ἀθηναίων ὑπεροχὴ ἐδυνήθη νὰ σώσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς.

Αὐτοὶ δ' οὗτοι οἱ ἀναξίως Ἑλλήνων μηδίσαντες Θηβαῖοι μετὰ μίαν ἑκατονταετηρίδα, ὅτε τὸ θεῖον τῆς φιλοσοφίας πνεῦμα ἤρξατο νὰ διαπνέῃ αὐτούς, ὅτε ἡ φιλοσοφία ἐκίνει τὴν μεγάλην διάνοιαν καὶ ἐθέρμαινε τὴν λεοντώδη καρδίαν τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν, κατέθραυον τὰς ἀνικητούς τῶν Λακεδαιμονίων παρατάξεις καὶ ἐνεπίμπλαντο τηλικαύτης φιλοτιμίας καὶ φρονήματος, ὥστε οὐδὲν ἐπίγειον ἀγαθὸν θεώρουσαν ἀντάξιον τῆς δόξης τοῦ ἡγεῖσθαι τῆς Ἑλλάδος. Καὶ εἰκότως, διότι ὅπου ἂν ἄψηται ἡ φιλοσοφία φύσεως ἀνθρωπίνης, ὅσον καὶ ἂν εἶνε αὕτη ταπεινὴ, θὰ ἐξυψώσῃ καὶ θεῖου πυρὸς αὐτὴν θὰ πληρώσῃ.

Ὅτε ὁ μέγας τῆς ἀριστοτολικῆς Μακεδονίας υἱὸς ἠγεῖτο 30000 Ἑλλήνων καὶ δι' αὐτῶν κατέλυε τὴν παντοδύναμον τοῦ μεγάλου Κύρου καὶ τοῦ Δαρείου κληρονομίαν καὶ ἐξέτεινε τὴν δόξαν τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων μέχρι τοῦ Γάγγου, ἐν ποίῳ στρατοπέδῳ τῶν διαμαχομένων εὕρισκετο ἡ φιλοσοφία ;

Ὅτε «παρὰ τὰν εὐδρον ἀκτὰν Ἰμέρα» οἱ τοῦ Δεινομένου παιῖδες, Γέλων καὶ Θήρων, «ὕμνον ἐδέξαντο ἀμφ' ἀρετᾶ» κατατροπώσαντες τὸν Ἀμίλκην μετὰ τῶν 30 αὐτοῦ μυριάδων πολεμιστῶν, μετὰ τίνων εἰργάζετο ἡ φιλοσοφία ;

Ὅτε ὁ Ἀφρικανὸς καὶ Νομαντίνος Σκιπίων ἐδόξαζε τὰ ῥωμαϊκὰ ὄπλα καὶ παρέδιδεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπαρχίας κράτη ἀρχαῖα καὶ ἰσχυρά, παρὰ τίνι τῶν διαγωνιζομένων θὰ συνήντά τις τὸν στωϊκὸν φιλόσοφον Παναίτιον ;

Ὅτε ὁ Ἀριστόνικος ἐλάμβανε τὸ οὐρανόμηκες ἐκεῖνο ὕψος, ἢ ἀντιμετρηθῆ πρὸς τὴν κοσμοκράτειραν Ῥώμην, καὶ συνέτριβε μεταξὺ Σμύρνης καὶ Ἐλαίας τοὺς φοβεροὺς αὐτῆς λεγεῶνας, ποῖος παρεῖχεν εἰς τὴν μικρὰν αὐτοῦ στρατιὰν τὴν ἀπαράμιλλον ἐκείνην ἀνδρείαν ; Βεβαίως ἡ στωϊκὴ φιλοσοφία, ἡ ἐμπνεύσασα εἰς τὸν Ἀριστόνικον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν τὴν ὑψηλὴν καὶ φιλόανθρωπον ἰδέαν νὰ ἰδρῶσιν τὴν Ἡλιούπολιν, ἣτοι πολιτεῖαν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, τῶν ἀνθρωπίνων δικαιῶν, τῆς ἰσότητος καὶ ἀγάπης ἐδραζομένην, ἣτις omnibus patet, omnes admittit, omnes invitat, ingenuos, libertinos, servos, reges, exules. non eligit domum nec censum, nudo homine contenta est (Seneca de Benef. III, 18).

Τίς ἐπλήρου τὴν ψυχὴν τοῦ Κικέρωνος τηλικούτου φρονήματος, ὥστε νὰ καταφρονῆ τῶν πανταχοῦ κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἰσταμένων ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα παγίδων ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῆς πολιτείας ;

Τίς ἐπλήρου τὴν καρδίαν τῶν Γράκχων τηλικαύτης τόλμης καὶ φιλανθρωπίας, ὥστε νὰ ἀναλάβωσιν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ πολιτεύματος ἀγῶνα, οὗ ἐγίνωσκον, ὅτι θὰ ἐπιπτον θύματα ;

Ἐν ταῖς μάχαις οἱ μὲν ἀφιλόσοφοι τῶν βαρβάρων ἀρχοντες εὕρισκοντο ἠσφαλισμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατεύματος, οἱ δὲ τῶν φιλοσοφούντων Ἑλλήνων ἠγεμόνες ἐμάχοντο ἐν ταῖς πρώταις τάξεσι. Ποῖος λοιπὸν γινώσκει νὰ καταφρονῆ τῶν κινδύνων ἡ φιλοσοφία, ἢ ἡ βαρβαρότης ;

Ἐὰν ἐπισκοπήσωμεν τὰ μεγάλα τῶν Γάλλων καὶ Γερμανῶν στρατόπεδα κατὰ τὸ 1870, ποῦ θὰ εὕρωμεν τοὺς φιλοσοφούντας, ἐν τοῖς ἐνδόξοις νικηταῖς ἢ ἐν τοῖς δι' ἑλλειψιν ζωμοῦ ἐθελοκακοῦσιν ;

Φιλόσοφος ἦτο Ζήνων ὁ Ἐλεάτης, ὅστις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς ἰδίας πατρίδος κατὰ τοῦ τυράννου συνομόσας καὶ κατὰ τὴν πράξιν ἀτυχήσας ἐρρίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον καὶ ἐβασανίζετο, ἵνα ἐξείπῃ τοὺς συνενόχους, ὁ δὲ, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων ἠττηθεῖς ἀτιμάσῃ τὴν φιλοσοφίαν, ἀποτραγῶν τὴν γλῶσσαν ἀπέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ τυράννου.

Φιλόσοφος ἦτο ὁ μέγας Ἀρχύτας ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ πάσῃ ἀρετῇ θαυμαζόμενος, ὁ ἐπτάκις στρατηγήσας καὶ οὐδέποτε ἠττηθείς.

Μετὰ φιλοσόφων συνέζη καὶ φιλοσοφικοῦ ἐξάρματος μετεῖχον οἱ τε λόγιοι καὶ αἱ πράξεις τοῦ ἀπὸ τοῦ βήματος ἀστράπτοντος καὶ βροντῶντος καὶ συγκυκῶντος τὴν Ἑλλάδα Ὀλυμπίου Περικλέους. Τῆς νέας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἀρχῆς τοῦ Ἀναξαγόρου, ὅτι νοῦς ἐστὶν ὁ πᾶν διακοσμήσας, ἐμφορηθεὶς ὁ Περικλῆς διενεόθη νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὴν ἐν τῇ πολιτικῇ καθιστῶν νοῦν καὶ διακοσμητὴν τῆς ὅλης Ἑλλάδος τὰς Ἀθήνας.

Φιλόσοφος ἦτο ὁ πᾶν τῶν Θηβῶν τὸ μεγαλεῖον ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ψυχῇ ἐγκλείων Ἐπαμεινώνδας.

Φιλόσοφος ἦτο ὁ Μέλισσος ὁ ἔνδοξος τῶν Σαμίων ναύαρχος, ὁ τῷ 442 ἐν ναυμαχίᾳ τὸν ἀήττητον Περικλέα νικήσας.

Ἡ φιλοσοφία ἐγαλούχησε καὶ ἐξέθρεψε τὸν ἀνδρειότατον τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἐξαπλώσαντα.

Τῆς φιλοσοφίας ἱερεὺς καὶ μυσταγωγὸς ἦτο ὁ Μάρκος Αὐρήλιος αὐτῆς Φριδερίκος ὁ μέγας αὐτῆς τρόφιμοι ἦσαν τὰ εὐγενῆ τῆς Κορνηλιάς τέκνα. Καὶ ἵνα κατ' Ἐμπεδοκλέα εἶπω :

ἔστιν ἀνάγκης χρῆμα, θεῶν ψήφισμα παλαιόν,
αἰδίων, πλατέεσσι κατεσφρηγισμένον ὄρκοις,

ἵνα ἡ γνῶσις πάντων κρατῆ, πάντων ἀνάσῃ, πᾶσι σημαίνῃ, πάντων θεμιστεῦῃ.

Πάντες οἱ ἀξιάγαστοι καὶ πολυῦμνητοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολιτικοὶ χαρακτῆρες εἶνε τρόφιμοι τῆς φιλοσοφίας. Πᾶσαι αἱ θαυμασταὶ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς βάθος συγκινοῦσαι ἢ τὴν φαντασίαν αὐτοῦ εἰς ἄκρον ἐξάπτουσαι πολιτικαὶ πράξεις ὑπ' ἀνδρῶν φιλοσοφούντων ἐπράχθησαν. Οἱ ἀνδρειότατοι, οἱ ἐγκρατέστατοι, οἱ σωφρονέστατοι, οἱ φιλανθρωπότατοι, οἱ ἐπινοητικώτατοι, ἐνὶ λόγῳ οἱ τελειότατοι τῶν ἀνθρώπων ἀνήκουσιν εἰς τοὺς τροφίμους τῆς φιλοσοφίας. Πᾶσαι αἱ μετ' εὐλογιῶν καὶ ἐγκωμίων ὑπὸ τῆς ἱστορίας μνημονευόμεναι ἀρχαὶ εἶνε ἀρχαὶ ἀνδρῶν φιλοσοφούντων.

Ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου Περίανδρος, ὁ αἰσυμνήτης τῆς Μυτιλήνης Πιπτακός, ὁ τῆς τῶν Ἀκραγαντίνων δημοκρατίας προστάτης Ἐμπεδοκλῆς, ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων Σόλων, ὁ προστάτης τῆς τῶν Ἀθηναίων δημοκρατίας Περικλῆς, ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ Φριδερίκος ὁ μέγας, ἦσαν σοφοὶ ἢ τῆς φιλοσοφίας τρόφιμοι. Συνελόντι δ' εἰπεῖν, ὅτι κέκτηται τῆς ἀνθρωπότητος ἡ ἱστορία μέγα, ὅτι ὑψηλόν, ὅτι θεῖον, τῆς φιλοσοφίας εἶνε καρπὸς ἀγλαός. Ὁ δὲ ἦτο δ' ἀνάγκη ν' ἀνελιζώ ἐνώπιον ὑμῶν πᾶσαν τῆς φιλοσοφίας τὴν ἱστορίαν, ἵνα δείξω πάντας τοὺς ἀνεκτιμήτους αὐτῆς θησαυροὺς, πάντα τὰ ὑπὲρ τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου τρόπαια αὐτῆς.

Ἡ κατηγορία ἄρα, ὅτι ἡ φιλοσοφία ταπεινοῖ καὶ ἐκφαυλίζει τοὺς χαρακτῆρας ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἱστορίας τόσον ἄδικος, ὥστε ἀνάλογον κατὰ τὴν ἀδικίαν ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ μόνην τὴν κατηγορίαν, ὅτι ὁ Σωκράτης διέφθειρε τοὺς νέους.

Ἡ κατηγορία αὕτη δὲν εἶνε μόνον ἱστορικῶς ἀσύστατος, ἀλλὰ καὶ λογικῶς ἐσφαλμένη.

Τὸ ὑπὲρ πατρίδος, ὑπὲρ πατρῶν ἱερῶν, ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τῶν προγόνων θηκῶν ἐθέλειν ἀποθνήσκειν καὶ πᾶσαν θυσίαν ὑπομένειν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐννοίας, ἣν ἔχει τις περὶ τῶν πραγμάτων τούτων. Ὁσφ ὑψηλοτέραν ἔχει τις ἐννοίαν περὶ τῶν περιεχομένων τούτων τῆς ἐννοίας πατρίδος, τοσοῦτ' ἰσχυροτέρα θὰ εἶνε καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη αὐτοῦ, τοσοῦτ' προθυμότερον θὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν θυσίαν εἰς τὸν ἱερὸν τῆς πατρίδος βωμόν. Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη καὶ ἐθελοθυσία μετρεῖται ἄρα τῷ μέτρῳ τῆς γνώσεως τῆς ἐννοίας αὐτῆς.

Ἀλλὰ τίς ἄλλος πλὴν τῆς φιλοσοφίας παρέχεται σαφῆ καὶ καθαρὰν τὴν γνῶσιν τῶν ἐνοιῶν τούτων; Τίς ποτ' ἐδυνήθη νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῶν σεμνότερα καὶ μεγαλειότερα καὶ συγκινητικώτερα τῶν φιλοσόφων; Τίς ποτε ἐφάνη προθυμότερος τῶν φιλοσόφων νὰ καθαγιάσῃ τὴν ὑπὲρ πατρίδος διδασκαλίαν αὐτοῦ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος; Τίς ποτε ἔπесεν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης εὐτυχέστερος καὶ μακαριώτερος ἐκείνων, οἵτινες φιλοσοφικὴν γνῶσιν τοῦ πράγματος εἶχον, ὑπὲρ οὐ ἐμάχοντο; Τίς ἐξεστράτευσε προθυμότερον τῶν φιλοσοφικῶς περὶ πατρίδος διανοουμένων; Τὸ ἀπὸ σκοτεινῶν ἀντιλήψεων δρᾶν καὶ μάχεσθαι παρέχει μὲν πῶς θράσος καὶ αὐθάδειαν, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα εὐροῦσι, μετατρέπεται δὲ εἰς τὴν ἀντιθετον δειλίαν καὶ παντελεῖ ἀδυναμίαν εὐθὺς ὡς προσκόμματα καὶ δυσχέρεια ἀφανῶσιν. Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ τριακόσιοι ἐν Θερμοπύλαις ἔχοντες φιλοσοφικὴν γνῶσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, ὅτι δηλαδὴ τῇ πατρίδι

ἐγεννήθησαν, ὅτι δι' αὐτὴν ζῶσι καὶ ὅτι τὸ ὑπὲρ αὐτῆς ἐν παρατάξει γενναίως ἀποθναῖν εἶνε ὁ λαμπρότατος καὶ πρεπωδέστατος ἀνδρὶ Σπαρτιάτῃ κόσμος, αὐτὸς μὲν προσφέρει ἑαυτὸν καὶ τοὺς τριακοσίους ὀλοκαύτωμα εἰς τὴν πιστὴν τῶν νόμων τῆς πατρίδος τήρησιν, τοὺς δὲ μεθ' ἑαυτοῦ ὄντας λοιποὺς Ἕλληνας ὡς μὴ ὑποχρέους εἰς ταύτας τὰς φιλοσοφικὰς τοῦ σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος ἀρχάς, ἀπέπεμψεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν ἰδίαν περὶ πατρίδος φιλοσοφίαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθάνωσιν.

Οἱ Σπαρτιάται κατὰ τὸν β' μεσσηνιακὸν πόλεμον (645 — 628) ἠττῶντο ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων, διότι τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν δὲν ἐθέρμαινεν οὐδὲ διεφώτιζε καθαρὰ καὶ διαυγῆς τοῦ ἔργου αὐτῶν ἀντίληψις. Ἄλλ' ὅτε ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ὁ Ἀφιδναῖος Τυρταῖος ἀνέλυσε καὶ διεσάφησε φιλοσοφικῶς τὴν ἐννοίαν τῆς πατρίδος, ὅτε ἐζωγράφησεν αὐτοῖς διὰ χρωμάτων ζωηροτάτων τὴν στυγεράν δουλείαν καὶ τὰ δεινὰ αὐτῆς ἐπακόλουθα διὰ θαυμαστῆς φιλοσοφικῆς ἀναλύσεως, ὅτε ἐδίδαξε τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα πάντων καὶ τὰ τῆς ἀκμαίας νεανικῆς ἡλικίας πρὸς τὴν γερωντικὴν, οἱ πρότερον νικηταὶ μετετρέπησαν εἰς ἠττημένους καὶ οἱ πρότερον ἠττημένοι ἀπέβησαν περιφρονέστατοι νικηταί. Δὲν ἦσαν οἱ αὐτοὶ Σπαρτιάται καὶ πρότερον; οὐχί' διότι πρότερον ἦσαν γενναῖα μὲν καὶ δραστηρία, ἀλλὰ τυφλὴ καὶ ἀόμματος μάζα, διότι ἐστερεῖτο τοῦ θεοῦ ἐκείνου πυρός, τοῦ ζωογονοῦντος τὴν ἄψυχον ὕλην. Ἐλείπε τὸ θεῖον φῶς τὸ περιλάμπον καὶ διαφωτίζον καὶ διαυγάζον καὶ φωτεινὰ καθιστῶν πάντα, ἔλειπεν ἐν μιᾷ λέξει ἡ φιλοσοφία, ἡ φιλοσοφικὴ διάνοησις. Ἡ γνῶσις λοιπὸν παρέχει ψυχὴν εἰς τὰ ἄψυχα σώματα, ἡ γνῶσις ὀμματοῖ τὰς τυφλὰς δυνάμεις, ἡ γνῶσις διαφωτίζουσα τὰ φοβερὰ σκότη καθοδηγεῖ τὸν ἀνθρώπον διὰ φωτεινοτάτων καὶ θελκτικωτάτων ὁδῶν, ἡ γνῶσις θερμαίνει καὶ ζωογονεῖ τὴν ψυχρὰν καὶ ἀδρανῆ ὕλην. Τῆς δὲ πανσθενοῦς γνώσεως πάροχος εἶνε ἡ φιλοσοφία.

Οἰοῦδήποτε φιλοσοφικοῦ συστήματος ὀπαδὸς καὶ ἂν εἶνε ὁ πολίτης, αὐτὸς θὰ τρέφῃ μεζζονα στοργὴν πρὸς τὴν πατρίδα, θὰ εἶνε ἐτοιμότερος πρὸς θυσίας, θὰ προσφέρῃ πολυτιμότερας ὑπηρεσίας ἢ ὁ ἀφιλοσόφητος.

Ἐὰν εἶνε τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ὀπαδός, ἐπειδὴ ὁ ὕλικός καὶ φθαρτός οὗτος κόσμος εἶνε ἀπότυπον τοῦ νοητοῦ καὶ ἀφθάρτου, ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος δι' ἰδίαν ἀμαρτίαν ἐξέπεσεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ θεοῦ ἐκείνου κόσμου καὶ οἶνει ἐν εἰρκτῇ ἐνταῦθα διατελεῖ, σκοπὸς αὐτοῦ εἶνε

ν' ἀπαλλαγῆ τῶν αἰσχυρῶν τούτων δεσμῶν καὶ γένηται πάλιν τοῦ νοητοῦ ἐκείνου κόσμου πολίτης.

'Ἄλλ' ὁ προβιδασμός οὗτος δὲν εἶνε ἄλλως δυνατός ἢ διὰ τῆς ἐξ-
γνίσεως τῆς αὐθαιρέτου βουλήσεως διὰ τῆς τελειώσεως, διὰ τῆς θεώ-
σεως. Αὕτη δὲ ἡ τελειώσις καὶ θεώσις δὲν ἐπιτυγχάνεται ἄλλως ἢ
διὰ πολιτείας καλῶς ὀργανωμένης. Ταύτην ἄρα τὴν πολιτείαν τὴν
παρέχουσαν ἡμῖν τὴν κλίμακα τῆς εἰς οὐρανούς ἀναβάσεως ὀφείλομεν
ὡς πολῖται νὰ ὑπερασπίζωμεν διὰ παντός, ὅτι ἔχομεν πολυτιμότα-
τον. Ἐντεῦθεν τὰ ἀνυπερβλήτου φιλοπατρίας γέμοντα θεσπέσια ἐκείνα
ῥήματα: «Μητρός τε καὶ πατρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων
τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μεί-
ζονι μοῖρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις, τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ
σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπέκειν καὶ θωπεύειν πατρίδα χαλεπαίνου-
σαν ἢ πατέρα, καὶ ἢ πείθειν ἢ ποιεῖν ἢ ἂν κελεύῃ, καὶ πάσχειν
ἐάν τι προσάττη παθεῖν, ἡσυχίαν ἄγοντα, ἐάν τε τύπτεσθαι, ἐάν
τε δεῖσθαι, ἐάν τε εἰς πόλεμον ἄγῃ τρωθησόμενον ἢ ἀποθανούμενον,
ποιητέον ταῦτα, καὶ τὸ δίκαιον οὕτως ἔχει, καὶ οὐχὶ ὑπεικτέον
οὐδὲ ἀναχωρητέον οὐδὲ λειπτέον τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ
ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ ποιητέον ἢ ἂν κελεύῃ ἡ πόλις καὶ ἡ
πατρίς . . . βιάζεσθαι δ' οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα οὔτε πατέρα, πολὺ
δὲ τούτων ἔτι ἤττον τὴν πατρίδα».

Αὕτη ἡ φιλοσοφία θὰ ἦτο ἐπιζημία τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει; 'Ἄλλ' ἴσως
ἡ Περιπατητικὴ! Ἴδωμεν.

'Ἐγγενῆς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει εἶνε, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἡ διω-
ξις τῆς εὐδαιμονίας. Πᾶσα ἀνθρωπίνη κίνησις καὶ ἐνέργεια σκοπὸν
ἔχει τὴν εὐδαιμονίαν. Ἀλλὰ τί εἶνε αὕτη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις; Εἶνε
ζωὴ τις· αὕτη δὲ ἡ ζωὴ εἶνε ψυχῆς ἐνέργεια καὶ πράξις μετὰ λόγου·
ἡ δὲ τελειότης καὶ τὸ κάλλος τῆς ζωῆς ταύτης εἶνε ἡ εὐδαιμονία,
τελειοῦται δὲ αὕτη διὰ τῆς ἀρετῆς. Τὸ ἄκρον ἄρα ἀγαθὸν τῷ ἀν-
θρώπῳ εἶνε ἡ ἀρετὴ· διότι δι' αὐτῆς τελειοῖ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ ἐξι-
κνεῖται εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ; τὴν εὐδαιμονίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐνέρ-
γεια εἶνε διττὴ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, διττὴ θὰ εἶνε καὶ ἡ ἀρετὴ,
δι' ἧς ἡ ἐνέργεια τελειοῦται, ἤτοι θεωρητικὴ τε καὶ πρακτικὴ· καὶ
ἡ μὲν θεωρητικὴ ἐνέργεια εἶνε τὸ ἀριστον καὶ ἡδιστον καὶ ἀποτελεῖ
τὸ πολυτιμότατον μέρος τῆς εὐδαιμονίας, ἡ δὲ πρακτικὴ ἢ ἠθικὴ
ἀρετὴ τὸ δεύτερον οὐσιώδες αὐτῆς μέρος (Τσελλ. Σύνοψις τῆς ἱστ.
τῆς ἑλλ. φιλοσοφίας 177).

Μάτην ἄρα θὰ ζητῶμεν ὑπὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐλαυνόμενοι τὴν

εὐδαιμονίαν· οὐδαμοῦ θὰ εὕρωμεν αὐτήν, ἐὰν μὴ πρότερον κατορ-
θώσωμεν τὰς ἀρετὰς ταύτας. Ἐὰν ἄρα θέλωμεν νὰ γενώμεθα εὐδαι-
μονες, ἀνάγκη νὰ καταστήσωμεν ἑαυτοὺς σώφρονες, σοφοὺς, ἀνδρείους,
φίλους, εὐσεβεῖς κτλ. Ταύτας δὲ τὰς ἀρετὰς οὔτε ἄλλοθι ποὺ ἔξω
τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας δύναται τις νὰ προσκτήσῃται, οὔτε ἄλλα-
χοῦ ποὺ ἐκτὸς αὐτῆς δύναται ν' ἀσκήσῃ καὶ εἰς τελειότητα προα-
γάγῃ. Ἀλλὰ πασῶν τῶν κοινωνιῶν τελειοτάτῃ εἶνε ἡ πολιτεία, ἡ
πατρίς. Ὁ ζητῶν ἄρα νὰ συλλάβῃ τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ διω-
κομένην εὐδαιμονίαν ὀφείλει νὰ μάχηται ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδρείο-
τατα, νὰ συμπάσχῃ τοῖς παθήμασι καὶ νὰ συγχαίρῃ ταῖς εὐπραγίαις
αὐτῆς· διότι ἐν αὐτῇ δύναται νὰ ἀσκηθῇ καὶ τελειωθῇ ἡ ἀρετὴ· ἐν
αὐτῇ δύναται ἡ ἀνδρεία νὰ παραγάγῃ Ἀλεξάνδρους καὶ Ἐπαμεινών-
δας, ἡ φιλία Δάμωνας καὶ Φιντίας, Ὁρέστεις καὶ Πυλάδας, ἡ σω-
φροσύνη Ἀντισθένης, ἡ εὐσέβεια Σωκράτης· ἐν αὐτῇ πᾶσα ἀρετὴ
δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς τελειότητα.

Μία καὶ μόνη ἄρα πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν φέρει ὁδός, ἡ τελεία ἀρετὴ,
τελειοῦται δὲ ἡ ἀρετὴ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐντεῦθεν εὐκόλως κατανοοῦ-
μεν τὸν μέγιστον τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐνθουσιασμόν,
τὴν ἀπειρον πρὸς αὐτὴν τιμὴν καὶ τὸν ἐξαισίον εἰς αὐτὴν ὕμνον.

Ἄρετά, πολύμοχθε γένοι βροτείῳ,

θήρημα κάλλιστον βίῳ,

σᾶς πέρι, παρθένε, μορφᾶς

καὶ θανεῖν ζαλωτὸς ἐν Ἑλλάδι πότμος

καὶ πόνους τλῆναι μαλῆροῦς ἀκάμαντας·

ταῖον ἐπεὶ φρένα βάλλεις

ἄρπυν ἐς ἀθάνατον χρυσοῦ τε κρείσσω

καὶ γανέων μαλακαυγήτοιό θ' ὕπνου·

σεῦ δ' ἐνεχ' οὐ'κ Διὸς Ἡρακλῆς Λήδας τε κοῦροι

πολλ' ἀνέτλαν σάν ἐπ' ἔργοις

ἀναγορεύοντες δύναμιν.

σοῖς δὲ πόθοις Ἀχιλεὺς Αἴας τ' Αἴδαο δόμους ἤλθον·

σᾶς δ' ἔνεκεν φίλιου μορφᾶς Ἀταρνέας ἔντροπος ἀελίου χήρωσεν αὐγᾶς·

τοιγὰρ ἀοίδιμος ἔργοις, ἀθάνατόν τέ μιν αὐξήσουσι Μοῦσαι

Μναμοσύνας θύγατρος, Διὸς ξενίου σέβας ἀσκουσαι φιλίας τε γέρας βεβαίου.

Εἶνε ἡ φιλοσοφία αὕτη ἐπιβλαβὴς τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει; 'Ἄλλ' ἴσως
ἡ τῶν Στωϊκῶν. Ἴδωμεν.

Κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσοφία εἶνε ἀρετῆς ἀσκῆσις. Διὰ τῆς ἀ-
ρετῆς καθίσταται ὁ ἀνθρώπος ἀνεξάρτητος καὶ εὐδαίμων. Καὶ αὐτὴν
τὴν γνῶσιν διὰ τὴν ἀρετὴν ἐζήτουν οἱ Στωϊκοί. Ἐὰν ἔχῃ ὁ θεωρητι-
κὸς βίος ἀξίαν τινά, αὕτη εἶνε, ὅτι προάγει τὸν ἠθικὸν βίον. Γνώσις

καὶ ἠθικότης, φιλοσοφία καὶ ἀσκήσις ἀρετῆς, σοφὸς καὶ ἐνάρετος θεωροῦνται ταυτοσημαντά. (Τσελλ. Σύνοψ. ἱστορ. τῆς ἑλλ. φιλοσ. σελ. 195).

Τῶ ζῶν πάντων οικειότατον εἶνε ἡ σύστασις αὐτοῦ καὶ ἡ ταύτης συνειδήσις· πρώτη δὲ ὁρμὴ αὐτοῦ εἶνε ἡ ἐπὶ τὸ τηρῆσαι ἑαυτὸ ἢ, ὡς νῦν λέγομεν, ἡ πρὸς αὐτοσυντηρησίαν. Ὁ ἄνθρωπος ἐπειδὴ μετέχει τῆς καθαρωτάτης καὶ εὐγενεστάτης μοίρας τοῦ θεοῦ πυρὸς, ἥτις κατέπεσεν ἐκ τοῦ αἰθέρος κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἀνθρώπων σύστασιν, εἶνε φύσις λογικὴ· τὸ οικειότατον αὐτῷ εἶνε ἡ λογικὴ αὐτοῦ σύστασις καὶ ἡ ταύτης συνειδήσις, πρώτη δὲ ὁρμὴ ἡ ἐπὶ τὸ τηρῆσαι τὴν λογικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν. Τέλος ἄρα τῷ ἀνθρώπῳ εἶνε τὸ ζῆν συμφώνως πρὸς ταύτην τὴν λογικὴν αὐτοῦ φύσιν· τοῦτο δὲ εἶνε τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν· τὸ δὲ κατ' ἀρετὴν ζῆν εἶνε ἡ εὐδαιμονία.

Ἐπειδὴ ἐκ πάντων τῶν ζῶν μόνος ὁ ἄνθρωπος ἄτε λογικὸς ὦν νοεῖ τὸν διὰ παντός τοῦ κόσμου διήκοντα λόγον καὶ ἀνευρίσκει, ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ ἀνθρώποις ἐνοικεῖ ὁ αὐτὸς θεὸς λόγος, ἡ κατὰ λόγον ἐνέργεια, ἥτοι ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ εἶνε ἄρα διττόν τι, τὸ ὑποτάσσεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς νόμοις τῆς φύσεως καὶ τὸ ἔχειν φυσικὴν τὴν ὁρμὴν πρὸς κοινωνίαν.

Οὕτω δ' ἔχομεν δύο βλαστοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς κοινῆς ρίζης, ὧν οἱ γενναῖοι καρποὶ εἶνε τοῦτο μὲν χαρακτηῖρες ἰδιωτικοὶ ἀξιοθαύμαστοι, τοῦτο δὲ χαρακτηῖρες πολιτικοὶ μέγιστοι.

Ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς Στοᾶς, ὅτι εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ ἐνεργεῖν συμφώνως πρὸς τε τὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸν ἐν τῷ παντὶ λόγον, καθίστησιν αὐτὸν ἀνεξάρτητον παντός ἐξωτερικοῦ, στρέφει αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν καὶ ποιεῖ νὰ ζητῇ ἐν ἑαυτῷ, ἐν τῇ ἀρετῇ αὐτοῦ, τὴν εὐδαιμονίαν καὶ νὰ θεωρῇ αὐτάρκη τὴν ἀρετὴν πρὸς εὐδαιμονίαν. Ὅθεν ἀρεταὶ ὁ τῆς Στοᾶς ὀπαδὸς ὑπεράνω τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἐπὶ τοσαῦτον, ὥστε νὰ μὴ θεωρῇ ἀγαθὰ μῆτε τὴν ἡδονήν, μῆτε τὸν πλοῦτον, μῆτε τὴν ἰσχύν, μῆτε τὴν εὐδοξίαν, μῆτε τὴν εὐγένειαν, μῆτε τὸ κάλλος, μῆτε τὴν ὑγίειαν, μῆτε αὐτὴν τὴν ζωὴν· καὶ τὰ ἐναντία δὲ τούτοις, οἷον πενίαν, ἀδοξίαν, ἀγένειαν, πόνον, ἀσθένειαν, νόσον καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον νὰ μὴ θεωρῇ κακά. Ἀγαθὰ εἶνε τῷ Στωϊκῷ μόναι αἱ ἀρεταί, κακὰ δὲ μόναι αἱ κακίαι. Καὶ αἱ μὲν ἀρεταὶ εἶνε ἐπιστήμαι, αἱ δὲ κακίαι ἀγνοιαί.

Τὸ λογικῶς νοεῖν καὶ λογικῶς βούλεσθαι, τὴν κατὰ λόγον νόησιν καὶ τὴν κατὰ λόγον βούλησιν θεωρεῖ ἡ Στοὰ οὕτω στενωῶς συνδεδεμένα, ὥστε οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἀμφιγνοοῦσι ποῦ νὰ θέσωσι τὸ κέν-

τρον τῆς βάρους, ἐν τῇ κατὰ λόγον νόησει ἢ ἐν τῇ κατὰ λόγον βουλήσει· διὸ ὁ μὲν Ζήνων ρίζαν πασῶν τῶν ἀρετῶν θεωρεῖ τὴν φρόνησιν, ὁ δὲ Κλεάνθης τὸν τόνον ἢ τὴν ἰσχύν τῆς ψυχῆς καὶ ὁ Χρῦσιππος τὴν σοφίαν. Ἐντεῦθεν μὲν ὡς ἀπὸ κοινῆς πηγῆς πηγάζουσι αἱ πρῶται ἀρεταί, ἡ φρόνησις, ἡ ἀνδρεία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐγκράτεια· ἐκ δὲ τῆς ἀγνοίας αἱ πρῶται κακίαι, ἡ ἀφροσύνη, ἡ δειλία, ἡ ἀδικία, ἡ ἀκολασία. Αἱ ἀρεταὶ εἶνε κατ' αὐτοὺς ἀχώριστοι ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὁ ἔχων μίαν ἔχει πάσας καὶ ὁ κατὰ μίαν πράττων κατὰ πάσας πράττει· «εἶνε γὰρ αὐτῶν τὰ θεωρήματα κοινὰ· τὸν γὰρ ἐνάρετον θεωρητικὸν τ' εἶναι καὶ πρακτικὸν τῶν ποιητέων· τὰ δὲ ποιητέα καὶ αἰρετέα ἐστὶ καὶ ὑπομενητέα καὶ ἐμμενητέα καὶ ἀπονεμνητέα· ὥστε εἰ τὰ μὲν αἰρετικῶς ποιεῖ, τὰ δὲ ὑπομενητικῶς, τὰ δὲ ἀπονεμνητικῶς, τὰ δὲ ἐμμενητικῶς, φρόνιμός τ' ἐστὶ καὶ ἀνδρεῖος καὶ δίκαιος καὶ σώφρων». Οὔτε ἄρα τέλειος ἀνὴρ εἶνε ὁ μὴ πάσας ἔχων τὰς ἀρετάς, οὔτε πράξις τελεία δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἢ μὴ κατὰ πάσας τὰς ἀρετάς πραττομένη. Ἡ ἀρετὴ εἶνε *recta ratio* ἢ *animus quodammodo se habens*, εἶνε τόνος, ἰσχὺς καὶ κράτος τῆς ψυχῆς, εἶνε δύναμις τῆς βουλήσεως ἐπὶ τῆς φρονήσεως στηριζομένης. Οὔτε ἀρετὴ χωρὶς ἐπιστήμης, οὔτε ἐπιστήμη ἀνευ ἀρετῆς δύναται νὰ νοηθῇ. Ἐνάρετος εἶνε ἡ πράξις οὐχὶ ὅταν εἶνε καθ' ἑαυτὴν καλὴ, ἀλλ' ὅταν πηγάζῃ ἐξ ἀγαθῆς βουλήσεως· *voluntas est quae apud nos ponit officium* (Sen. Benef. VI, 3). Ἀληθῆς δὲ καθηκόντων ἐκπλήρωσις εἶνε μόνη ἢ ἐκ τελείου ἠθικοῦ χαρακτηῖρος ἐκπηγάζουσα (Zeller, Die Phil. d. Gr. IV, 245). Ἀρετῆς καὶ κακίας οὐδὲν παραδέχονται μεταξύ. Ὡσπερ τὸ ζύλον εἶνε ἢ ὀρθὸν ἢ στρεβλόν, οὕτως ἀνάγκη νὰ εἶνέ τις ἢ δίκαιος ἢ ἀδίκος. Πᾶν ἀγαθὸν εἶνε ἐν τῇ ἀκρότητι αὐτοῦ αἰρετόν, καὶ οὔτε ἀνεσιν, οὔτε ἐπίτασιν ἐπιδέχεται· «πᾶν γὰρ ψεῦδος ἐπίσης ψεῦδος συμβέβηκε· πάντα γὰρ ἔστι τέλεια, δι' ὅπερ οὔτ' ἐλλείπειν, οὔθ' ὑπερέχειν δύναται ἂν ἀλλήλων». Ὅπως ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπιδέχεται βαθμούς, οὕτως οὐδ' ἐν τῷ ψεύδει, οὐδ' ἐν τῇ ἀπάτῃ, οὐδ' ἐν τῷ ἀμαρτήματι χωρεῖ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. «Καὶ γὰρ ὁ ἑκατὸν σταδίους ἀπέχων Κανώθου καὶ ὁ ἕνα, ἐπίσης οὐκ εἰσὶν ἐν Κανώθῳ» (Διογ. VII, 120 πρβλ. καὶ Πλουτ. περὶ τῶν κοιν. ἐνν. X, 4). Ὁ ἐνάρετος ἢ σοφὸς — διότι ἀρετὴ καὶ σοφία ταῦτόν — εἶνε σκευὸς τελειότητος· διότι τῇ μὲν φρονήσει αὐτοῦ ἔπεται εὐβουλία καὶ σύνεσις, τῇ δὲ σωφροσύνῃ εὐταξία καὶ κοσμιότης, τῇ δὲ δικαιοσύνῃ ἰσότης καὶ εὐγνωμοσύνη, τῇ δὲ ἀνδρείᾳ ἀπαρραλλαξία καὶ εὐτονία. Μόνον δὲ οἱ ἐνάρετοι ἢ σοφοὶ εἶνε ἐλεύθεροι, πᾶς δ' ἀφρων δοῦς

λος. Αὐτοὶ μόνοι εἶνε ἀνδρεῖοι, ἀπαθεῖς, ἄτυφοι, αὐστηροί, ἀκίβδη-
λοι, φυλακτικοὶ τοῦ ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτοὺς παριστάναι, ἀπλαστοί,
ἀπράγμονες πρὸς τὸ πράττειν παρὰ τὸ καθῆκον, θεοὶ, ἔχουσι γὰρ ἐν
ἐαυτοῖς οἴονεϊ Θεόν, θεοσεβεῖς, ὅσιοι, δίκαιοι, μόνοι ἱερεῖς· μό-
νοι αὐτοὶ σέβονται ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ μετὰ τοὺς θεοὺς τοὺς γονεῖς καὶ
ἀδελφούς, ἔχουσι τὴν πρὸς τὰ τέκνα φιλοστοργίαν φυσικὴν. Ὁ σοφὸς
ποιεῖ πάντα καλῶς καὶ τῶν σοφῶν εἶνε πάντα. Αὐτοὶ μόνοι εἶνε ὠ-
ραῖοι, διότι ἡ ἀρετὴ μόνη εἶνε ἀληθῶς ὠραία καὶ ἀξιεράστος· αὐτοὶ
μόνοι ὡς ἀνευδεεῖς καὶ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ κεκτημένοι εἶνε πλού-
σιοι καὶ εὐτυχεῖς· αὐτοὶ μόνοι βασιλεῖς, στρατηγοί, κυβερνήται, αὐ-
τοὶ μόνοι ῥήτορες, παιηταί, προφήται, αὐτοὶ ἐπιδεκτικοὶ εὐγνωμο-
σύνης, ἀγάπης, φιλίας καὶ ἐνὶ λόγῳ ὁ σοφὸς εἶνε ὁ ἀπλῶς τέλειος,
ὁ ἀπλῶς ἀπαθής καὶ ἀνευδεής, ὁ ἀπλῶς εὐτυχής.

Οὕτω δὲ χωροῦσα αἴρεται ἡ Στοὰ εἰς ἀπρόσβατα ἠθικὰ ὕψη.
Ἀπὸ δὲ τοῦ ἠθικοῦ τούτου ὕψους ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀποβλέποντες
οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς τηλικαύτην εὐρίσκουσι τὴν τούτων ἀδυναμίαν πρὸς
τοιαύτην ἔξαρσιν, ὥστε ὁ Χρῦσιππος οὔτε ἐαυτὸν ἀποφαίνει σπου-
δαῖον, οὔτε τινὰ τῶν γνωρίμων καὶ καθηγεμόνων τῆς σχολῆς. Καὶ
αὐτὸν δὲ τὸν Σωκράτην καὶ τὸν Διογένην καὶ τὸν Ἀντισθένην δὲν
παρεδέχοντο ὡς ἐναρέτους, ἀλλὰ κατέτασσον αὐτοὺς ἀπλῶς εἰς τοὺς
προκόπτοντας.

Ἐνταῦθα δικαίως ἀναφωνεῖ ὁ μέγιστος ἱεροφάντης τῆς ἐλληνικῆς
φιλοσοφίας, ἐμὸς δὲ τρισέβαστος καὶ πολυφίλητος γεραρὸς διδάσκα-
λος Zeller: «Ἡ ἀνάρετος βούλησις ἀπεχωρίσθη τοσοῦτον τῶν τοῦ
βίου συνθηκῶν, ἀπηλλάγη οὕτω σαφῶς καὶ καθαρῶς τῶν περιορισμῶν
τῆς φυσικῆς ὑπάρξεως, ὁ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος κατέστη οὕτω κα-
θαρῶς ὄργανον τοῦ καθολικοῦ νόμου, ὥστε ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐρωτή-
σωμεν ἐν τίνι δικαίωματι τοιοῦτον ὃν δύναται ἔτι νὰ ὀνομασθῆ ἀτο-
μον, πῶς δύναται νὰ νοηθῆ ἔτι ὡς ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις ζῶν;». Οὐδὲν ἄρα τὸ παράδοξον, ἂν ἐκ τοῦ βλαστοῦ τούτου τῆς Στοᾶς ἀνέ-
δραμον οἱ πολυθρύλητοι ἐκεῖνοι καὶ ἀξιοθαύμαστοι ἰδιωτῶν χαρακτη-
ρες, οἱ Ἐπίκτητοι, οἱ Σενέκαι, οἱ Κάτωνες καὶ ἐν γένει οἱ ἄνδρες
ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν ἠθελον νὰ θεωρῶνται οὐδὲ τοῦ Διὸς αὐτοῦ ὕστε-
ροι κατὰ τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἄλλ' ἴδωμεν νῦν καὶ τὴν ἑτέραν τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας ὕψην.

Οἱ ἄνθρωποι ὡς λογικὰ ὄντα ἀποτελοῦσι λογικὸν σύστημα, οὐ τὰ
μέλη, ὡς τὰ τοῦ ὀργανικοῦ σώματος, εἶνε πρὸς μίαν τινὰ συνεργίαν
κατεσκευασμένα. Κατανοῶν δ' ἕκαστος, ὅτι οὐχὶ αἵματος ἢ σπέρμα-

τος τοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ νοῦ καὶ τῆς αὐτῆς θείας ἀπομοίρας
μέτοχος ὢν τυγχάνει, ἀνευρίσκει ἐαυτὸν ἐν πᾶσι τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ
ἀνθρώποις, αἰσθάνεται διὰ τὴν συγγένειαν ταύτην φυσικὴν πρὸς αὐ-
τοὺς ἔλξιν καὶ ἀγάπην καὶ κατανοεῖ, ὅτι πάντες «γεγόναμεν πρὸς
συνεργίαν ὡς πόδες, ὡς χεῖρες, ὡς βλέφαρα, ὡς οἱ στίχοι τῶν ἀνω
καὶ κάτω ὀδόντων», καὶ ὅτι τὸ ἀντιπράττειν ἀλλήλοις εἶνε παρὰ φύ-
σιν. «Τὸ μὲν οὖν προηγούμενον ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ τὸ
κοινωνικὸν ἐστίν» (Μ. Ἄντων., Τῶν εἰς ἐαυτὸν Γ', δ'. Β', α'. Ζ', ιγ').
Ἡ λογικότης εἶνε ἄρα κοινωνικότης. Ἐντεῦθεν ἡ σφοδρὰ τοῦ ἀνθρώ-
που πρὸς κοινωνίαν ὁρμή. Ἐπειδὴ λοιπὸν πάντα τὰ λογικὰ ὄντα
κατὰ κοινὸν καθολικὸν τῆς φύσεως νόμον νοοῦσι καὶ πράττουσι καὶ
ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καθολικοῦ νόμου διορίζονται καὶ διὰ τοῦτο ἀναγνωρί-
ζουσιν ἀλλήλα ὡς μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν ὄλου,
ἔπεται ὅτι καθῆκον ἐκάστου εἶνε τὸ προτιμᾶν τῶν ἰδίων σκοπῶν καὶ
συμφερόντων τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ὄλου, τὸ ζῆν οὐχὶ
δι' ἐαυτὸ ἀλλὰ διὰ τὸ κοινόν, διὰ τὴν κοινωνίαν (Cic. de fin. III,
19, 64. Zeller ἐνθ' ἄν. 284).

Συνειδῶς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐαυτῷ, ὅτι ἡ αὐτὴ λογικὴ ψυχὴ ἐν πᾶσι
ταῖς λογικοῖς οὐσίαις ὑπάρχει, σύννοιδε τὴν ἐνότητα ταύτης καὶ διὰ
τοῦτο προσίεται καὶ ἀγαπᾷ καὶ μετὰ σφοδρᾶς ἐσωτερικῆς ὁρμῆς φέ-
ρεται πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον λογικὰ ὄντα καὶ ἀσκεῖ δικαιοσύνην καὶ
ἐπιεικείαν πρὸς αὐτά. Αἰσθανόμενος δὲ προσέτι, ὅτι πᾶσιν ὁ αὐτὸς
ὀρθὸς λόγος ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδωρήθη, ὅτι ἐπομένως ὁ αὐτὸς νόμος
καὶ τὸ αὐτὸ δίκαιον αὐτοῖς ἐδόθη, κατανοεῖ, ὅτι τὸ καθῆκον αὐτοῦ
εἶνε νὰ θεωρῆ ἀείποτε ὡς σκοπὸν πάσης αὐτοῦ ἐνεργείας τὸ ὄλον.
Συγκρίνων δὲ πάλιν ἐαυτὸν πρὸς τὰ λοιπὰ ὄντα καὶ εὐρίσκων ὅτι
πάντα μὲν ταῦτα τῶν λογικῶν ἕνεκα εἶνε κατεσκευασμένα, ὡς καὶ
ἐπὶ παντὸς ἄλλου τὰ χεῖρω τῶν κρειττόνων ἕνεκα, τὰ δὲ λογικὰ ἕνεκα
ἀλλήλων κατανοεῖ τὴν κοινωνίαν ἀρτῶν ὡς ἀμεσώτατον πρόσταγμα
τῆς φύσεως (Μ. Ἄντ. αὐτ. Ζ', νε'. Zeller αὐτ. 286). Δὲν δύναται
τις ἄρα νὰ ζῆ καθ' ἐαυτὸν χωρὶς νὰ ζῆ ὑπὲρ ἄλλων. Οὐδέποτε ἄρα
εἶνε ὁ σοφὸς ἰδιώτης· nunquam privatum esse sapientem ἔλεγε
κατὰ Κικέρωνα ὁ Σκιπίων (Tusc. IV, 23, 51).

Πρὸς τὰ ζῶα διὰ τὴν ἀνομοιότητα οὐδεμίαν σχέσιν δικαίου ἔχομεν
(Διογ. VII, 129), οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς (Πλουτ. περὶ Στωϊκῶν
ἐναντ. XVI. Πρβλ. Zell. αὐτ. 286 σημ. 7), μόνον πρὸς τοὺς ἄλ-
λους ἀνθρώπους καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς (Διογ. VII, 119) δυνάμεθα ν'
ἀσκήσωμεν δικαιοσύνην. Ἐπὶ τοῦ συνδέσμου τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς

ὕπ' ἀλλήλων ὑποστηρίζεως στηρίζεται δὴ καὶ πᾶσα αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῆς φύσεως δύναμις. Μεμονωμένος διατελῶν ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο τὸ ἀσθενέστατον τῶν πλασμάτων» (Zell. αὐτ. 287).

Ὅπως ἕκαστος εἶνε μέλος συμπληρωτικὸν τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, οὕτω καὶ πᾶσα πράξις τοῦ ἀνθρώπου ὀφείλει νὰ εἶνε συμπληρωτικὴ ζωῆς πολιτικῆς, πρέπει εἴτε προσεχῶς εἴτε πόρρωθεν νὰ ἔχη τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ κοινωνικὸν τέλος, εἰ δὲ μὴ, διασπᾷ τὸν βίον καὶ διαφθείρει τὴν ἐνότητά αὐτοῦ. Ὁ ἀκοινωνητόν τι πράττων καὶ ἑαυτὸν τοῦ ὅλου ἀποσχίζων ἀπορρίπτει ἑαυτὸν τῆς κατὰ φύσιν ἐνώσεως, κεῖται ὡς χεῖρ ἢ ποὺς ἢ κεφαλή τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποκεκομμένη. Ἐὰν θεωρῆς σεαυτὸν ἀπλῶς ὡς μέρος τῆς κοινωνίας καὶ οὐχὶ ὡς ὀργανικὸν αὐτῆς μέλος, «οὕτω ἀπὸ καρδίας φιλεῖς τοὺς ἀνθρώπους· οὕτω σε καταληπτικῶς εὐφραίνει τὸ εὐεργετεῖν· ἔτι ὡς πρέπον αὐτὸ ψιλὸν ποιεῖς· οὕτω ὡς αὐτὸν εὖ ποιεῖν». Κατὰ ταῦτα ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους εὐεργεσία εἶνε εὐεργεσία πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Καὶ ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου ἐὰν ἀποσχισθῆς, λέγει ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου φιλόσοφος, ἐκπίπτεις ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας (Μ. Ἀντ. αὐτ. Θ', κγ'. Ζ', ιγ'. Η', λδ'. ΙΑ', η').

Τὴν φιλίαν δογματίζει ἡ Στοά ὡς κοινωνίαν τῶν κατὰ τὸν βίον, καθ' ἣν χρώμεθα τοῖς φίλοις ὡς ἑαυτοῖς. Ὁ φίλος εἶνε οὐχὶ δι' ἄλλο τι, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν αἰρετὸς καὶ ἡ πολυφιλία ἀγαθόν.

Ὁ ἔρως εἶνε φιλίας καὶ οὐ συνουσίας. Ἡ ὄρα εἶνε ἀρετῆς ἀνθος. Τὸ δίκαιον εἶνε φύσει καὶ οὐχὶ θέσει, ὡς καὶ ὁ νόμος καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος.

Ὅστις ἐπιθυμῶν ἀνέχεται αἰσχροῦ πράγματος — οὗτος ποιήσει τοῦτ', ἐὰν καιρὸν λάβῃ. Κλεανθ. παρὰ Στοά. Ἀνθ. 6, 19.

Ἡ Στοά, ἣτις, ὡς εἶδομεν, πλὴν τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας πάντα τὰ ἄλλα ὡς ἀδιάφορα ἐκήρυξεν, ἀναγνωρίζει νῦν καὶ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ ἔχοντα ἀξίαν. Τοιαῦτα δέχεται τὰ περὶ ψυχῆν, ἦτοι τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κατὰ ταύτας πράξεις, καὶ τὰ ἐκτός, ἦτοι τὸ ἔχειν σπουδαίαν πατρίδα καὶ σπουδαῖον φίλον καὶ τὴν τούτων εὐδαιμονίαν.

Καθήκοντα εἶνε ὅσα ὁ λόγος ὑπαγορεύει νὰ πράττωμεν. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὸ τιμᾶν πατρίδα, γονεῖς, ἀδελφούς, τὸ συμπεριφέρεσθαι φίλοις· τὰ δ' ἐναντία τούτοις εἶνε παρὰ τὸ καθήκον. Οὕτω δὲ μέγα ἀγαθὸν εἶνε τῆ Στοά ἡ πατρὶς καὶ ὁ φίλος, ὥστε ἐπιβάλλει τὴν αὐτοχειρίαν ὑπὲρ αὐτῶν. «Εὐλόγως, λέγει, ἐξάξει ἑαυτὸν ὁ σοφὸς τοῦ βίου καὶ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ φίλων».

Μόνον τοιαῦτα γενναῖα, φιλόφρονα καὶ ὑψηλόφρονα δόγματα

ἐδύναντο νὰ μορφώσωσι τοὺς μεγάλους ἐκείνους πολιτικούς χαρακτηρας, τὸν Κάτωνα αὐτόχειρα γενόμενον, ἵνα μὴ ἴδῃ τὸ δούλιον τῆς πατρίδος ἡμᾶρ, τὸν μέγαν Σκιπίωνα, μεγαλοφρόνως λέγοντα «οὐχ' οἶόν τε τὴν Ῥώμην πεσεῖν, Σκιπίωνος ἐστώτος, οὐδὲ ζῆν Σκιπίωνα τῆς Ῥώμης πεσοῦσης», τὰ εὐγενῆ καὶ φιλόφρονα τῆς Κορνηλίας τέκνα, τὸν Τιβέριον καὶ Γάϊον πίπτοντας θύματα τῆς φιλοφροσύνης καὶ δικαιοσύνης αὐτῶν. Ὅτε ὁ Γάϊος μετὰ τὸ οἰκτρὸν τοῦ προσφιλοῦς ἀδελφοῦ τέλος πρὸς τὸν καθ' ἡσυχίαν βίον ἐβουλεύθη νὰ τραπῆ, τῆς Στοᾶς τὴν ἠχηρὰν καὶ σθεναρὰν φωνήν, αὐτῆς τὸ ἐπιβλητικὸν φάσμα εἶδεν ὁ Γάϊος κατ' ὄναρ ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ ἐπιτιμῶντος καὶ παρακελεύοντος: «Τί δήτα, ὦ Γάϊε, βραδύνεις; Οὐκ ἔστιν ἀπόδρασις, ἀλλ' εἰς ἡμῖν ἀμφοτέροις βίος, εἰς δὲ θάνατος ὑπὲρ τοῦ δήμου πολιτευομένοις πέπρωται». Τῆς Στοᾶς τρόφιμος ἦτο ὁ Λυδίαδης, ὁ τῆς Μεγαλοπόλεως τύραννος, ὅστις τηλικαύτην ἀπέδειξε φιλοπατρίαν, ὥστε κατέθηκε τὴν ἀρχὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Αὐτῆς ὁ Ἅγιος καὶ Κλεομένης, οἵτινες καὶ τὸν βασιλεῖον θρόνον καὶ τὴν ζωὴν ὀλοκαύτωμα προσήνεγκον εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Ὁ Κλεομένης, ἐφ' αὐτὸν τοσοῦτον ἐξήρθη ἡ Σπάρτη, ὥστε διημφισβήθει πρὸς τὴν Μακεδονίαν τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Τῆ βοήθειά τῆς Στοᾶς Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς ἀνεκαίνισε καὶ ἀνεμόρφωσε τὸ καταπεπτωκὸς τῆς Μακεδονίας κράτος καὶ ἐστρεφέωσε πάλιν τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν αὐτῆς. Τῆς Στοᾶς ἰδεώδης πολιτεία ἦτο ἡ Ἡλιούπολις τοῦ Ἀριστονίκου, ἣτις παρέσχεν αὐτῷ τὸ ὑπεράνθρωπον σθένος ν' ἀντιμετρηθῆ πρὸς τὴν κοσμοκράτειραν Ῥώμην. Ὁ δὲ τὴν παλαιὰν τῶν Ῥωμαίων ἀνδρείαν καὶ τὰ πολεμικὰ τρόπαια εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆς ἀνακαλέσας, ὁ τὰ χρηστὰ ἦθη καὶ τὴν φιλοφροσύνην καὶ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀρετὴν καθόλου ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰδρύσας δὲν εἶνε ὁ τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ τὸν βασιλεῖον θρόνον ἀναβιβάσας Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ «ἐπὶ τοῦ θρόνου σοφός», τὸ κόσμημα τῶν τῆς Ῥώμης αὐτοκρατόρων;

Τὸ φοβεῖσθαι τὴν διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας ταύτης δὲν φαίνεται ὑμῖν τὸ αὐτό, ὡς εἰ φοβοῦμεθα μὴ ἀναφανῆ κατὰ τὴν νῦν τῆς Ἑλλάδος στεῖρωσιν Σκιπίων τις ἢ Κάτων ἢ Μάρκος Αὐρήλιος ἢ ἄλλος τις μέγας τῆς Στοᾶς τόκος;

Καὶ ποῖον τῶν δογμάτων τῆς φιλοσοφίας ταύτης θὰ ἦτο τῆ ἡμετέρας πολιτείας ἐπιβλαβές; Ἐκαίνο ἴσως, ὅπερ ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶνε φύσει ἐλεύθεροι, ἢ δὲ μεγίστη τοῦ ἔθνους ἡμῶν μερὶς τὴν αἰσχίστην ἔτι δουλεύει δουλείαν, καὶ ὅτι ἀδικοῦμεν

ἡμᾶς αὐτούς, ἡμᾶς αὐτούς ἀτιμάζομεν, ἡμᾶς αὐτούς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὡς ἀποκεκομμένον μέλος ἐκκρούομεν ἀμελοῦντες τῆς σωτηρίας ἐκείνης; ἢ τοῦτο, ὅτι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ εἶνε ἀπηλλαγμένος τῆς τῶν παθῶν δουλείας, ἢ νῦν ἀπαντες ἐπονειδιστῶς δουλεύομεν; ἢ τὸ δόγμα τὸ ἀπαιτοῦν ἀπόλυτον ἄρμονίαν λόγων καὶ πράξεων, αὐστηρὰν τοῦ ἀνθρώπου ἐνότητά ἐν τε τῇ διανοήσει καὶ ἐν τῇ πράξει, ἐν ᾧ ἐν ἡμῖν νῦν δεινὸς καὶ ἀκήρυκτος διεξάγεται πόλεμος τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον καὶ διατελοῦμεν ὄντες τὸ σπάρραγμα δύο ἐν ἡμῖν πολεμίων δυνάμεων; ἢ θὰ ἦτο ἐπιζήμιον πρὸς τὴν νῦν ἔθνοφθόρον διχόνοιαν καὶ τὸν φθόνον τὸ δόγμα, ὅτι ἡ λογικὴ φύσις ἐνοῖ πάντας τοὺς ἄνθρώπους οὕτως, ὥστε ἕκαστος εὐρίσκει ἑαυτὸν ἐν τῷ ἑτέρῳ; ἢ τὸ δόγμα, ὅτι παντὸς ἀγαθοῦ πηγὴ καὶ ρίζα εἶνε ἡ γνῶσις; ἢ ὅτι ἀνυψοῖ τὴν φιλίαν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς περιωπῆν; ἢ ὅτι τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸ ἀνευδεῆς θεωρεῖ ὡς τὴν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου; Ἐὰν τοιαῦτα διδάγματα νομίζονται ἐπιβλαβῆ, τότε ποῖα εἶνε τὰ ὠφέλιμα;

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος)

ONEIPON¹

Ἄπό τινων χρόνων διὰ τῶν ἐνεργουμένων ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν ἐκθαπτομένων καλλιτεχνικῶν λειψάνων τοῦ προγονικοῦ βίου καὶ τῆς προγονικῆς δόξης, ἀνάστασις φαίνεται προπαρασκευαζομένη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Αἱ ἰδέαι τῆς κατὰ συνθήκην γλώσσης ποικίλως καὶ πολλαχῶς τροποποιηθεῖσαι πρὸς τὰς ἀνάγκας ἐκάστοτε τῶν νεωτέρων βιωτικῶν, κοινωνικῶν καὶ διανοητικῶν ἀντιλήψεων, πολὺ εἰσιν ἀπομεμακρυσμένοι τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν εἰκόνας καὶ παραστάσεως. — Ἦτο λοιπὸν ἤδη καιρὸς καὶ ἀνάγκη, ὅπως ἐννοήσωμεν πῶς ἀληθῶς ἐσκέπτοντο, ἠσθάνοντο καὶ παρίστων τὰς ἰδέας αὐτῶν οἱ πατέρες ἡμῶν, νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν αὐτῶν τάφων τὰ ἀπολιθώματα τοῦ ἀληθοῦς ἐλληνικοῦ βίου. Ἦτο ἀνάγκη εἰς τε τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ τὸν καλλιτεχνικὸν τῶν νεωτέρων λαῶν βίον, ἐνῶ

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 22 Νοεμβρίου 1887.

μὲ τὴν κατάπτωσιν καὶ ἐξασθένησιν τῆς θρησκείας πᾶσα ἐσβέσθη ἱερὰ καὶ θεία τῆς καλλιτεχνίας ἔμπνευσις, ναί, ἦτο ἀνάγκη ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἀποτινάσσων τὴν καλύπτουσαν αὐτὸν βαρεῖαν γῆν, νέον νὰ διοχετεύσῃ πνεῦμα ζωῆς καὶ ἐμπνεύσεως εἰς τὰς εὐαίσθητους καὶ εὐγενεῖς ψυχὰς τῶν ἐκλεκτῶν τῆς συγχρόνου ἡμῶν κοινωνίας λειτουργῶν τῆς ἰδέας καὶ τῆς τέχνης.

Τοιαῦτα ἐμελέτα καὶ κατὰ θυμὸν ἐμερμήριζεν εὐγενῆς παρθένος, τέκνον γνήσιον τῆς Ἑλλάδος, ἐπισκεπτομένη εὐλαβῶς τὰ θαυμαστὰ ερείπια τῆς καλλιτέχνου ἐποχῆς τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπὸ δὲ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἡ καρδία αὐτῆς κλυδωνιζομένη, ἐζωπύρει τὴν πτερυγοφόρον νεανικὴν αὐτῆς φαντασίαν, καὶ ἐγέννα ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς ὄνειροπολήσεις ἐμβριθεῖς, ὁσάκις νέα τις ἀνακάλυψις ἀρχαίων λειψάνων ἤρχετο νὰ κρούσῃ τὰς εὐαίσθητους χορδὰς τῆς καρδίας τῆς. Ἡ πατρὶς ἦτο λέξις μαγικὴ, ἥτις ὡς οὐράνιον μουσούργημα, ἐξήγειρεν ἐν αὐτῇ συγκινήσεις ἱερὰς, ἐξ ὧν ἡ ἔμπνευσις ἀπέβαινε πηγὴ ἀκένωτος ἄρμονίας ἰδεῶν καὶ φαντασίας ἀληθῶς καλλιτέχνου καὶ ποιητικῆς. Ἴδου δὲ τίνι τρόπῳ ἐπιχαρίτως καὶ ποιητικῶς ἀφηγεῖται τὰ καλλιτεχνὰ αὐτῆς ὄνειρα καὶ πῶς ἐρμηνεύει τοὺς μύθους τῶν πατέρων, τὴν ζωηρὰν ταύτην γλῶσσαν τῶν μνημείων, δι' ὧν θαυμασίως διεσώθησαν μέχρι ἡμῶν αἱ φυσιολατρικαὶ ἀντιλήψεις, καὶ ἡ ἐκ τούτων λατρεία. Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν αὐτὴν διηγουμένην τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἱστορίαν.

Κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, ὅτε ἄρχονται τὰ φαινόμενα τοῦ θελκτικοῦ φθινοπώρου ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ καύσων τοῦ ἡλίου μετριαζέσται, διηρχόμην διὰ μέσου τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἐνεργουμένων κατὰ τὸ Κεραμεικόν, δι' οὗ διήρχετο ἡ Ἱερὰ ὁδὸς πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Παρακολουθοῦσα δὲ τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους καὶ σπουδάζουσα μετὰ προσοχῆς τὰς ποικίλας καὶ πολυπληθεῖς παραστάσεις τοῦ θανάτου ἐπὶ τῶν ἐπιταφίων μνημείων, ἐνόμισα ὅτι ἡ πολυθεϊκὴ ἐκείνη τῶν πατέρων ἡμῶν λατρεία ἔκρυπτεν ἐν ἑαυτῇ πίστιν πολὺ ἀγνωστόραν, ἢ ὅτι ἡ ἱστορία παρέδωκεν ἡμῖν διὰ τῶν μύθων. Ἐνῶ δὲ τοιαῦτα ἐσκεπτόμην, προσεῖλκυσε τὴν προσοχὴν μου ὄνομα γεγλυμένον ἐπὶ λίθου, ὅπερ ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Εὐμολπιδῶν. Ἐστάθην λοιπὸν καὶ ἐπὶ τῆς καλλιτέχνου παραστάσεως τοῦ θανάτου ἐνόμισα, ὅτι διέβλεπον μορφήν τινα φυσιολατρικοῦ μύθου, ἀναφερομένου εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος. Παρίστα ἡ στήλη ἔφθον ἰστάμενον, καὶ τὴν μὲν δεξιὰν χεῖρα διευθύνοντα πρὸς τὰ κάτω καθέτως, ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς στηρίζοντα τὴν κάτω νεύουσαν κε-

φαλήν αὐτοῦ, ἐφαίνετο δὲ παραδεδομένος εἰς βαθεῖας σκέψεις καὶ σοβαρὰς μελέτας. Πρὸ αὐτοῦ, ἰπταμένη, κατήρχετο περιστρεφά πρὸς τὸν ἄδην καὶ παρ' αὐτῷ ἔκειτο στάνυος ἀνεστραμμένη, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ εἶχεν ἀπορροφήσει ἡ γῆ. Δὲν εἶχον δ' ἔτι ἀντιληφθῆ τῆς ἐνώπιόν μου κειμένης ἰδέας, ὅτε ἄνδρες δύο σπουδαῖοι καὶ τῆς ἀρχαιολογίας ἐμβριθεῖς θεράποντες ἐστάθησαν ὀλίγον ἀπωτέρω καὶ συνέζητουν ζωηρῶς περὶ τῶν ἐν Ἐλευσίνι νεωστὶ ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν, πλέκοντες στεφάνους τῷ ἐκεῖ ἐπόπτῃ, δι' οὗ, ὡς ἔλεγον, σπουδαῖα ἐτελοῦντο ἔργα. Τοσοῦτον δ' ἐνθουσιωδῶς ὠμίλουν καὶ τόσα προέβλεπον μέλλοντα ν' ἀνακαλυφθῶσι μνημεῖα, δυνάμενα νὰ ἐρμηνεύσωσι πολλὰ τῶν μυστηρίων τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος, ὥστε συνέλαβον τὴν ἰδέαν αὐθωρεῖ νὰ ἐπιχειρήσω ἐκδρομὴν μέχρι Ἐλευσίνος. Ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον· καὶ μετὰ τέσσαρας ὥρας εὐρισκόμεν πρὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλευσινιάδος θεᾶς.

Τὸ μέγεθος τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, ὁ ὄγκος τῶν σπονδύλων τῶν κατακειμένων κιόνων, ὁ ῥυθμὸς τῶν διαστύλων, τὰ τόξα μεγίστων ἀψίδων, ὁ χαρακτήρ τοῦ κρηπιδώματος, ὁ δόμος τοῦ στερεοβάτου καὶ αἱ λαξευταὶ βαθμίδες ἐκατέρωθεν τοῦ προκειμένου λόφου, ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο ὁ ναός, ἀναπαρίστων ἐν τῇ φαντασίᾳ μου τὸν ναὸν ἀκέραιον κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ εὐκλείαν καὶ ἐξήγειρον ἐν ἐμοὶ ἀνάλογον τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα, τὸ ἐπιβαλλόμενον διὰ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς τέχνης, ὅτε διὰ μέσου τῶν ἐρειπίων τῶν προφυλαίων τοῦ ναοῦ ἔρχεται πρὸς ὑπάδοχὴν φίλος ἀγαθός, ἀπέριττος, ἐπιστήμων καὶ τῆς ἀρχαιολογίας μύστης, ὅπως μὲ ξεναγήσῃ καὶ μὲ διδάξῃ ὡς ἱεροφάντης τῶν μνημείων ἐκείνων, ὅ,τι ἡ ἐπιστήμη εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀποκαλύψει διὰ τῆς ἀσφαλοῦς γλώσσης τῶν κατακειμένων ἐρειπίων τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου τῆς ἀρχαιότητος μνημείου. Ἐπὶ δύο ὥρας ἐβαδίζομεν ὑπερβαίνοντες σπονδύλους κιόνων, καὶ πηδῶντες ἐπὶ κιονοκράνων, καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀνασκαφῶν ἀπὸ τοῦ στερεοβάτου πρὸς τὸ κρηπίδωμα καὶ ἐκ τούτου πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν κατακειμένων λειψάνων τῶν ἐναρμονίων μελῶν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ταύτης ὁλότητος καὶ ἐνότητος. Ἐκείνο δ' ἐνώπιον ἡμῶν τὰ ὄστα, οὕτως εἶπεῖν, ἀρχαίων ἰδεῶν, καὶ ἀπολιθώσεις τῶν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας ὑψηλῶν ἀντιλήψεων, ὥστε μετ' ὀλίγον τὰ ἄψυχα ἐκεῖνα ἐρείπια ἔλαβον ζώην, ἤρχισαν νὰ ἐπιδρῶσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς φαντασίας καὶ ἀντὶ τούτων ἤκουον ἄσματα ἱερά, καὶ ἔβλεπον ἱερεῖς καὶ ἱερίδας μεγαλοπρεπῶς διερχομένας διὰ τῶν δακτύλων, κατερχομένους τὰς μεγάλας λαξευτὰς βαθμίδας καὶ πορευομένους πρὸς τὸν τόπον, ἐνθα

ἔκειτο ὁ βωμός.—Κατήρχετο ἤδη ὁ ἥλιος τὰς ἀκτὰς τοῦ ὀρίζοντος, αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ ἀκτῖνες ἐχρῦσιζον τὰ λευκὰ τῶν ἐρειπίων μαρμαρα, τὸ ἔξαρμα τοῦ λόφου, ὑφ' ὃν ἔκειτο ὁ ναός, ἤρχιζε κατ' ὀλίγον νὰ σκιαῶν τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος, καὶ οἱ μέγιστοι σπόνδυλοι τῶν ἡμιτεθραυσμένων κιόνων φαντασματώδεις σκιας ἔπεμπον πρὸς τὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ.—Ἐδυσεν ὁ ἥλιος καὶ μυστήριον κατεκάλυψε τὸ πεδίον τῶν ἀνασκαφῶν, προκαλοῦν εἰς ἀνάτασιν καὶ προσευχὴν.—Ἄλλὰ δὲν εἶχον εἰσέτι ἀποχαιρετήσαι τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ ὀρίζοντος τοῦ Παρίου πεδίου αἱ ἀποχωροῦσαι χρυσέρυθροι τοῦ δύνοντος ἡλίου ἀκτῖνες, καὶ ὀπισθεν τοῦ γραφικοῦ Κορυδαλοῦ μεγαλοπρεπῆς καὶ ἡρέμα ἀνήρχετο ἡ βασίλισσα τῆς νυκτός, ἡ μαγικὴ σελήνη, πλησιφαῆς καὶ ἀνέφελος.—Τὰ πρὸ μικροῦ σκιαζόμενα μνημεῖα τῆς τέχνης φωτίζονται ὠχρῶς ὑπὸ τοῦ σεληναίου φωτός, αἱ ἐπὶ τοῦ στερεοβάτου διαγραφόμεναι σκιαὶ παριστῶσι φαντασματώδεις σκιαγραφίας, ἡ ἐπιφάνεια τῆς παρακειμένης θαλάσσης ἀργυρᾶν περιβάλλεται λάμπιν, ἐπὶ τῶν ἐλαφρῶν ζεφυρίων κυμάτων μαρμαίρει ὁ δίσκος τῆς σελήνης, ἡ ἐσπερία αὐρα θωπευτικῶς φέρει εἰς τὸ οὐς ἡμῶν τὸν ψίθυρον τῶν πευκῶν τῆς μυθικῆς Σαλαμῖνος, ὁ ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν μακρὰν ἐξαπλούμενος ἐλαιὼν τὸ μυστήριον παριστᾷ τοῦ ἐσπερίου φωτός.—Οὐδὲν δύνάται νὰ διαταράξῃ τὴν καταλαβοῦσαν ἡμᾶς μαγείαν.—Ἄλλ' ἡ φύσις ἔχει ἐφ' ἡμῶν τὰ δικαιώματα αὐτῆς καὶ ἄλλως· καί, δεῖπνον λιτὸν καὶ ποιητικὸν προσκαλεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἱεροῦ κολωνοῦ, ἐνθα δαιτροί, ἀρχαίικην φέρουσαι στολήν, τὰ πάντα εἶχον καλῶς ἐτοιμάσει καὶ περιέμενον ἡμᾶς πρὸς θεραπείαν.—Οὐδεὶς φανὸς τεχνητὸς ἐφώτιζε τὰ ἐδέσματα ἡμῶν, οὐδεμία λάμπις τεχνητή· τὸ φέγγος τῆς σελήνης ἦτο τόσον ζωηρόν, ὥστε καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐδέσματα ἔδιδε ποιητικὴν χροιάν. Οὐδέποτε ἐφαντάσθη, ὅτι καὶ ἡ στιγμή τοῦ φαγητοῦ ἠδύνατο νὰ περιβληθῆ μὲ μυστήριον. Εἶμεθα τέσσαρες ὁμοτράπεζοι καὶ οὐδεμία ἐπροφέρετο λέξις, οὐδεὶς περὶ ἡμᾶς θόρυβος συνέβαινε, δυνάμενος νὰ διαλύσῃ τὴν μαγείαν τοῦ μυστηρίου τούτου.—Ἀπεδειπνήσαμεν, ἀλλ' οὐδεὶς εἶχε συνείδησιν τοῦ ποιοῦ, τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς τροφῆς. Ἡ φιλόζενος καρδιά τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχαιολόγου καὶ αἱ ἀπέριττοι καὶ θερμαὶ περιποιήσεις τῆς ἀγαστῆς αὐτοῦ συζύγου νέαν παρεσκευάσαν ἡμῖν πηγὴν ποιητικῶν ἐντυπώσεων.—Κατήλθομεν ἄδοντες πρὸς τὴν ἀμώδη παραλίαν, καὶ παρὰ τὰς ἀμαξιαίας πλίνθους παναρχαίας προκυμαίας, ἀκάτιον ἀλιευτικόν, ἔτοιμον τὸν ἰστὸν αὐτοῦ ν' ἀναπετάσῃ ἔχον παρῆλαβεν ἡμᾶς.—Ἐπρόκειτο νὰ περιπλεύσωμεν τὴν

Σαλαμίνιον θάλασσαν. Περιέβαλεν ἡμᾶς πανταχόθεν ἡ ξηρὰ, ἡ δὲ θάλασσα ἐφαίνετο λίμνη, ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς ὁποίας ἔρριπτον μεγαλοπρεπῶς τὰς σκιάς αὐτῶν τὰ περίξ γραφικὰ ἐξάρματα τῆς ξηρᾶς. Τὸ πολυσιχιδὲς τῆς παραλίας καὶ τὸ βῆμα τοῦ εἰσπλου ἠνάγκαζε τὸ ἐλαφρὸν ἡμῶν σκαφίδιον, ἐλαφρῶς ἐπὶ τῶν βόθουτων κυμάτων φερόμενον, νὰ διαγράφη ἐπὶ τῆς κυμαινομένης ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ποικίλους καὶ παραδόξους δρόμους, οὓς καθίστα ζωηροὺς τὸ φασφόριζον ὕδωρ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης (ἐναντι τῆς Σαλαμί-νος) καὶ πλησίον τῶν μεγάλων ἐρειπίων τῆς Ἐλευσίως ἐφαντάσθη-μεν, ὅτι ἠκούοντο (ἐκτεῦθεν μὲν αἱ παρακελεύσεις τῶν ναυμαχοῦ-των ἠρώων, ἐκείθεν) δὲ τὰ μελωδικὰ καὶ ἱερὰ ᾠσματα τῶν Εὐμολ-πιδῶν. — Ἐπὶ δύο ὄλας ὥρας περιεπλέομεν τὴν μαγευτικὴν θάλασ-σαν, ὅτε τὴν αὐραν διαδέχεται ἀνεμὸς καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς αἰγίζοντα κύματα ἀναγκάζουσι τὸ ἀκάτιόν μας νὰ πλησιάζῃ τὴν ξηρὰν. Ἐξελη-θόντες ἐπορεύθημεν πρὸς τὴν φιλόξενον στέγην, ἥτις ἔμελλε νὰ στε-γάσῃ ἡμᾶς τὴν νύκτα. — Ἀπεκοιμήθη ὑπὸ τὰς ζωηρὰς καὶ ποικίλας ἐκείνας ἐντυπώσεις, καὶ περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς ὄνειρον θεῖον πα-ρέστη ἐνώπιόν μου, εἰς ὃ παρεδόθη τσοσούτῳ μάλλον ἐτοιμῶς, ὅσῳ αἱ πρὸς τὴν ἐκδρομὴν ταύτην παρορμήσασαι ἰδέαι, ἡ ἐπὶ τῶν ἐρει-πίων σοφὴ διδασκαλία καὶ αἱ φαντασιώδεις εἰκόνες τοῦ ἐν Σαλαμί-νι πλοῦ, εἶχον παρασκευάσει ἐν τῷ πνεύματί μου τάσιν ἰσχυρὰν πρὸς μελέτην. Ἰδοὺ δὲ ποῖον ἦτο τὸ μυθοπλαστικὸν τοῦτο ὄνειρον.

Νύμφη περικαλλής, κυανῆν φέρουσα ἐσθῆτα καὶ ὑπὸ πέπλου πε-ριβαλλομένη κυανοφαίει, ἐστάθη παρ' ἐμοὶ καὶ μὲ ἐκάλει νὰ τὴν ἀ-κολουθήσω. Τὸ θελκτικὸν τοῦ βλέμματός, ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς πε-ριβολῆς, ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ λόγου, ἡ ἐμβριθεὶα τοῦ μετώπου καὶ τῶν λεπτῶν αὐτῆς χειλέων ἡ ἐπίχαρις κύμανσις, μὲ κατέστησαν ἀκόπως πιστὴν αὐτῆς ἀκόλουθον. «Πῶς καλεῖσαι, γύναι θαυμάστῃ; εἶπον ἐγώ· τίς εἶσαι καὶ τί παρ' ἐμοῦ ζητεῖς;» Ἐμειδιάσεν ἐκείνη, ὡς μειδία μήτηρ πρὸς τὸ προσφιλὲς αὐτῆς τέκνον, καὶ ἐξεγείρουσά με θωπευτικῶς ἐκ τῆς χειρός· «Εἶμαι, μοι εἶπεν, ἡ Νύμφη Κλυμένη, θυ-γάτηρ τοῦ βαθυκόλπου Ὀκεανοῦ, φέρω πτερωτὰ πέδιλα καὶ κεστόν πεποικιλμένον, δι' ὧν θὰ σὲ καταστήσω ἀεροπόρον καὶ ἀφανῆ ἀκο-λούθει μοι.» Καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἔδεσεν ὑπὸ τοὺς πόδας μου τὰ πτε-ρωτὰ πέδιλα καὶ μοι περιέθεσε τὸν κεστόν, ὅτε αἰσθημένη ἐμαυτὴν ἐλαφρὰν ὡς πτηνόν, ἤρχισα τὴν πτήσιν, ἀκολουθοῦσα τὴν Νύμφην Κλυμένην ἐν σιγῇ καὶ εὐλαθείᾳ. Διήλθομεν κορυφὰς βουνῶν, ἐθεω-ρήσαμεν ἀνωθεν πεδιάδας καὶ στενωπούς, ὧν τὸ θέαμα μοι ἦτο ὑπὲρ

κατάληψιν ὠραῖον, ὅτε ἡ Νύμφη σταθεῖσα «Ἴδὲ πρὸς τὸ πεδίον τοῦτο, εἶπε, τί βλέπεις;» — «Βλέπω ἀκρόπολιν, ἀνεφώνησα, εἶναι τὸ Νι-σσίον πεδίον! ὦ πόσον θελητικὴ μοι εἶναι ἡ θεά! πόσον εὐθυμα καὶ ζωηρὰ τὰ διακοσμοῦντα τοῦτο φθινοπωρινὰ ἄνθη! Βλέπω ἐπὶ τοῦ χλοηφόρου καὶ εὐανθοῦς λειμῶνος παρθένους Ἑλληνίδας ἀνοσπερεῖς καὶ εὐθύμως πλεκούσας στεφάνους. Τίνες εἰσὶν αἱ τανύσφυροι αὗται καὶ θελκτικαὶ παρθένοι;» — Αὗται, μοι εἶπεν ἡ Νύμφη, εἰσὶν ἀδελ-φαί, θυγατέρες τοῦ πατρὸς Ὀκεανοῦ, ἡ Λευκίππη, ἡ Φανώ, ἡ σο-βαρὰ Ἠλέκτρα, ἡ θαλερὰ Ἰάνθη, ἡ γλυκεῖα Μελίτη, ἡ Ἰάχη, ἡ ῥοδοστεφῆς Ῥοδία, ἡ χαρίεσσα Καλλιρρόη, ἡ Μηλόβοσις, ἡ Τύχη, ἡ ὠκύπους Ὀκυρρόη, ἡ καλυκῶπις Χρησις, ἡ Ἰδάνειρα, ἡ Ἀκά-στη, ἡ Ἀδμείτη, ἡ Ῥοδόπη, ἡ Πλουτώ, ἡ θελκτικὴ Καλυψώ, ἡ Στύξ, ἡ Οὐρανία καὶ ἡ ἐρατεινὴ Γαλαξάρα. Παιζουσι, δρέπου-σιν ἄνθη, κρόκον τρυφερόν, ἀγαλλίδας καὶ ὑάκινθον, κάλυκας ῥόδου καὶ λείρια. Ἡ δὲ μακρὰν αὐτῶν ἀποπλανηθεῖσα, ἡ νάρκισσον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς κρατοῦσα, ἡ τανύσφυρος καὶ ἡ θελκτικὴ παρθένος εἶναι ἡ Περσεφόνη, ἡ θυγάτηρ τῆς Δήμητρος, τῆς ὁποίας τὰ μυστήρια τσοσούσον ποθεῖς νὰ μάθης. Ταύτης τὴν τύχην μέλλομεν ν' ἀκολουθή-σωμεν». — Ἐνῶ δὲ ὑπὸ τῶν ᾠμάτων τῶν παρθένων τὸ πεδίον ἀν-τήχει, καὶ ἡ εὐωδία τῶν ἀνθῶν ἀφικνεῖτο μέχρι ἡμῶν, αἴφνης ἡ γῆ σεῖεται, ὁ ἥλιος σκοτιῖζεται, στρόβιλος περὶ ἡμᾶς ἀνέμου τὰς παρθένους διασκορπίζει, καὶ μετὰ πατάγου ἀνοίγει ἡ γῆ πρὸ τῆς Περσεφόνης Ἄρμα μεγαλοπρεπές, χρυσότροχον, ὑπὸ τεσσάρων μελά-νων ἵππων συρόμενον, ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς γῆς φέρον ἄνδρα σοβαρόν, σκυθρωπόν, φέροντα ἐπὶ τῆς πολυπλοκάμου αὐτοῦ κεφαλῆς στέφα-νον ἐκ ναρκίσσου καὶ πτέριδος, καὶ σκῆπτρον δικάρηνον ἐν τῇ χειρὶ κρατοῦντα, καὶ ὁμοιάζοντα πρὸς τοὺς Τιτᾶνας, ὅστις ἀπάσας ἀπὸ τῆς ὀσφύος τὴν ἐρατεινὴν παρθένον, κατέρχεται εἰς τὸν ἄδην καὶ ὀπισθεν αὐτῶν κλείει τὸ χάσμα. Τὴν χαρὰν διαδέχεται πένθος, τὴν γαλήνην ταραχὴ, ἀνεμὸς, βροχὴ, βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ συνταράσσουσι τὸ Νισσίον πεδίον καὶ καταστρέφουσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀνηρότητα τῶν φυτῶν. «Τί σημαίνει τοῦτο;» ἀνέκραξα συγκεκινημένη πρὸς τὴν Νύμφην. Ἄλλ' ἐκείνη «σπούδαζε τὰ περὶ σὲ συμβαίνοντα καὶ παρα-τήρει· εἶναι καιρὸς σπουδῆς καὶ οὐχὶ ἐρημνείας, εἶπεν· ἀκολουθεῖ με». Αἱ πτερυγίσαι τῆς Νύμφης ἀπέβησαν πυκναί. Ἐσπευδεν αἰ πρὸς τὰ πρόσω, διευθύνουσα τὴν πτήσιν πρὸς δυσμὰς, παρηκολού-θουν δ' αὐτὴν διὰ τῆς ἀερίου ὁδοῦ, ἣν μοι διήνοιγον αἱ πτερυγίσαι αὐτῆς. Τσοσούτον δὲ ἡ πορείᾳ ἡμῶν ἦτο ταχεῖα καὶ ἐσπευσμένη,

ὥστε οὐδὲν εἶδον ἐκ τῶν κάτω καὶ τῶν ἄνω περὶ ἐμὲ κειμένων. «Ἐφθάσαμεν, εἶπεν ἡ Νύμφη, παρκατῆρει, ἄκουε καὶ σίγα». Προθύμως, εἶπον ἐγώ, ἀλλὰ τίς εἶναι ὁ χέρσος οὗτος τόπος, ὃν ἀνθρώπου χεῖρ οὐδέποτε ἐθώπευσε; Τίνα τὰ ὑπὸ τὸν κολωνὸν ἐκείνον μέγαρα, καὶ τίνες οἱ εὐδαίμονες τῶν μεγάρων ἐκείνων ἔνοικοι; Ἡ δὲ θάμνος αὐτῆ τῆς ἐλαίας ἐπὶ τῆς σκιαζομένης πηγῆς τίς ἐστίν; Αἱ δὲ περὶ αὐτὴν συγκεντρωμένοι ἐρατειναὶ καὶ καλυκώπιδες παρθένοι τίνες εἰσὶ καὶ τί ποιοῦσι; Ταῦτα διηρώτων ἀνυπομόμως. Εἶπε δὲ ἡ παρθένος Νύμφη, ἡ εὐώδης Κλυμένη, ἡ ἀρίστη κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὴν φυὴν μεταξὺ τῶν θυγατέρων τοῦ Ὀκεανοῦ. «Τὸ μὲν πεδίον, ἐφ' οὗ ἀεροπόροι ἰστάμεθα, εἶναι τὸ Ράριον πεδίον, ἔνθα κεῖται ἡ ἱερὰ Ἐλευσίς. Τὰ μέγαρα ἐκεῖνα τὰ κοσμοῦντα, ὡς κρήδεμνος τὴν πόλιν, εἰσὶ τὰ δώματα, ἔνθα δίκαιτῶνται ὁ πυκιμηδῆς Τριπτόλεμος, ὁ Δίσκλος, ὁ Πολύξεινος καὶ ὁ περικαλλῆς Εὐμολπος καὶ Δόλιχος, τέκνα τοῦ κρατοῦντος τῆς χώρας Κελεοῦ καὶ τῆς βαθυζώνου Μετανείρας τῆς θεοειδοῦς καὶ βαθυκόλπου σεβαστῆς γυναικός. Ὁ μεμονωμένος ἐκεῖνος Κολωνός, εἶναι ἱερὸς τόπος, ἐφ' οὗ μέλλουσι νὰ τελεσθῶσι μεγάλα μυστήρια· εἶναι ἡ θυόεσσα Ἐλευσίς. Τὸ δὲ φρέαρ ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ αἱ Ἐλευσινιάδες παρθένοι ὑδρεύονται καλεῖται Παρθένειον φρέαρ. Αἱ περὶ τὸ φρέαρ συνωθούμεναι εὐθύμως καὶ ὑδρευόμεναι παρθένοι, εἰσὶν αἱ σεμναί, χρυσοπλόκαμοι καὶ θελκτικαὶ θυγατέρες τοῦ Ἐλευσινιάδου Κελεοῦ, φέρουσαι ἐπὶ τῶν ὤμων χαλκίνους κάλπας, δι' ὧν ἀποκομίζουσι πρὸς τὰ φίλα δώματα τοῦ πατρὸς ὕδωρ καθαρὸν καὶ εὐποτον. Παρατήρησον πόσον εἶναι ὠραῖαι, ὡς θεαὶ καὶ ἀνθηραὶ διὰ τὴν νεότητα. Εἶναι ἡ Καλλιδικὴ καὶ Κλεισιδικὴ, ἡ ἐρόεσσα Δημῶ καὶ ἡ πρεσβυτέρα ἀπασῶν Καλλιθῆ. Παρατήρησον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἐλαίας τί βλέπεις; τεθλιμμένην καὶ ὑπὸ τοῦ βάρους τῆς ἡλικίας κύπτουσαν πρεσβύτιν. «Ἀλλὰ τίς αὕτη;» εἶπον ἐγώ. «Ἄκουσε τὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν παρθένων διαμειδόμενον λόγον καὶ ἀκολουθήσωμεν αὐτάς». Παρηκολούθησα λοιπὸν μετὰ προσοχῆς πάντας τοὺς λόγους καὶ πάσας τὰς πράξεις, αἵτινες πρὸ ἐμοῦ μετὰ μαγικῆς ἀκριβείας ἐξετυλίσσοντο. — «Τίς καὶ πόθεν εἶσαι; ἠρώτα ἡ Καλλιθῆ τὴν μυστηριώδη ἐκείνην πρεσβύτιν. Τίς καὶ πόθεν εἶσαι, γύναι σεβαστή, καὶ διατί μακρὰν μένεις τῆς πόλεως καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς; Ἐντὸς τῶν μεγάρων ἐκείνων πολλαὶ γυναῖκες τῆς ἡλικίας σου ἀνὰ σκιάδω δώματα δύνανται καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων νὰ σὲ εὐεργετήσωσι». Πρὸς ταῦτα ἀπήντησε μετὰ μεγαλοπρεποῦς ἐκφράσεως καὶ φωνῆς ἡ κρυπτομένη ἐκείνη μυστηριώδης γυνή. «Τέκνα φίλτατα, θυ-

γατέρες εὐσεβῶν μητέρων, χαίρετε! Δῶς ἐστὶ τὸ ἐμὸν ὄνομα· τοῦτό μοι ἔδωκεν ἡ πότνια μήτηρ μου. Ἐρχομαι δ' ἐκ Κρήτης, εὐρέα νῶτα θαλάσσης διαπλεύσασα, διότι ἄνδρες λησται με ἀπήγαγον βίβη. Ὅτε δὲ κατέσχομεν τὸ Θορικὸν καὶ πολλαὶ καὶ ποικίλαι γυναῖκες ἐκ τοῦ πλοίου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπέβησαν, καὶ οἱ ἄνδρες δεῖπνον παρεσκευάζον περὶ τὴν πρύμνην τῆς νηός, λάθρα ἔφυγον τοὺς ὑπερφιάλους ἐκείνους ληστὰς καὶ πολλὰς διελθοῦσα χώρας, ἀφικόμην ἐνταῦθα ἰκέτις. Ἄγνωστος τίς ἐστὶν ὁ τόπος καὶ ἡ γῆ αὕτη καὶ τίνες οἱ κάτοικοι. Εὐχομαι δὲ ἀπασὶ τοῖς τὰ Ὀλύμπια δώματα ἔχουσι θεοῖς, νὰ δώσωσιν ἡμῖν συζύγους καλοὺς καὶ τέκνα, οἷα ποθοῦσιν οἱ ἀγαστοὶ τοκεῖς. Ἐμὲ δὲ οἰκτεῖρατε, ὦ φίλα τέκνα, παραλαβετε με εἰς τὰ ἡμέτερα δώματα προφρόνως· γνωρίζω τὰς ἐργασίας γυναικὸς ἀφῆλικος. Δύναμαι καὶ νεογνὸν παῖδα ἐν ταῖς ἀγκάλαις μου νὰ περιθάλλω καὶ τὰ δώματα νὰ ὑπηρετήσω καὶ κλῖνας νὰ στρώσω ἐντὸς τῶν εὐπήκτων θαλάμων τῶν δεσποτῶν, καὶ ἄλλα ἔργα εἰς γυναικας νὰ διδάξω.» — Πρὸς ταύτην ἀπήντησεν ἡ ἀγνή παρθένος Καλλιδική. «Σεβαστὴ γύναι, ἡμεῖς οἱ θνητοὶ τέτλαμεν τὰ τῶν θεῶν δῶρα καλὰ ἢ κακὰ ἀνάγκη. Τοῦτο ἡμῖν ἀρμόζει, διότι εἰσὶν ὑπέρτεροι ἡμῶν. Ἐσμὲν θυγατέρες τοῦ κρατοῦντος Κελεοῦ καὶ τῆς βαθυζώνου μητρὸς Μετανείρας. Ἐλθε μεθ' ἡμῶν καὶ θέλεις τύχει ὑποδοχῆς ἀρίστης ἐν τοῖς ἡμετέροις μεγάροις. Ἡ ὄψις σου θέλει ἐπιβάλλει τοῖς πασὶ θεῖον σέβας, διότι θεοειδῆς μοὶ φαίνεται, ὦ γύναι! Ἄλλ' εἰ θέλεις, ἐπιμεινον ἐνταῦθα, ἡμεῖς δὲ σπεύδουσαι πρὸς τὰ δώματα τοῦ πατρὸς, θέλομεν φανερώσει τὰ πάντα πρὸς τὴν ἀγαστὴν ἡμῶν μητέρα καὶ ἰκετεύσει ὑπὲρ σου, ὅπως σὲ παραλάβῃ τροφὸν τοῦ ὀψιγόνου, πολυεῦκτου, καὶ ἀσπασίου ἡμῶν ἀδελφοῦ Δημοφῶντος, ὅστις ἐντὸς τῶν εὐπήκτων μεγάρων βασιλικῶς ἀνατρέφεται». Ταῦτα εἶπεν, ἡ δὲ πρεσβύτις ἔνευσε διὰ τῆς κεφαλῆς. Αἱ δὲ τανύσφυροι παρθένοι τὰ λαμπρὰ αὐτῶν πληρώσασα ἀγγεῖα ὕδατος, ἔδραμον πρὸς τὰ πατρῷα δώματα καὶ εἶπον τῇ μητρὶ ὅσα εἶδον καὶ ἤκουσαν, ἢ δ' ἐκέλευσεν αὐτάς νὰ προσκαλέσωσι τὴν σεβαστὴν πρεσβύτιν ἐπὶ μισθῷ πλουσίῳ εἰς τὰ δώματα αὐτῶν. Ἐξῆλθον λοιπὸν τῶν ἀνακτόρων καὶ ὡς αἱ ἔλαφοι ἐν ὄρα ἔαρος πηδῶσαι καὶ ἀλόμεναι ἀνὰ λειμῶνα ζητοῦσ' τροφήν, οὕτω καὶ αὐταὶ λαβοῦσαι ἐν ταῖς χερσὶ τὰς πτυχὰς τῶν ἱματίων, ἔτρεχον, ἐνῶ οἱ χρυσοὶ αὐτῶν πλόκαμοι ἐκυραίνοντο εἰς τὸν ἄερα. Εὐρον δὲ τὴν γυναῖκα ἔνθα εἶχον ἀφήσει αὐτὴν καὶ τὴν ὠδήγουν εἰς τὰ δώματα τοῦ Κελεοῦ. Παρηκολούθει δὲ ὀπισθεν τῶν προφρόνων παρθένων, τῶν προθύμων τῆς ξενίας λειτουργῶν, τεθλιμμένη

τῆ καρδία κεκαλυμμένη ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν διὰ κυανοῦ πέ-
 πλου, οὐτινος αἱ πτυχαι ἐτυλίσσοντο πρὸς τοὺς βραδεινοὺς τῆς γυναι-
 ναικὸς πόδας. Εἰσέρχονται τέλος εἰς τὰ δώματα τοῦ Κελεοῦ καὶ βαί-
 νουσι πρὸς αἴθουσαν, ἔνθα ἡ πότνια Μετάνειρα παρὰ τὸν πεποικιλ-
 μένον σταθμὸν τοῦ τέγουσ, τὸ τέκνον αὐτῆς ὑπὸ τὸν κόλπον κρα-
 τοῦσα, ἴστατο πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ξένης. Ἄμα δὲ ἡ πρεσβύτις τὸν
 πόδα αὐτῆς ἐπὶ τῆς οὐδοῦ τοῦ μελάθρου ἔθηκεν, ἐπλήρωσε τὰς θύ-
 ρας διὰ θείου φωτός. Σέβας δέ, αἰδῶς καὶ φόβος κατέλαβε τὴν πό-
 τνιαν Μετάνειραν. Προσέφερε κάθισμα πολυτελές καὶ παρεκάλεσε τὴν
 ξένην νὰ καθήσῃ. Ἐθαμβώθη καὶ ἐγὼ καὶ ἦτο ἀδύνατον ἐπὶ
 πλέον νὰ κρατήσω τὴν σιγὴν. «Τίς λοιπὸν εἶναι ἡ θεία αὕτη γυνή;
 εἶπον τῆ Νύμφη. Τίνα τὰ πρὸ ἡμῶν ἐκτυλισσόμενα θεῖα συμβαίνοντά;
 εἶπέ μοι, ὦ Κλυμένη· μυστηριώδης φόβος μὲ κατέχει». Ἐμειδίασεν
 ἡ χαρίεσσα Νύμφη καὶ εἶπεν· «Ἡ γυνὴ αὕτη, ἡ τὸ μυστήριον τῆς
 καταγωγῆς αὐτῆς κρύπτουσα εἶναι ἡ θεὰ Δημήτηρ, ἥς πρὸ μικροῦ
 τὴν θυγατέρα εἶδομεν ἀφαρπαζομένην ἐκ τοῦ Νισαίου πεδίου. Πρόσ-
 εξον, ἐντεῦθεν ἄρχονται τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν προέκυψαν τὰ μυστήρια
 τῆς λατρείας τῆς Ἐλευσινιάδος Δήμητρος». — Φόβος καὶ θάμβος μὲ
 κατέλαβον, ἀλλ' οὐδὲν τῶν πρὸ ἐμοῦ συμβαινόντων τοῦ λοιποῦ μὲ
 διελάνθανεν. Ἡ ὠρηφόρος καὶ ἀγλαόδωρος Δημήτηρ δὲν ἠθέλησε νὰ
 καθήσῃ ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ καθίσματος. Ἰστατο ὀρθία ῥίπτουσα τοὺς
 ὠραίους αὐτῆς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν γῆν, μέχρις οὗ ἡ θερακαινὴς Ἰάμ-
 βη ἔδωκεν ἀπλοῦν κάθισμα, ὅπερ ἐκάλυψε μὲ δέρμα πολύμαλλον
 προβάτου. Ἐκαθέσθη λοιπὸν λαβοῦσα καὶ πάλιν ἰκέτιδος σχῆμα καὶ
 κρύπτουσα διὰ τῆς καλύπτρας τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ἀφθογγος, ἀγέ-
 λαστος, ἀγευστος ποτοῦ καὶ τροφῆς, τηχομένη διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς
 βαθυζώνου αὐτῆς θυγατρὸς. Ἄλλ' ἡ πολύπειρος καὶ ἀστεια Ἰάμβη,
 ἔτερψεν αὐτὴν παρασκώπτουσα πολλὰ καὶ κατώρθωσεν αὐτὴν μει-
 διάσασαν καὶ γελάσασαν νὰ καταστήσῃ ἰλαράν. Ἀφοῦ δ' ἐγεύθη πο-
 τοῦ, ὅπερ κατὰ διαταγὴν αὐτῆς παρεσκευάσθη, ἐδεξιώθη αὐτὴν ἡ
 εὐζωνος Μετάνειρα προσφωνήσασα· «Χαῖρε γύναι σεβαστή, ἀγαθῶν
 γονέων καὶ σεβαστῶν γέννημα. Ἡ περικοσμοῦσα τὰ βλέμματά σου
 αἰδῶς καὶ χάρις μοι ἐπιβάλλουσι νὰ σὲ τιμῆσω. Ἐπειδὴ δὲ ξένη πρὸς
 τὸ ἐμὸν ἦλθες δῶμα, θέλεις ἀπολαύσει ὅ,τι σοὶ ἀρμόζει. Λάβε καὶ
 τρέφε τὸν υἱὸν μου τοῦτον, τὸν ὁποῖον μοι ἐδώρησαν οἱ ἀθάνατοι ἀ-
 νεπίστως. Εἶναι τὸ τέκνον τοῦ γήρατος. Ἀνάθρεψον αὐτόν, καὶ ὄ-
 ταν ἐς ἡβῆς φθάσῃ μέτρον, ὡς ἀποθρεπτήρια ἀγαστά, θέλεις ἔχει τὸν
 θαυμασμόν καὶ τὴν τιμὴν τῶν γυναικῶν». Πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν ἡ

θεία γυνή, ἡ καλλιστέφανος Δημήτηρ. «Καὶ σὺ γύναι χαῖρε, τὸν
 υἱὸν σου πρόφρων ὑποδέχομαι ὡς μὲ κελεύεις· Ἐλπίζω δὲ οὐδεμίαν
 ἀρὰ τιθήνης, οὔτε μαγείαν θέλει προσβάλλει αὐτόν, οὔτε βασκανίαν.
 Γνωρίζω πάντα τὰ ἀντίτομα καὶ ἀντιφάρμακα πρὸς ὑπεράσπισιν». Καὶ
 ταῦτα εἰπούσα ἐδέχθη μετὰ στοργῆς ἀφάτου εἰς τοὺς θεῖωδεις
 αὐτῆς κόλπους καὶ μεταξύ τῶν ἀθανάτων αὐτῆς χειρῶν τὸν υἱὸν τῆς
 Μετάνειρας, τὸν Δημοφῶντα. Ἐχαιρε δὲ κατὰ φρένα ἡ εὐζωνος Με-
 τάνειρα, ὁ δὲ παῖς ἐν τοῖς κόλποις ὦν τῆς θεᾶς, τῆς θεότητος αὐ-
 τῆς μετασχών, ἀνεπτύσσετο θεῖαν ἀνάπτυξιν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγ-
 μὴν, οὐχὶ τροφὴν γήινον τρώγων, ἀλλὰ νέκταρ, ὅπερ ἔδιδεν αὐτῷ ἡ
 Δήμητρα, χρίουσα τὸ σῶμα δι' ἀμβροσίας, ἠδὲ καταπνέουσα, καὶ ἐν
 κόλποις κρατοῦσα. Μέγα συνέβαινε περὶ τὸν παῖδα θαῦμα, ὃς προ-
 θαλλῆς καὶ παραδόξως ἠύξανε ἐναλίγγιον θεοῖς φέρον μορφὴν. — Ἐ-
 κρυσφεν αὐτόν τὴν νύκτα ἡ θεὰ ἐντὸς τοῦ εὐώδους αὐτῆς θαλάμου καὶ
 πυρὰν εἰς τὴν ἐστίαν ἀνάψασα, ἔθηκεν ἐπ' αὐτῆς τὸν δι' ἀμβροσίας
 κεχρισμένον Δημοφῶντα, ὅπως καταστρέψῃ πᾶν γήϊνον καὶ θνητόν
 ἐν αὐτῷ. Ἄλλ' ἡ Μετάνειρα κρύφα ἐπιτηροῦσα τὰ ἐν τῷ θαλάμῳ
 συμβαίνοντα καὶ ἰδοῦσα τὸν φίλτατον αὐτῆς υἱὸν ἐπὶ τῶν φλογῶν,
 εἰσῆλθεν ὀλολύζουσα καὶ κοπτομένη εἰς τὸν θάλαμον τῆς θεᾶς. Αὕτη
 δὲ ὀργισθεῖσα διὰ τὴν δυσπιστίαν τῆς εὐκινήτου Μετάνειρας, κατέ-
 θεσεν ἐκ τῶν ἀθανάτων αὐτῆς χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸν παῖδα ἐ-
 ξαγαγούσα ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ μετ' ἀγανκκότησεως εἶπε· «Μικρόνοες
 καὶ ἀνόητοι ἄνθρωποι, οὔτε τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε τοῦ κακοῦ τὴν μοῖραν
 δύνασθε νὰ γνωρίσητε. Ἀθάνατον καὶ ἀγήρατον πάσας τὰς ἡμέρας
 τὸν σὸν παῖδα ἤθελον καταστήσει καὶ ἀφθιτον πρὸς αὐτόν τιμὴν
 ἐδώρησα. Ἄλλὰ γῦν διὰ τὴν σὴν δυσπιστίαν εἶναι ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ
 θανάτου καὶ τοῦ γήρατος νὰ τὸν ἀπαλλάξω. Τὸ ἔργον μου δὲν ἐτε-
 λέσθη. Θέλει ὅμως ἀφθίτως ἀπολαμβάνει μεγίστης τιμῆς κατ' ἀνάγ-
 κην, διότι ἐπὶ τῶν ἐμῶν γονάτων ἐπέβη, καὶ ἐν ταῖς ἀγκάλας μου
 ἐκαυμήθη. Εἶμι ἡ Δημήτηρ, ἥτις μεταξύ τῶν ἀθανάτων καὶ τῶν θνη-
 τῶν φέρω ὄνειρον καὶ χαρμονήν. Ἄς σπεύσῃ ὁ σὸς δῆμος νὰν μέγαν
 καὶ ὑπ' αὐτόν βωμόν νὰ ἰδρῦσῃ καὶ τεῖχος ἰσχυρόν περὶ τὴν πόλιν,
 ἀνωθεν τοῦ Καλλιχώρου, ἐπὶ τοῦ ἐξέχοντος κολωνοῦ. Ἐγὼ δὲ ὑπο-
 θήσομαι τὰ μυστήρια, ἅτινα εὐλαβῶς τηροῦντες, θέλετε εὐτεχεῖν.
 Ταῦτα εἰπούσα ἀνέλαβεν ἡ θεὰ τὸ θεῖον αὐτῆς μέγεθος καὶ τὸ οὐρά-
 νιον αὐτῆς κάλλος. Τὸ γήρας ἐχάθη, θεῖα δὲ εὐωδία ἀπὸ τῶν εὐό-
 σμων αὐτῆς πέπλων περιεχέετο, φῶς δὲ θεῖον ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς
 θεᾶς ἔλαμπεν. Οἱ ξανθοὶ αὐτῆς πλόκαμοι κάτω τῶν ὤμων ἐξη-

πλούντο κυματωδῶς, σύμπας δὲ ὁ δῶμος ἐπλήσθη φωτός, ὡς ὑπὸ ἀστραπῆς. — Ἐξῆλθε τῶν μεγάρων ἡ σεβαστὴ καὶ πολυπότνια Δημήτηρ, ἀφείσα πάντας ἀφθόγγους καὶ ἐν ἱερᾷ συγκινήσει. Αἱ δὲ θυγατέρες πρὸς τὴν φωνὴν τῆς μητρὸς σπεύδουσαι, εἰσῆλθον εἰς τὸ δῶμα, ἔλαβον ἐκ τοῦ ἐδάφους τὸν κλαίοντα Δημοφῶντα εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῶν καὶ προσεπάθουν νὰ ἐξεγείρωσι τὴν μητέρα, ἥτις ἐπὶ τῶν γονάτων κειμένη, κατείχετο εἰσέτι ἐκ φόβου καὶ αἰδοῦς. Παννύχιαι τὴν σεβαστὴν θεὰν ἰκέτευον, ἐκ σεβασμοῦ. Ἐμαθε δὲ μετ' ὀλίγον, ἐλθὼν καὶ ὁ Κελεὸς τῆς καλλιστεφάνου Δήμητρος τὴν παρουσίαν καὶ ἦν ἀφηκεν αὐτοῖς ἐντολήν.

Ἦκολούθησα μετὰ τῆς Νύμφης τὴν θεὰν καὶ μακρὰν τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν Ὀνειῶν ὁρέων εἶδομεν μακρόθεν τὴν χρυσόπτερον, ποικιλόπεπλον καὶ ξανθόκομον Ἴριν σπεύδουσαν πρὸς τὴν Δήμητραν. Ἐφερε τὴν βουλήν τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ἐγὼ δὲ περισκοποῦσα εἶδον πᾶσαν τὴν γῆν κεκαλυμμένην ὑπὸ πενθίμου μορφῆς, ἄγονον καὶ ἀκαρπον. *Ἐρταῦθα μὲν ποίμνια βληχόμενα κατέπιπτον νεκρά, ἐκεῖ οἱ ποταμοὶ ἔστεροῦντο ὕδατος, ἐν τοῖς πεδίοις οἱ γεωργοὶ ἰκέτευον τοὺς Θεοὺς ἄδοντες ἄσματα ἰκείας, ἀλλαχοῦ οἱ ἱερεῖς σκυθρωποὶ καὶ ἀπέλπιδες πρὸ τῶν βωμῶν ὕψουν χεῖρας ἰκέτιδας, στεροῦμενοὶ θυμάτων πρὸς θυσίαν, ὅπως ἐξιλεώσῃ τοὺς Ὀλυμπίους Θεοὺς.* Πλησιάζασα δὲ ἡ Ἴρις πρὸς τὴν κυκνόλευκον Δήμητραν εἶπεν· «Δήμητερ, σὲ προσκαλεῖ ὁ πατήρ ἡμῶν Ζεὺς νὰ ἔλθῃς μετὰξὺ τῶν ἀθανάτων θεῶν. Ἐλθέ, ἀνάβῳμεν, ὑπάκουσον αὐτῶ.» Ἄλλ' οὐδὲν πρὸς αὐτὴν ἀπήντα ἡ ξανθὴ Δημήτηρ, πόρρω τῶν Θεῶν μένουσα, διότι κατεβίβρωσκεν αὐτὴν ὁ πόθος τῆς βαθυζώνου θυγατρὸς. Τὴν Ἴριν διεδέχθησαν καὶ ἄλλοι Ὀλυμπιακοὶ θεοί, ἡ Ἀθηνα, ὁ Ἡραϊστος καὶ τέλος ὁ Ἥλιος, ὅστις καὶ ἐφάνέρωσε τῇ Δήμητρι τοῦ ἡ κόρη εὑρίσκετο. Ἄλλ' οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὴν τεθλιμμένην καὶ ὀργῆ κατεχομένην θεὰν, ἥτις ὠρκίσθη οὔτε πρὸς τὸν Ὀλυμπον ν' ἀνέλθῃ, οὔτε τὴν γῆν ν' ἀφήσῃ νὰ βλαστήσῃ τοὺς σπόρους αὐτῆς πρὶν ἰδίους ὀφθαλμοῖς ἰδῆ τὴν εὐώπιδα αὐτῆς κόρην. Ἐκάθητο λοιπὸν τεθλιμμένη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς καὶ ὀργιζομένη κατὰ τοῦ Διός, ὅτε πέμπει ὁ βαρύκυτος Ζεὺς τὸν Ἐρμῆν πρὸς τὸν Ἄδην, ὅπως παραπείσας διὰ τῶν μαλακῶν αὐτοῦ λόγων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Πλούτωνα, ἐξαγάγῃ εἰς φῶς καὶ παραδώσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς τὴν πεφλημένην αὐτῆς θυγατέρα. Καὶ εἶδομεν κατερχόμενον ἐλαφρῶς ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὁρέων ἐν σπουδῇ τὸν Ἐρμῆν. «Εἶναι καιρὸς, μοι εἶπεν ἡ Νύμφη, ἀκολουθήσωμεν αὐτόν. Μετ' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ κτείλωμεν

εἰς τὸν Ἄδην.» Τοιαύτη ὁμῶς μὲ κατέβαλε μικροψυχία μετὰ τὰ γεγονότα πάντα, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ δεχθῶ τὴν πρότασιν τῆς Νύμφης. Ὁ Ἄδης μοι ἦτο τρομερός! Ἐγὼ τέκνον φωτός, ἔφριττον, ἀναλογιζομένη, ὅτι μετὰ τὴν καθοδὸν ἡμῶν ἔδει νὰ κλείσῃ ὁ Ἄδης τὰς πύλας αὐτοῦ. Τὸ Ἐρεβος μοι ἐφαίνετο φοβερόν. «Ἄλλὰ, μοι εἶπεν ἡ Νύμφη, πῶς λοιπὸν ἐννοεῖς νὰ μυηθῆς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων; Δὲν δύναμαι νὰ ὀργισθῶ διὰ τὴν δυσπιστίαν σου ταύτην· εἶσαι θνητὴ». — Ἐστρεψα μετ' ὀλίγον τὸ πρόσωπόν μου πρὸς τὸν τόπον ἔνθα πολλὰ εἶδον καὶ πολλὰ ἤκουσα καὶ παρέστη ἐνώπιόν μου, ὡς ἐκ θαύματος. σύμπασα ἡ Ἐλευσίς μεταβεβλημένη. — Ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐκυμάτιζον πρὸς τὸν ζέφυρον πυκνοὶ καὶ ξανθοὶ στάχυς εἰς πλουσίαν συγκομιδὴν. Ἐπὶ τοῦ πεδίου ἐξετείνετο δάσος σοβαρὸν ἐλαιῶν, ὧν οἱ κλώνοι ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πλουσίου καρποῦ ἔκυπτον πρὸς τὴν γῆν. Τετῆχος συννόμων λίθων περιέθεε τὴν πόλιν τῆς Δήμητρος. Μεγαλοπρεπῆς παρίστατο ἐνώπιόν μου ὁ Δωρικὸς καὶ εὐστυλος ναὸς τῆς Θεᾶς ὑπὸ τὸν ἱερὸν κολωνόν. Ἀπὸ τοῦ προκειμένου βωμοῦ κνίσσα πλουσία εἰς καπνὸν πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους ἀνῆρχετο οὐλωτή. Περὶ τὸν βωμὸν ἱερεῖς πορφυροχίτωνες ἐτέλουν τὸν ἱερὸν χορὸν ἄδοντες. Ὁ λιμὴν τῆς Ἐλευσίνος ἐκοσμεῖτο ὑπὸ ποικίλων καὶ γραφικῶν τριήρων τῶν πανηγυριστῶν, ἀφ' ὧν ἐξήρχοντο παρθένοι κανηφόροι, ποδήρη φέρουσαι χιτῶνα καὶ κομίζουσαι τὰ δῶρα πρὸς τὸν ναόν. Πλήθος δ' ἀπειρον συνθεῖτο ἀπὸ τῆς παραλίας.

Ἐστάθημεν πρὸ τοῦ ναοῦ καὶ ἐθεώμεθα τὰς προπαρασκευὰς πρὸς σοβαρὰν καὶ μεγάλην ἑορτήν. Ἀπ' ἀνατολῶν μεγαλοπρεπῆς ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ ἀνῆρχετο ὁ φωτοβόλος ἥλιος καὶ ἀπλετον ἐπέχεε φῶς ἐπὶ τοῦ ναοῦ. — Τὰ ποίμνια ἐβλήχοντο, τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν, ἀνθη ποικίλα κατὰ τὸ χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα κατεκάλυπτον τὴν πεδιάδα, αἱ πηγαὶ ἐξέερρον καθαρὸν ὕδωρ, ἐπὶ τῶν θάμνων περιετυλίσσοντο τὰ εὐώδη καὶ θελκτικὰ ἀνθη τῆς ἐαρινῆς ὥρας καὶ πρὸς τὸν βωμὸν νεωκόροι ἔφερον τὰ θύματα, ὧν τὰ κράνα ἐκόσμουσαν ταινίαι μετ' ἀνθέων. Ὁ θροῦς τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐξερχόμενος ἐξεχέετο ἐπὶ τῆς γελοέσεως πεδιάδος, καὶ τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἐν ἀπεκδοχῇ μεγάλου γεγονότος, ὅτε ἀκούονται οὐράνια καὶ εὐθυμα ἄσματα, πάντων δὲ τὰ βλέμματα στρέφονται πρὸς τὴν εἰς Ἀθήνας ἀγούσαν. Ἀνῆρχετο ἀπὸ τοῦ Ἄδου τὸ μεγαλοπρεπὲς ἄρμα τοῦ Ἀιδονέως, ὀδηγούμενον ὑπὸ τοῦ Ἐρμῆος, καὶ φέρον ἐν αὐτῷ τὴν βασίλισσαν τοῦ κάτω κόσμου ἐστεμμένην μετ' ἀνθέων καὶ νάρκισσον ἐν ταῖς χερσὶ μετὰ ροιᾶς ἀνθους καὶ κλώνους πτέριδος κρατοῦσαν. Προπορεύοντο αἱ Ὠραι τοῦ ἄρματος

καὶ ἵπταντο πρὸ τῶν τεσσάρων μελαίνων ἵππων χαρίεσσαι νύμφαι ἄδουσαι. Βαίνει ἡ ἱερὰ συνοδεία πρὸς τὴν Δήμητραν καὶ κατέρχεται ἡ κόρη ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπορρίπτει ἡ Θεὰ Δημήτηρ ἕξαλλος ἐκ χάραξ τὸν περιβάλλοντα αὐτὴν χιτῶνα τοῦ πένθους καὶ φῶς θεῖον φωτίζει τὴν Κόρην ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς πολυποτνίας μητρὸς. Ἡ δὲ τῶν ἀσπασμῶν καὶ τῶν θωπειῶν αὐτῶν ἀνταλλαγὴ ἀποτελεῖ τὸν μυστηριώδη ὕμνον τῆς ἐπανερχομένης ζωῆς καὶ κινήσεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς βλαστήσεως καὶ καρποφορίας τῆς παντρόφου γῆς. Ἀπὸ δὲ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου ἡ λιπαροκρήδεμνος Ἡρα προσδραμοῦσα ὑποδέχεται ἀμφοτέρως καὶ παραλαμβάνει αὐτὰς πρὸς τὸν Ὀλυμπον, ἔνθα ἡ ὀμήγουρις τῶν θεῶν ἔμελλε παρὰ τῷ τερπικεραύνῳ Διὶ ἀγλαὰ νὰ προσφέρῃ δῶρα καὶ τιμὰς ἐκτάκτους τῇ τε Δήμητρι καὶ Περσεφόνῃ. «Ἀλλὰ πῶς, εἶπον ἐγὼ τῇ νύμφῃ, ἀφῆκε τὴν Περσεφόνην ὁ Ἄιδονεύς ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν;» — «Τοιαύτη, μοι εἶπεν ἡ Κλυμένη, εἶναι ἡ μεταξὺ Διὸς καὶ Πλούτωνος συνθήκη. Κατὰ μὲν τοὺς μῆνας τοῦ ἔαρος, θέρους καὶ φθινοπώρου ἡ κόρη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς θέλει ἀπολαμβάνει θεῶν τιμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τοὺς δὲ τρεῖς τοῦ χειμῶνος μῆνας θέλει φαιδρῶνει καὶ καθιδύνει τὰ μελαγχολικὰ καὶ σκοτεινὰ μέγαρα τοῦ Πλούτωνος ἐν Ἄδῃ. Καὶ οὐδεὶς τῶν θεῶν δύναται τὴν συνθήκην ταύτην νὰ παραβιάσῃ, ἐπειδὴ ἡ καλλιστέφανος Κόρη ἔπιεν ἤδη ἐν ἄδῃ τὸ ὕδωρ τῆς λήθης καὶ ἐγέυθη κόκκους ροίαξ. Ἄλλ' ἄς ἀκολουθήσωμεν τοὺς περὶ τὸν ναὸν πιστοὺς. Παρατῆρει λοιπὸν καὶ ἄθροιζε μετὰ προσοχῆς, ὅπως ἴδῃς ἐν τοῖς τελεσθησομένοις μυστηρίοις ὅσα μετ' ἐμοῦ ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδες συμβαίνοντα.» Ἐτελοῦντο τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. — Περιέβαλλε τὸν ναὸν πλῆθος μεμνημένον ἐλευθέρων πολιτῶν. Πρὸ τῶν προφυλαίων ἀνέμενον οἱ ἱερεῖς μετὰ τῶν νεοφύτων καὶ τῶν νεωκόρων. Τούτων ἐξῆρχεν ὁ πρῶτος τῶν Ἀθηνῶν ἄρχων, ἀνὴρ ἀξιοπρεπῆς, μὲ παράστασιν μεγαλοπρεπῆ, φωνὴν ἰσχυράν, μὲ ἤθη ἀγνά καὶ αὐστηρὰ καὶ βίον παραδειγματικόν. Ἦτο ὁ ἱεροφάντης τῶν μυστηρίων. Ἡ περιβολὴ σύμπασα, ὁ ποδῆρης χιτῶν, ἡ πολύπτυχος πορφυρὰ χλαμύς, καθίστων αὐτὸν σεμνὸν καὶ σεβαστόν. Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ περιέθεε στέφανος ἐκ μύρτου, ἡ δὲ πλουσία αὐτοῦ κόμη οὐλωτὴ ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν εὐρέων ὤμων αὐτοῦ. Διάδημα δὲ περιζώννυε τὸ ἐμβριθὲς αὐτοῦ μέτωπον. «Τίς εἶναι ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἠρώτησα, ὁ τόσον τῶν λοιπῶν προεξέχων, ὁ πᾶσι σέβας καὶ αἰδῶ ἐπιβάλλων;» — «Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, μοι εἶπεν ἡ Νύμφη, παριστᾷ τὸν Δημιουργὸν τῆς κτίσεως.

Παρ' αὐτῷ ἴστατο ἄλλος ἱερεὺς μὲ πορφύραν καὶ στέφανον μύρτου καὶ διάδημα ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἐφερεν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὴν αἰζῶν λαμπάδα, παρίστα δ', ὡς μοι εἶπεν ἡ Κλυμένη, τὸν ἥλιον. Τρίτος τὴν αὐτὴν τοῖς ἄλλοις φέρων στολήν, ἦτο ὁ ἱεροκῆρυξ καὶ παρίστα τὸν Ἐρμῆν, τὸν ἀγγελὸν τῶν Θεῶν, τὸν μεσάζοντα μεταξὺ θνητῶν καὶ οὐρανίων καὶ μεταφέροντα τὰς εὐχὰς τούτων πρὸς ἐκείνους καὶ τὰς διαταγὰς ἐκείνων πρὸς αὐτούς. Τέταρτος, ὁ τοῦ βωμοῦ θεράπων, παρίστα τὴν σελήνην. Πλῆθος δ' ἄλλων ἱερέων ἴσταντο εὐλαβῶς περὶ τούτους, ὅτε μακρόθεν εἶδον προσερχομένας ἀνὰ δύο τὰς καλλιπαρεῖους καὶ εὐσεβεῖς ἱερείας τῆς Δήμητρος, ὧν τὸ πολύπτυχον τῆς ἐσθῆτος, αἱ ἐπιχάριτες τοῦ διπλοῖδίου κολπώσεις καὶ ὁ περιβάλλον πέπλος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω καταρριπτόμενος μετὰ τῶν ἐκ μύρτου στεφάνων, δι' ὧν συνεπλέκετο ἡ πλουσία καὶ οὐλωτὴ αὐτῶν κόμη, ἐξήγειρον τὴν μέχρι δακρύων συγκίνησιν καὶ τὸν ἀσβεστον σεβασμὸν πρὸς τὰς εὐλάβεῖς ταύτας παρθένους. Ταύτας καλοῦσι Μελίσσας, διότι, μοι εἶπεν ἡ Νύμφη, ὡς μέλισσαι ἀφιερωμένοι εἰς τὰ θεῖα, παρασκευάζουσι τοῖς πιστοῖς βίον εὐσεβῆ, ἀγνόν, ἀμέτοχον τῶν χθαμαλῶν βιωτικῶν ταραχῶν καὶ μέτοχον τῶν ἀληθῶν ἡδονῶν βίου ὑψηλοῦ καὶ θεῖου.

Μεταξὺ τῶν μεμνημένων προεξείχον οἱ ἐπόπται καὶ οἱ προφῆται. — «Βλέπεις εἰς τὴν παραλίαν, μοι εἶπεν ἡ ὀδηγός μου, τὸ ἀναμένον ἐκεῖνο πλῆθος; Εἰσὶ πάντες πολῖται ἐλεύθεροι ἀμαρτίας καὶ παραπτώματος, παρεσκευασμένοι ἐν τοῖς μικροῖς μυστηρίοις διὰ καθαρμοῦ, νηστειῶν, μονώσεως καὶ μακρῶν εὐχῶν, ἀπεσπασμένοι τῶν γῆινων ἡδονῶν καὶ πάσης ἀνόμου πράξεως καὶ σκέψεως, πρόκειται δὲ νὰ καθαρισθῶσι διὰ τοῦ θαλασσίου ὕδατος. Ὁ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἰστάμενος δαδούχος θέτει πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐξερχομένους τῆς θαλάσσης δέρμα ἱερείου, ὅπερ ἐθυσίασθη ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς καὶ ἐφ' οὗ θέτουσι πρῶτον τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐπαναλαμβάνοντες ὅσα λέγει αὐτοῖς ὁ δαδούχος». Ταῦτα ἀκούσασα ἐπλησίασα πρὸς τὸν ἱεροφάντην καὶ ἤκουον αὐτὸν κατηχούοντα τοὺς πιστοὺς δι' ἐρωτήσεων, ὧν τὰς ἀπαντήσεις ἔδει νὰ γινώσκωσιν ὅπως γίνωσι μύσται. «Ἐννέα ἡμέρας, μοι εἶπεν ἡ σοφὴ ὀδηγός μου, διαρκοῦσι τὰ μυστήρια ταῦτα. Ἀρχονται δὲ ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ δεύτερος ἄρχων μετὰ πέντε βοηθῶν τελέσῃ θυσίαν καὶ προσφέρει δέησιν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δόξης συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ ἱερεῖς μὲ ἀγνάς τὰς χεῖρας, καθαρὰν τὴν καρδίαν, εὐσεβῆ τὸν λόγον ἐπιστατήσωσι εἰς τὸ νίψιμον τῶν μεμνημένων. Μετὰ τὴν προπαρασκευὴν ταύτην ἄρχεται ἡ ἑορτὴ τοῦ

Πένθους τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἡ Λαμπαδοφορία τὴν ἕκτην, ὁ Ἰαχχος τὴν ἑβδόμην καὶ ὀγδόην καὶ ἀποτελεῖ τὸ ζωνρότερον καὶ εὐθυμότερον μέρος τῆς ἑορτῆς, τὴν δὲ ἐνάτην τελοῦνται αἱ διὰ τοῦ οἴνου σπονδαί. Σπένδουσιν οἱ ἱερεῖς, χύνοντες οἶνον πρὸς Ἀνατολὰς καὶ πρὸς Δυσμὰς, ἀπαγγέλλοντες μυστηριώδεις λέξεις καὶ εὐχάς. Οἱ δὲ μύσται ἀκολουθοῦσιν αὐτοὺς ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους ὅτε μὲν πρὸς τὰ ἄνω, ὅτε δὲ πρὸς τὰ κάτω. Ἐνῶ δέιταῦτα ἔλεγεν ἡ Νύμφη, ἠκούσθη βροντώδης ἡ φωνὴ τοῦ ἱεροφάντου προσκαλοῦσα τοὺς μύστας νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν ναόν. Ἐσπευδον λοιπὸν ἱερεῖς, ἱερεῖαι, νεωκόροι καὶ νεόφυτοι, ἐνῶ περὶ τὸν βωμὸν οἱ Εὐμολπίδαι ἐτέλουν τὸν ἱερὸν χόρον καὶ ἤδον ὕμνους τῇ Δήμητρι. Μόλις δ' ἐχωρίσθησαν οἱ μεμυημένοι τῶν πανηγυριστῶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναόν, ἀστραπή, βροντὴ, κεραυνὸς κατέσεισε πάντα τὸν τόπον καὶ τὸν ναόν. Ἐκλείσθη ἡ πύλη τοῦ ἁδύτου καὶ εὐρέθημεν πάντες ἐντὸς χώρου σκοτεινοῦ, ὃν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐφώτιζον αἱ ἐπανειλημμένοι ἀστραπαί, περιστῶσαι πρὸ τῶν πιστῶν φαντάσματα τρομερὰ καὶ εἰκόνας μαγικάς. ἤκούοντο στεναγμοὶ πικροί, φωναὶ ἀπελπισίας, θλίψεων στόνοι καὶ κοπετοὶ μετὰ δακρῶν. Πάντες οἱ μύσται ἔφερον τὰς χεῖρας εἰς τὴν κεφαλὴν, ὡς νὰ ἐκράτουν αὐτὰς χεῖρας Ἐρινύων, κλίνοντες δὲ τὸ γόνυ ἐπιπτον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πόσον διήρκεσεν ἡ τρομερὰ αὕτη πάθησις, ἀγνώστῳ ἡσθανόμην μεγίστην ἀνάγκην νὰ ἴδω τὸ περὶ ἐμὲ σκότος ταχέως διαλυόμενον, ὅτε μακρὰν διεφάνη ἀμυδρὸν φῶς. Ἀνεώγη πρὸ ἡμῶν καὶ ἐκαθαρίσθη σκηνὴ φοβερά. Ἐἶχον ἐνώπιόν μας τὸν Ἄδην, τὸν τόπον ἀφ' ὅπου προήρχοντο οἱ στεναγμοὶ καὶ οἱ γογγυσμοί.

Προέκειντο τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ σοβαρὰ ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνος. Παρ' αὐτὰ ἔβοσκε τὸ πλούσιον αὐτοῦ ποίμνιον. Πρὸ τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων ἐκάθητο ὁ φοβερὸς τοῦ Ἄδου ἄρχων ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐβένου, φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον ἐκ κυπαρίσσου καὶ ἐν τῇ ἐτέρᾳ τῶν χειρῶν σκῆπτρον δικάρηνον, πρὸ τῶν ποδῶν δ' αὐτοῦ ἔκειτο ὁ φοβερὸς τρικέφαλος Κέρβερος. — Πρὸ αὐτοῦ ἴδρυτο βωμὸς περὶ τὸν ὁποῖον ἱερεῖς φέροντες ποδήρεις χιτῶνας καὶ στέφανον ἐκ κυπαρίσσου, ἔθουον μυστηριώδεις ἐκφέροντες φράσεις, μέλαιναν αἶγα, ἧς τὸ κράνος ἐκόσμουον ταινίαι. — Ἐφαίνετο δὲ καὶ τὸ ἀνάκτορον τῆς νυκτός, τοῦ ὕπνου, τοῦ θανάτου, τῶν ὀνείρων κ.λ. — Ὀλίγον ἀπωτέρω ἠκούοντο τὰ ἡσύχως ῥέοντα ὕδατα τῆς Στυγὸς καὶ τοῦ Κώκυτοῦ, ἅτινα μακρὰν συνεννοούμενα, ἀπετέλουν λίμνην σκιώδη, ἐφ' ἧς τὸ σκαφίδιον τοῦ Χάρωνος μετεβίβαζε τὰς ψυχάς. Μακρὰν διεκρίνομεν πλατεῖαν ἐνθα, μοὶ εἶπεν ἡ θεὰ Κλυμένη, δικά-

ζουσι τὰς ψυχὰς οἱ ἀδυσώπητοι δικασταὶ Μίνως, Αἰακὸς καὶ Ραδάμανθυς. Διήρχοντο ἐνώπιόν μας ψυχαὶ ἐλαφραί, εὐθυμοὶ καὶ εὐέλπιδες, πορευόμενοι εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία. Ὅπισθεν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πλούτωνος ἔρρεεν ὁ ποταμὸς τῆς Λήθης, ἐκ τοῦ ὁποῖου κύπτουσαι αἱ ψυχαί, ἔπινον, ἐπιλήσμονες γενόμεναι τῶν ἐπὶ γῆς. Ἐνταῦθα, μοὶ εἶπεν ἡ Νύμφη, διέρχονται ἅπαντα τὸν κάτω βίον αἱ εὐσεβεῖς ψυχαὶ ἐντὸς σπηλαίων δροσερῶν κρυσταλλίνων, ἀκούοντες τὸ κελᾶδημα τῶν πτηνῶν καὶ ἐντὸς ἄλλους θάμνων μύρτου ὑπὸ δροσερῶν δροσιζόμεναι ἀνέμων. Οὔτε καύσων, οὔτε ψυχὸς ταράσσει αὐτάς, ἀλλὰ διηνεκὲς ἔαρ τριπλῆν παρέχει τῇ γῇ βλάστησιν ἀνηθρὰν καὶ πλουσίαν. Ἐκάστη πρωτὰ νέαν καὶ ἄλλην παρέχει αὐταῖς εὐδαιμονίαν. Ἴδὲ πόσον εὐθύμως αἱ μὲν ὀρχοῦνται εἰς τὸν ἦχον τῆς λύρας, ἄλλαι τελοῦσι γυμνάσια ἀγαπητὰ καὶ ἄλλαι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλλους ἔδουσιν. Οὗτος εἶναι ὁ τόπος τῶν ἀμειβομένων ψυχῶν. Ἄλλ' ἐνῶ ἡμεῖς εἶχομεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐστράφη καὶ εἶδον τοὺς πιστοὺς διευθύνοντας τὰ βλέμματα πρὸς φοβερὸν καὶ σκοτεινὸν τόπον. Ἦτο ὁ Τάρταρος. — Ἡ Τισιφὼν ἡ πρώτη τῶν Ἐρινύων ἐλάβανεν ἐκ τῆς κόμης τοὺς καταδικασθέντας καὶ κατεκρήμνιζεν αὐτοὺς πρὸς τὰ κάτω, ἔνθα αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς, δαδάς ἀνημένας κρατοῦσαι καὶ μαστίγια ἐξ ὄφρων, ἔτεινον προθύμους χεῖρας καὶ παρεδίδοντο εἰς τὸ φοβερὸν αὐτῶν καθήκον. Περιεβάλετο ὁ τόπος οὗτος τῆς καταδίκης ὑπὸ τοῦ βροχθίζοντος Ἀχέρωνος καὶ τοῦ πυριφλεγῶς Φλεγέθοντος, μακρὰν δὲ ἐφαίνοντο αἱ ψυχαὶ ὑπομένουσαι τὰς τιμωρίας των ποικίλως καὶ φοβερῶς. Ἐνῶ ταῦτα ἐνώπιον ἡμῶν ἐν φρικτῷ μυστηρίῳ ἐτελοῦντο, ἠκούετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ ἱεροφάντου, ἐρμηνεύοντος πρὸς τοὺς μύστας τὰ ὀρώμενα καὶ νοούμενα, εἰσάγοντος οὕτως αὐτοὺς εἰς τὰ μυστήρια τῆς λατρείας. Ἀφοῦ δὲ τὸ στήθος αὐτῶν τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ φόβου συνεταράχθη καὶ ἡ διάνοια ἀπὸ πάσης ἐλαφρᾶς καὶ γήινου μικροπαθείας ἐκαθαρίσθη, ἠκούσθησαν θορυβωδῶς κλειόμεναι αἱ πύλαι τοῦ Ἄδου, τὸ σκότος διελύθη κατὰ μικρὸν, ἡ πύλη τοῦ ἁδύτου ἀνεώγη καὶ ἐφάνη τὸ λαμπρὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἄγαλμα τῆς Δήμητρος, φωτιζόμενον ἀνωθεν ὑπὸ δέσμης φωτός καὶ κεκοσμημένον πρὸς τὴν τελετὴν πλουσίας καὶ μεγαλοπρεπῶς. — Οὐράνιαι μελωδίαι περιέβαλλον τὰ ὠτὰ μας, μαγικὸν φῶς διεσκορπίσεν ἐκ τῆς διανοίας μας τὸ σκότος, αἴθριος καὶ ἀνέφελος οὐρανὸς ἔλαμπεν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μας, ὁσμὴ εὐώδης θυμικῶν ἀπὸ τῶν βωμῶν ἠΰφραινεν

ἡμᾶς καὶ μακρὰν ἐξηπλοῦτο ἀνθοστεφής ὁ λειμών, ἐφ' οὗ ἐναρμονίως ὠρχοῦντο οἱ διὰ τῶν μυστηρίων ἐξαγνισθέντες μύσται.

Ἐνῶ ταῦτα χαίρουσα ἔβλεπον, ἀπέπτη ἡ Νύμφη, ἠδὲ προσμε-
διάσασα, καὶ ἡσθάνθη ἐμαυτὴν βαρέως ἐπὶ τῆς κλίνης κειμένην, τὰ
δὲ περὶ ἐμὲ ἀντικείμενα ἐφωτίζοντο ἤδη ὑπὸ τῶν ζωηρῶν πρωϊῶν
ἀκτίνων τοῦ ἡλίου. Οἱ πόδες μου δὲν ἔφερον πλέον τὰ πτερωτά μου
πέδιλα, ὁ δὲ θαυμάσιος κροτὸς ἐγένετο ἀνάρπαστος μετὰ τῆς τα-
νυσφύρου Νύμφης. Ἦκουσα τὴν θύραν μου κρουομένην καὶ ἐπανῆλ-
θον εἰς τὴν πραγματικότητα. Μετὰ δὲ πρόγευμα λιτὸν καὶ φιλόξε-
νον ἀπεχαιρέτισα τοὺς ξεναγήσαντάς με καὶ μετ' ὀλίγον ἐφερόμην
ὑπὸ τῆς ἀτμήρους ἀμάξης πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἀναπολοῦσα ἐν τῇ δια-
νοίᾳ μου ὅσα κατ' ὄναρ εἶδον καὶ ἤκουσα θαυμάσια. Ἦτο ὄνειρον!
Ὁ δὲ ἥλιος διὰ τῶν φωτιβόλων αὐτοῦ ἀκτίνων εἶχε διαλύσει τὴν
μαγγανίαν τῆς δεινῆς Ἐκάτης. Τοιοῦτος ὁ χαριέστατος καὶ καλλι-
τεχνικώτατος μῦθος τῶν εὐφαντάστων ἐκείνων φυσιολατρῶν τῆς Ἐ-
λευσίως, τοῦ παναρχαίου τούτου σταθμοῦ γεωργικοῦ λαοῦ, ἐν ᾧ
σύμπας ἀποκαλύπτεται ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἐραρίου πεδίου καὶ ὁ βίος
τῶν ἐν αὐτῷ κατοίκων. Ἡ ἔλλειψις ἀφθόνου ὕδατος, τὸ λεπτόγειον
τῆς χώρας, ἡ ἀφθονος ἐπιπράττησις τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ὁ τρό-
πος τῆς καλλιέργειας τῆς ἐκτεταμένης πεδιάδος, ὁ χαρακτήρ τῆς
σπορᾶς, ἡ παρουσία τῆς μήνης τοῦ ὕδατος πηγῆς καὶ ὁ τρόπος τῆς
ὕδρευσεως, πάντα ταῦτά εἰσιν ἀκριβεῖς παραστάσεις καὶ περιγραφὴ
ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων γιγνομένη τῆς σήμερον Ἐλευσινιακῆς
πεδιάδος. Ποία δὲ γλῶσσα θετική, ἢ τίς ἐπιστήμη ἠδύνατο ἀκριβέ-
στερον νὰ παραστήσῃ τὰ φαινόμενα πάντα ὅσα προηγουμένως καὶ
ἔπονται τῆς θαλερᾶς ἀνοιξέως, ἢ τις τὴν ἀθανασίαν σημαίνει τῆς παν-
τρόφου γῆς; Τίς ἄλλη, λέγω, γλῶσσα ἢ ἡ γλῶσσα τῆς τέχνης καὶ
τῆς ποιήσεως, ἐν ἣ σύμπασαι αἱ ἐν τῇ φύσει ἐνεργοῦσαι δυνάμεις μετὰ
τόσης τέχνης παριστώσι διὰ τῆς ἀνθρωπίνου μορφῆς εἰς τὸ μέγα
δράμα τῆς βλαστήσεως τὸ πρόσωπον, ὅπερ ἔδωκεν αὐτῇ ἡ καλλι-
τεχνος ἀντίληψις τοῦ Ἑλλήνος; Οὐδεμίαν σκοτεινὴν καὶ μυστικὴν ἐν
τῷ μύθῳ ἐπικρατεῖ ἰδέα! οὐδὲν σύμβολον, δι' οὗ κρύπτεται ἡ νοου-
μένη ἀλήθεια! Καὶ αὐτὴ ἡ εὐδαιμονία τῶν ἐναρέτων ψυχῶν καὶ ἡ
κακοδαιμονία τῶν τιμωρομένων ἐν Ἀθῆναις ἀκριβῆς ἐστὶν ἀνάλυσις τῶν
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συμβαινόντων, ὅταν οὗτος συνειδησῇ ἔχων τῆς ἐλευ-
θερίας αὐτοῦ, καθίσταται ὑπεύθυνος τῆς ἀξίας ἢ τῆς ἀπαξίας τοῦ
βίου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ μύθου εἶναι ἀκριβῆς. — Τίς
δὲν ἡσθάνθη ἀνεξήγητόν τινα μελαγχολίαν καὶ πένθιμον αἰσθημα

εἰσερχόμενος εἰς δάσος πρὸ μικροῦ πυκνόφυλλον καὶ σύκιον, ὑπὸ τὴν
ἀμφιλαφῆ σκιὰν τοῦ ὁποῦ ζωηρὰν συναισθανόμενος εὐεξίαν ἐκ τοῦ
θελκτικοῦ πρασίνου χρώματος τῆς περὶ αὐτὸν χλόης καὶ τῶν τῆδε
κἀκεῖσε προσμειδίωντων αὐτῷ ἀνθυλλίων τὰ εὐθυμότερα διέπλαττεν
ὄνειρα, τίς, λέγω, βλέπων ταῦτα πάντα καταστρεφόμενα καὶ ἀπο-
γυμνούμενα δὲν ἡσθάνθη ἀνέκφραστον τινα μελαγχολίαν, ἣν τοσοῦ-
τον ἐπιχαρίτως παριστᾷ ἡ ἀρπαγὴ τῆς κόρης καὶ τὸ πένθος τῆς θρη-
νούσης καὶ ὀλοφυρομένης μητρὸς Δήμητρος; Τὰ δὲ περὶ τὸ Νισαῖον
πεδῖον συμβάντα κατὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Περσεφόνης δὲν εἶναι ἀ-
κριβῆς παραστάσις τῶν φαινομένων τοῦ ἀπειλητικοῦ χειμῶνος, ὅστις
συναρπάζει μετ' ἑαυτοῦ τὸν εὐθυμον τῆς νεότητος βίον τῆς γῆς
μετὰ τῶν καλλιπαρείων ἐκείνων παρθένων, ὧν ἐκάστη τοσοῦτον θαυ-
μασίως ἀντιπροσωπεύει τὰς παθήσεις τῆς καρδίας τῶν εὐθύμων τῆς
φύσεως τέκνων ἐπὶ τῆς γελοέσεως γῆς; Ἀλλὰ πόσον εἶναι θαυμα-
στὴ καὶ εὐλαβῆς ἡ παραστάσις τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων!
Κτυπᾷ ὁ βαρύγδουπος Ζεὺς ἐπὶ τῶν συνέφων, καὶ κατέρχεται ἡ μέλ-
λουσα νὰ γονιμοποιήσῃ τοὺς σπόρους ἐν τοῖς σπλάγχχναις τῆς γῆς, ἢ
ἱερὰ βροχὴ (ὁ Ἐρμῆς) εἰς τὸν Ἀδην, τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦτο τῶν
σπερμάτων (τὸν Πλούτωνα). Μαλακῶς δ' εἰσρέων διὰ τῶν πόρων τῆς
φυτικῆς γῆς πείθει τὸν φύλακα τῆς ζωῆς τῶν σπερμάτων, ἵνα ἐπι-
τρέψῃ τὴν ἀνοδὸν τῆς τρυφερᾶς βλαστήσεως καὶ ἰδοῦ ἐπὶ τοῦ ἄρματος
τοῦ φοβεροῦ θεοῦ ἐξέρχεται ἡ τρυφερὰ παρθένος. — Θαυμασία ὄντως
ἡ ἀκριβεία καὶ περιγραφὴ τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας, δι' ἧς ἐφεξῆς πάντα
ἐκτυλίσσονται ἐνώπιον ἡμῶν τὰ τῶν ὠρῶν φαινόμενα! Ἡ κόρη ἐν
ταῖς ἀγκάλαις τῆς μητρὸς αὐτῆς παριστᾷ τὸν μυχιαίτατον ἐκείνον
τῆς ψυχῆς ὕμνον, ὅστις αὐθορμήτως ἐκ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἐξέρχεται
ὅταν τὸν μελαγχολικὸν καὶ ἀπειλητικὸν χειμῶνα διαδέχονται τὰ
τερπνά, εὐθυμα καὶ ζωηρὰ αἰσθήματα τῆς ἀνοιξέως. Τρόντι! ἢ θα-
λερὰ βλάστησις τῆς ἀνοιξέως ἐπὶ τῆς μεγάλης τῆς γῆς ἐπιφανείας,
εἶναι τὸ ἱερόν ἐκεῖνο καὶ εὐθυμον μεδίκριμα, ὅπερ κατέχει τὴν Δήμητραν
κρατοῦσαν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τὴν προσφιλεῖ αὐτῆς θυγατέρα!

Ἡ παρουσία τῆς Ἀθηνᾶς σημαίνει τὴν ἀνθρώπινον διάνοιαν, ἢ τις
σπεύδει νὰ εὕρῃ μόνιμα στοιχεῖα πολιτισμοῦ. Ὁ Ἡφαιστος εἶναι ὁ
δημιουργὸς τῶν ὀργάνων τῆς καλλιέργειας. Ὁ ἥλιος διὰ τοῦ ἀπλέτου
φωτός, διαλύων τὰ σκότῃ, εἶναι ὁ προάγγελος τῆς βλαστήσεως, ὁ
ἀποκαλύψας τῇ Δήμητρὶ τὴν θέσιν, ἐνθα εὐρίσκετο κεκρυμμένη ἡ θυ-
γάτηρ. Καὶ αὐτὴ ἡ συνθήκη τῶν οὐρανίωνων θεῶν μετὰ τοῦ Πλού-
τωνα, καθ' ἣν ἡ τῆς κόρης μετὰ τῆς μητρὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὀρίζεται

διαμονή, είναι ακριβής, ακριβεστάτη υπό την ἔποψιν τῆς ἐπιστήμης. Ἄλλὰ τί πρῶτον ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ καὶ τί ὕστερον δὲν ἐξεγείρει ἐν ἡμῖν τὸν ἀσβεστον σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιλήψεως τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ τὴν ἐκπληκτικὴν ὄντως καλλιτέχον αὐτῶν ἀνθρωπομορφικὴν παράστασιν; Πόσα δὲ καὶ πόσα δὲν ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ περὶ τῶν λόγων, οἵτινες παρώρμησαν τοὺς πατέρας ἡμῶν εἰς τὴν ἀνθρωπομορφικὴν τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων αὐτῶν παράστασιν! Τοῦτο ὅμως οὔτε τῆς παρουσίας εἶναι ὥρας, οὔτε χρόνον πρὸς τὸ αὐτὸ ἔχομεν.

Ἄλλ' ὁ μῦθος οὗτος ἦτο καὶ ὑπόθεσις δράματος καὶ δράματος θρησκευτικοῦ, ὅπερ εἶχεν ἀνάγκη χώρου καταλλήλου καὶ τόπου ὀρισμένου πρὸς παράστασιν. Ὁ τόπος λοιπὸν οὗτος, ὁ ἐπὶ τόσους αἰῶνας ὑπὸ τὴν γῆν κρυπτόμενος, τὰ ὅσα, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ χαριεστάτου καὶ σοφοῦ τούτου μύθου μετὰ μακρὸν λήθαργον ἐξεγείρονται καὶ διὰ τοῦ ἀρτιμελοῦς αὐτοῦ σκελετοῦ τὴν ἀρμονίαν τῆς ποτὲ καλλονῆς αὐτοῦ ἀποκαλύπτει καὶ τὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀλήθειαν τοῦ δογματισθέντος μύθου τῆς Ἐλευσινιάδος Δήμητρος ἡμῖν ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἐπικυροῖ. Ὁ σκελετὸς οὗτος ὁ θαυμάσιος εἶναι ὁ ἀνασκαφεὶς ἐν Ἐλευσίνι ναὸς τῆς Δήμητρος!

Τὸ ἐναρμόνιον τοῦτο ἀρχιτεκτονικὸν τῆς ἀρχαιότητος καλλιτέχνημα, ἡ μυστηριώδης αὐτὴ καὶ θεία γλῶσσα τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις τόσας σοφὰς καὶ καλλιτέχνους συνθήκας παριστᾷ ἐνώπιον ἡμῶν τῆς ἑαυτῆς γραφῆς καὶ παραστάσεως, ὁ σκελετὸς οὗτος εἶναι ὁ σκελετὸς τῆς πατρῴας ἡμῶν εὐκλείας! Τί λέγω; τῆς ἀρχαίας ἡμῶν πατρίδος, τῆς πεφιλημένης ἐκείνης καὶ καλλιτέχνου μητρὸς, ἥτις κεκαλυμμένη νῦν ἐλαφρῶς ὑπὸ λευκῆς σινδόνης ἀναμένει τὰ τέκνα αὐτῆς, ὅπως ἐν τῷ ἀσπασμῷ καὶ τῇ στοργῇ αὐτῶν ἐπανεῖλθῃ καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων ταύτης, ὡς ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς Δήμητρος, ἡ εὐθυμος προτέρα αὐτῆς χαρὰ καὶ ὁ ἱερὸς ὕμνος τῆς εὐχαριστίας, ὅτι ἀνεურίσκει καὶ πάλιν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν τέκνων αὐτῆς τὴν ἱερὰν στοργήν, δι' ἧς ἀπεχαιρέτισεν αὐτὰ θαπτομένη!

Τοιοῦτον λοιπὸν τὸ ὄνειρον τῆς συμπαθοῦς Ἑλληνίδος παρθένου. Τοιαῦτα τὰ καλλιτέχνα πλάσματα τῆς διαυγοῦς καὶ πλουσίας κεκοσμημένης αὐτῆς φαντασίας! Ἐκ τῶν τοιούτων αἰσθημάτων, τῆς γυναικείας μάλιστα καρδίας, καὶ ἐκ τῆς ἐθνικῆς καὶ καλλιτέχνου παιδεύσεως αὐτῆς, ἀναμένει ἡ πατρίς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρχαίας αὐτῆς καλλιτέχον εὐκλείας καὶ δόξης.

Καλλιόπη Κεχαγιᾶ.

ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΕΝ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΙ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΛΦΟΡΩΣΗΣ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΙΝ ΑΥΤΟΥ

«Σήμερον τὴν 27 τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου συνήλθον εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο τῆς Δημογεροντίας οἱ ἐν τῷ ἐπισυναπτομένῳ καταλόγῳ πολιῖται, προκειμένου νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν ὅσα κατὰ συνέπειαν τῆς προλαβούσης συνελεύσεως ἐνήργησαν ὑπὲρ τοῦ σκοπομένου ἑλληνικοῦ Γυμνασίου οἱ ἔφοροι τῶν ἐνταῦθα ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Κοινότητος καὶ νὰ ἐφεύρωσιν ἐπομένως τὰ πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν αὐτοῦ χρηματικὰ μέσα.

Ἐν πλήρει λοιπὸν συνελεύσει ἀνεγνώσθησαν κατὰ πρῶτον εἰς ἐπήκοον πάντων αἱ ἀπὸ τῆς 16 φθίνοντος ὑπ' ἀριθ. 38 καὶ 39 ἐκθέσεις τῶν Ἐφόρων τῶν διδακτικῶν καταστημάτων καὶ ἐνεκρίθησαν ὁμοφώνως τὰ πραχθέντα παρ' αὐτῶν εἰς τε τὴν πρόσκλησιν τοῦ διδασκάλου κυρίου Ν. Βάμβρα κτλ.

Ἀνεγνώσθη ἐπομένως σχέδιον ἀναφορᾶς τῆς Δημογεροντίας πρὸς τὸν Νομάρχην τῶν Κυκλάδων, πραγματευομένη περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου καὶ ἐνεκρίθη νὰ διευθυνθῇ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον αὐτοῦ.

Ἐγένοντο μετὰ ταῦτα διάφοροι προτάσεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξοικονομήσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Γυμνασίου, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐταὶ φαίνονται πρὸς τὸ παρὸν δυσκατόρθωτοι, ἐνεκρίθη τελευταῖον μετὰ πολλὴν συζήτησιν νὰ κάμῃ ἔναρξιν τῶν μαθημάτων τὸ Γυμνάσιον Σύρου χωρὶς ἀναβολῆς, καὶ ἐπειδὴ οἱ νῦν ὑπάρχοντες χρηματικοὶ πόροι δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰς τὴν ἀπαρκιτήτως ἀναγκάζειν κατὰ μῆνα δαπάνην, ἐνεκρίθη νὰ πληρῶνωσιν οἱ εὐποροῦντες τῶν μαθητῶν ἀνὰ τέσσαρας δραχμὰς καθ' ἕκαστον μῆνα, ἕως ὅτου οἱ τοῦ Γυμνασίου πόροι, προϊόντος τοῦ χρόνου ἀυξήθῃντες, ὡς κοινῶς ἐλπίζεται, βαλθῶσιν εἰς τόκον καὶ ἐπαρκῶσιν εἰς τὴν ἀπαιτούμενην δαπάνην τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Κοινότητος ταύτης μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου.

Οἱ δ' ἐνδεεῖς καὶ ἄποροι τῶν μαθητῶν θέλουν μὲν ἔχει ἀπὸ τοῦ νῦν

τὴν εἴσοδον τοῦ Γυμνασίου ἀμισθί, ἀλλὰ πρὸ τούτου ὀφείλου ν' ἀποδείξωσιν ἀποχρῶντως εἰς τοὺς κατὰ καιρὸν ἐφόρους τὴν ἔνδειαν των. Ὅσων δὲ ἀγνοεῖται ἢ ἀμφιβάλλεται ἢ κατὰστασις θέλου διευθύνεσθαι παρὰ τῶν Ἐφόρων εἰς τὴν Δημογεροντίαν, ἥτις μετὰ τὰς ἀναγκαιούσας ἐξετάσεις, θέλει ἀποφασίζει, ἂν πρέπει νὰ γενῶσι δεκτοὶ ἢ μὴ εἰς τὸ γυμνάσιον.

•Τούτων οὕτως ἐγκριθέντων, διελύθη ἡ Συνέλευσις, ἥτις διήρκεσεν ὑπὲρ τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν.

Ἐν Ἐρμουπόλει τὴν 27 Ἰουλίου 1833.

Οἱ δημογέροντες τῆς Ἐρμουπόλεως

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ, Ν. Χ. Ε. ΓΙΑΓΙΤΖΗΣ, ΣΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ.

(Γ. Σ.)

Ὁ γραμματεὺς Κ. Χαρίλαος.

Τὰ ἐν τῇ ὡς ἄνω συνελεύσει ἀναφερόμενα ἔγγραφα, τοῦτ' ἔστιν ἡ ἀπὸ 4 Σεπτεμβρίου 1833 δήλωσις τοῦ ἀοιδίμου Βάμβα περὶ ἀποδοχῆς τῆς Σχολαρχίας, καὶ ἡ ἀπὸ 11 Σεπτεμβρίου ἀναφορὰ τοῦ αὐτοῦ ὑποβάλλοντος τὸν συνταχθέντα κανονισμόν τῆς Σχολῆς, ἔχουσιν ὡς ἐξῆς.

Ἐπὶ τοὺς κυρίους Ἐφόρους τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Κοινότητος τῆς Ἐρμουπόλεως.

•Ἐλαβον τὸ ὑμέτερον προσκλητικὸν τὸ ἀπὸ πρώτης Σεπτεμβρίου ὑπ' ἀριθ. 33, διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ γνώμην ἔγραφον τῆς Δημογεροντίας καὶ κοινὴν ἐπιθυμίαν τῶν συμπολιτῶν μὲ προσκαλεῖτε νὰ ἀναδεχθῶ τὴν Σχολαρχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς κοινότητος ταύτης καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων.

•Εἰς τὴν ἔντιμον ταύτην πρόσκλησιν, Κύριοι, δὲν σύρει τόσον τὴν προσοχὴν μου τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ὅσον τὸ τοῦ ἀγῶνος ἢ ἀξιόπαινος ὅμως προθυμίας τῆς Κοινότητος ὑπὲρ τῶν βασίμων τούτων Καταστημάτων τῆς ἐθνικῆς μας ἀναγεννήσεως, ἥτις ἤρχισε καὶ προοδεύει ὑπὸ τὴν μόνιμον, φιλόκαλον καὶ φωτισμένην βασιλείαν τῆς Ἑλλάδος, ὁ σταθερὸς καὶ προνοητικὸς μετ' ἐμπειρίας ζῆλος τῆς ἡμετέρας ἐφορίας, ταῦτα ἐνθαρρύνοντα τὸν ὁποῖον ἔχω πόθον νὰ σταθῶ κοινωφελὴς ὑπρέτης τοῦ ἔθνους μου εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ, καὶ ἐνισχύοντα πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον ἀγῶνα τὴν ἀδυναμίαν μου, μὲ ἀναπειθῶν νὰ προσφέρω ἑμαυτὸν εἰς τὴν ὑμέτεραν πρόσκλησιν μετ' ἐλπί-

δος βεβαίως ὅτι ἡ τελεσιουργὸς χάρις τοῦ Θεοῦ ἐμπνέουσα εἰς ὅλων τῶν πολιτῶν τὰς ψυχὰς καὶ καρδίας τὸ αὐτὸ φρόνημα καὶ τὸ αὐτὸ αἶσθημα ὑπὲρ τῶν συμφερόντων, θέλει ἐπιστέφει καὶ ταύτην τὴν εὐγενῆ προθυμίαν τῆς Κοινότητος καὶ τὸν ὑμέτερον ἀνένδοτον ζῆλον μὲ ἀγαθὴν ἔκβασιν.

Ὁ ὑμέτερος

N. ΒΑΜΒΑΣ

«Κύριοι Ἐφοροί.

•Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλλω εἰς τὴν παρατήρησίν σας τὸ σχέδιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῆς Ἐρμουπόλεως, τὸ ὁποῖον ἐπικριθὲν παρὰ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως εὐχομαι ἐκ ψυχῆς εἰς τὸν πατριωτικὸν ζῆλόν σας νὰ εὐπρήση τῶν ἀναγκαιῶν μέσων διὰ νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν. Δὲν τολμῶ νὰ ἀμφιβάλω ὅτι οἱ Ἐρμοπολίται δὲν θέλου δειξέιν πᾶσαν προθυμίαν καὶ σύμπνοιαν εἰς τοιοῦτον κοινωφελὲς καὶ ἔνδοξον κατὰστασμα.

Ἐν Ἐρμουπόλει τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1833.

Ὁ ὑμέτερος

N. ΒΑΜΒΑΣ

Μετὰ τὴν λήψιν τοῦ εἰρημένου ἔγγραφου καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ ἡ Δημογεροντία ἐξέδωκε τὰς ἐπομένους δηλώσεις, ὧν ἡ δευτέρα πρὸς τοὺς Ἐρμοπολίτας εὐρηται παρ' ἐμοὶ καὶ ἔντυπος.

Ἐπὶ τὴν δημογεροντίαν Ἐρμουπόλεως πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Κοινότητος ταύτης.

Ἐν Ἐρμουπόλει τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1833.

•Ἐλαβον ἔγκαιρα ἡ Δημογεροντία τὰ ἀπὸ τὴν 16 περελθόντος Σεπτεμβρίου δύο ἔγγραφα σας μετὰ τοῦ ἐπισυνημένου σχεδίου τοῦ ἐνταῦθα συστηνομένου ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, καὶ εὐχαρίστως σπεύδει νὰ σας ἀναγγεῖλῃ ὅτι εἰς τὴν ἐσχάτως γενομένην συνέλευσιν τῶν πολιτῶν, ἀντικείμενον ἔχουσιν τὰ περὶ ἐξοικονομήσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Γυμνασίου, ἀνεγνώσθησαν τὰ διαληφθέντα ἔγγραφα, καὶ ἐνεκρίθησαν τὰ πραχθέντα παρ' ὑμῶν. Ἡ δὲ συγκατάθεσις τοῦ σοφολογιωτάτου κυρίου Βάμβα εἰς τὸ νὰ ἀναδεχθῆ τὸ τῆς σχολαρχίας καὶ ἐπιστασίας τοῦ γυμνασίου τούτου, ἐχαροποίησε μεγάλως τοὺς καλοὺς συμπολίτας μας.

«Επομένως ανεφέρθη ἡ Δημογεροντία περὶ πάντων τῶν ἀφορώντων τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα καὶ ἐξαιρέτως περὶ τοῦ σὺν Θεῷ ἀρχομένου Γυμνασίου πρὸς τὴν Βασιλικὴν Νομαρχίαν τῶν Κυκλάδων, παραπέμφασα καὶ τὸ σχέδιον τοῦ τελευταίου, ἵνα καθυποβληθῇ καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Βασιλ. Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας.

«Ἐχει δὲ καὶ πολλὴν τὴν πεποιθήσιν ἡ Δημογεροντία ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος θέλει εὐδοκῆσαι νὰ συνδράμῃ τὸ νεοσύστατον τοῦτο Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον τῆς Κοινότητος, καὶ τρέφει τὰς πλέον χρηστὰς ἐλπίδας ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλει ἀκμάσει τοῦτο κατὰ τὴν κοινὴν ἐπιθυμίαν.

«Ἐν τοσούτῳ σὰς ἐγκλείει ἡ Δημογεροντία τὴν ὑπ' ἀριθ. 2783 κοινοποιήσιν τῆς, καὶ ἅμα σὰς προσκαλεῖ νὰ ἐπιταχύνῃτε τὴν ἐργασίαν σας, διὰ νὰ γενῆ ὅσον τάχος καὶ ἡ ἔναρξις τῆς παραδόσεως.

«Εἰδοποιεῖσθε τελευταῖον ὅτι διωρίσθη μία ἑπταμελὴς ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ σκοπομένου εὐρυχώρου Γυμνασίου εἰς τὸ ἐσχάτως ἀγορασθὲν μέρος· ὀφείλετε ὅθεν συνεννοούμενοι μετ' αὐτῆς νὰ συμπράξῃτε, διὰ νὰ μὴ συμβῇ ἀργοπορία εἰς τὰ περαιτέρω τούτου.

Οἱ Δημογέροντες Ἐρμουπόλεως

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΓΟΡΑΤΟΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. Ε. ΓΙΑΛΙΤΖΗΣ
(Τ. Σ.) ΣΤΑΜ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

«Προσθήκη. Εἰς ἀντίγραφον, Κύριοι, καὶ ἡ κατὰ τὴν 27 Σεπτεμβρίου τελευταία πράξις τῆς κοινοτικῆς συνελεύσεως τῶν πολιτῶν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ὁδηγίαν τῆς Ἐφορίας.

Ὁ γραμματεὺς Κωνστ. Χαρίλαος.»

«Ἀριθ. 2783.

» ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ

» Ἡ Δημογεροντία Ἐρμουπόλεως.

«Ἴδου, φιλόμουσοι συμπολίται, ἐκπληροῦται τέλος πάντων ἡ κοινὴ σας ἐπιθυμία. Τὸ πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμούμενον ἑλληνικὸν Γυμνάσιον συγκροτεῖται μετ' ὀλίγον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Νομοῦ τούτου ὑπὸ τοὺς πλέον αἰσίους οἰωνούς. Ὁ σοφὸς αὐτοῦ Σχολάρχης, ὁ πολυμαθὴς κύριος Νεόφυτος Βάμβας, τὰ παραδοθησόμενα διάφορα μαθήματα, ὁ λοιπὸς τῶν διδασκάλων χορὸς καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ ζῆλος τῶν φιλοκάλων πολιτῶν, ἐγγυῶνται καὶ ὑπισχνοῦνται εἰς τοὺς μαθη-

τεύοντας νέους παιδεῖαν βásiμον καὶ ἀνάλογον μὲ τὰς παρούσας εὐτυχεῖς περιστάσεις τοῦ ἔθνους.

«Ὅσοι τοίνυν ἐπιθυμοῦν νὰ διατρέξωσι τὸ ἀνοιγόμενον τοῦτο ἐνδοξὸν στάδιον, δύνανται ἀπὸ τῆς αὐρίου νὰ παρουσιαζῶνται εἰς τὴν σχολήν, ὅπου θέλουν καταγράφεσθαι εἰς τὸν κατάλογον τῶν μαθητῶν παρὰ τῶν κυρίων Ἐφόρων, διὰ νὰ γενῆ ὅσον τάχος καὶ ἡ τῶν μαθημάτων ἔναρξις.

«Οἱ καταγραφησόμενοι ἐν τοσούτῳ νέοι, εἰ μὲν εἶναι ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἐνδεῶν καὶ ἀπόρων, θέλουν ἔχει τὴν εἴσοδον τοῦ γυμνασίου ἀμισθί. Ἄν δὲ ἐκ τῶν εὐπόρων, οὗτοι θέλουν καταβάλει, λόγῳ συνδρομῆς πρὸς τὴν Ἐφορίαν, ἀνὰ δραχμὰς τέσσαρας (ἀρ. 4) κατὰ μῆνα, προπληρωτέας κατὰ τριμηνίαν. Τὸ μικρὸν τοῦτο χορήγημα ἐνεκρίθη ἀπὸ τὴν κοινότητα πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ἀναγκαιούσης μηνιαίας δαπάνης τοῦ Γυμνασίου, καὶ δὲν θέλει διαρκέσει πλὴν ἄχρις ὅτου αὐξήθῃσι καὶ τακτοποιηθῶσιν, ὡς ἐλπίζομεν, οἱ χρηματικοὶ αὐτοῦ πόροι.

Ἐν Ἐρμουπόλει τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1883.

Οἱ δημογέροντες Ἐρμουπόλεως

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΓΟΡΑΤΟΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. Ε. ΓΙΑΛΙΤΖΗΣ
ΣΤΑΜ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ γραμματεὺς Κ. Χαρίλαος.»

Ὁ δὲ Βάμβας πρὶν ἢ ποιήσῃται ἔναρξιν τῶν μαθημάτων, ἐδημοσίευσεν κανονισμὸν τῶν χρεῶν τῶν μαθητῶν, οὕτινος ἀντίτυπον εὐρηται παρ' ἐμοί, ἔχοντα ὡς ἑξῆς·

«Χρὴ τῶν μαθητῶν τοῦ δημοσίου Γυμνασίου τῆς Ἐρμουπόλεως.

1. Οἱ μαθηταὶ χρεωστοῦν νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς διωρισμένας ὥρας τῶν παραδόσεων. Ἡ ἀδικαιολόγητος ἀπουσία, καὶ μάλιστα ἐπαναλαμβανομένη, λογίζεται ἀμάρτημα.

2. Σεμνότης καὶ εὐγένεια εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τοὺς τρόπους καὶ ἐκτὸς τοῦ Γυμνασίου, καθὼς ἀνήκει εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν Μαθητῶν τῆς παιδείας.

3. Ἐπιμέλεια σταθερὰ εἰς τὰ διδασκόμενα μαθήματα, ὥστε ἔκαστον μαθητὴ νὰ γίνεται νέα προσθήκη πνευματικῆς ἐπιδόσεως.

4. Σιωπὴ καὶ ἄκρα προσοχὴ ἐνῶ γίνεται ἡ παράδοσις.

5. Εὐπειθεῖα καὶ σέβας λογικὸν εἰς τοὺς διδασκάλους.

» Πᾶσα παραβάσις ἐνὸς τῶν χρεῶν τούτων λογίζεται ὡς βαρβαρότης τοῦ παραβαίνοντος, καὶ ὡς ἀμάρτημα μαθητοῦ, τὸ ὅποιον, καὶ διὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀμαρτήσαντος καὶ διὰ τὴν κοινὴν εὐκοσμίαν καὶ ἐπίδοσιν τοῦ Γυμνασίου, δὲν θέλει συγχωρεῖσθαι οὔτ' ἀπὸ τοὺς Διδασκάλους, οὔτε ἀπὸ τὸν διωρισμένον Ἐπιτάξιαν, οὔτε τέλος πάντων ἀπὸ τὸν Ἐπιστάτην καὶ τοὺς Ἐφόρους.

Ἐν Ἐρμουπόλει, 9 Ὀκτωβρ. 1833.

Ὁ Ἐπιστάτης
N. BAMBAΣ

Ἐπίσης τῇ 12 Ἰανουαρίου 1834 ἐδημοσιεύθη φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὸν σχέδιον τοῦ ἐν Ἐρμουπόλει Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Νικολάου Βαρότζη», οὗτινος ἀντιγράφω ὑμῖν τὸν πρόλογον.

» Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Σύρα Ἐρμουπόλεως, αἰσθανόμενοι βαθέως τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων των, τὴν σήμερον μάλιστα δετὴ Ἡθεῖα Πρόνοια ἠξίωσε τοὺς Ἕλληνας νὰ ζῶσιν ὑπὸ σταθερὰν εὐνομίαν, καὶ ὑπὸ βασιλέα φίλον, προστάτην καὶ πατέρα τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς βελτιώσεως τῶν λαῶν των, ἐποθοῦσαν πάντοτε νὰ ἴδωσι τελειοτέραν τινα μορφήν εἰς τὰ διδασκτικὰ καταστήματα τῆς Κοινοτήτός των.

«Οἱ ἔφοροι τούτων Θεοχάρης Παλαιολόγος, Γρηγόριος Ἰω. Πετρόπουλος, Λουκάς Ράλλης καὶ Ζωρζῆς Κ. Ζιγάλας δραζάμενοι τὴν ἀγαθὴν περίστασιν τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστροφῆς τοῦ κυρίου Ν. Βάμβα, ἐπρόβαλαν αὐτόν, διὰ τῆς ἀπὸ 22 Αὐγούστου 1833 ἀναφορᾶς των εἰς τὴν Κοινότητα ἐπιστάτην καὶ διδάσκαλον τοῦ Ἑλλην. Γυμνασίου, ἐπὶ τῆς δημογεροντίας τῶν κυρίων Πύλου Α. Μαυρογορδάτου, Σταματίου Κωνσταντίνου καὶ Νικολάου Εὐσταθ. Γιαγιτζή· ψηφισθεὶς δὲ παρὰ πάντων ὁμοφώνως καὶ ἀναδεχθεὶς τὴν ἐπιστασίαν παρέδωκεν εἰς τὴν Ἐφορείαν κατ' αἴτησίν τῆς τὸ παρὸν σχέδιον. Οἱ δὲ Ἐφοροὶ, ἀφοῦ ὑπέβαλαν αὐτὸ εἰς τὴν κρίσιν τῆς Δημογεροντικῆς καὶ ἐνεκρίθη, ἐπειδὴ ἐζητεῖτο παρὰ πολλῶν, ὅχι ἀπλῶς περιέργων, ἀλλ' ἐπιθυμούντων νὰ πέμψωσι τοὺς υἱοὺς των διὰ νὰ μαθητεύσωσιν εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦτο, ἐστοχάσθησαν χρεός των νὰ τὸ ἐκδώσωσι πρὸς εὐχαρίστησιν τοῦ κοινοῦ πόθου.

» Ἐν Ἐρμουπόλει 12 Ἰανουαρίου 1834.»

(Ἐκ συλλογῆς ἱστορικῶν ἐγγράφων)

A. X.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΤΗΣ ΙΕ' ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ

Ἐσῶθεν τῶν πινακίδων χειρογράφου τεύχους τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης ὑπῆρχε παρεμβεβλημένη ἐξωφύλλου δίκην ἢ κατωτέρω δημοσιευομένη διαθήκη, ἣν περ ἀφελὼν ἐξ αὐτοῦ συγκατέταξα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν αὐτόθι διατηρουμένων διαφόρων ἐγγράφων.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐγράφη κατὰ τὸ 1476 Σεπτεμβρίου 14, ἄδηλον ποῦ. Ἐκ τοῦ κάτωθεν δ' αὐτοῦ μνημονευομένου *φρὰ Πιέρου τοῦ πριόρου* (προεστῶτος) τοῦ *Κολοσσού*, ὡς καὶ τῆς πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς διαθήκης φερομένης ὑπογραφῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱερέως, δυοῖν θάτερον ἄγομαι νὰ ὑπονοήσω, ἢ ὅτι ὁ διαθέτης ἐτύγχανεν ἐν Ῥόδῳ διατρίβων ὅτε τὰ καθ' ἑαυτὸν διετίθη, ἢ ὅτι ἦν τότε ὁ ἱερεὺς ἐν Κύπρῳ *παρεπιδημῶν* διότι ἢ ἐν Ῥόδῳ ἐπισκοπῇ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, δηλονότι ἢ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τάγματος τῶν τοῦ ἀγ. Γωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ ἵπποτῶν τὸ πρῶτον συστάσα, ὠνομάζετο τοῦ *Κολοσσού* (Colossensis), ὡς ἀπὸ τοῦ περιφήμου ἑβδομηκονταπήχως κολοσσού εἶτε ἀγάλματος τοῦ Ἡλίου, ἐνὸς τῶν ἐπτὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου θαυμάτων. Ὅπως δὴ ποτε ὅμως κἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, ὑπὸ τινος ἐπόψεως θεωρούμενον τὸ ἔγγραφον οὐκ ἄμοιρον σπουδαιότητος φαίνεται.

Καὶ πρῶτον μὲν γλωσσικῶς ἐξεταζόμενον πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἰδιωτικαῖς συμβολαίαις τοῖς μεταξὺ τῶν ἀλλογενῶν δεσποτῶν τῆς μεγαλονήσου συνομολογουμένοις ἐδέσποζεν ἢ δημῶδης ἑλληνικὴ γλῶσσα, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀλλαγῶν συνέβαινε, περὶ οὗ ἔσχον ἀφορμὴν νὰ γράψω οὐ πρὸ πολλοῦ¹. οὕτω δὴ καὶ ἐν τούτῳ, ὡς μαρτυροῦσι τὸ τε ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ διαθέτου, φαίνεται οὗτος ἀγγλικῆς ὦν καταγωγῆς, παρὰ τὸ : James D'Inglese (= Ἰάκωβος τοῦ Ἄγγλου), ἐν τῇ δημῶδει ὅμως γλῶσσῃ διαθέεις τὰ καθ' ἑαυτόν. Εἶτα δὲ περιέχει καὶ λέξεις τοῦ κυπριακοῦ ἰδιώματος, ὧν τὴν ἐξήγησιν παρήμι τοῖς τῶν Κυπρίων λογίοις.

¹ Ἴδε Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. τευχ. Ζ', σελ. 408.

Ἄλλα καὶ ὑπὸ νομικὴν θεωρούμενον ἔποψιν παρέχει τι τὸ διαφέρον· καθότι ἄτεκνος ὢν ὁ διαθέτης, ὡς ἐκ τῆς διαθήκης αὐτοῦ συνάγεται, κληροδοτεῖ τῷ τῆς νήσου βασιλεῖ νομίσματα 1316 καὶ ἐξηκληρώνηται τὸν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ του». Κατὰ τὸ ἰσχύον ἄρα ἐν τῇ νήσῳ δίκαιον, ὁ ἄτεκνος ἀποθνήσκων ἐχρεώσται νὰ καταλίπη τῷ ὑπερτάτῳ ἄρχοντι μέρος τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἵνα περιβληθῇ οὕτως ἡ διάταξις αὐτοῦ τὸ νόμιμον καὶ ἀρρήκτως κύρος. Παρεκτός δὲ τούτου καταλείπει καὶ τῷ καπιτάνῳ (φρουράρχῳ) καὶ τῇ αὐτῇ τῆς Λεμεσοῦ νομίσματα 1 1/2, «καὶ ἐξηκληρώνηται τὸν ἀπὸ τὰ ἄλλα του ἀγαθὰ» ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ δικαίου ἀπέβρεσεν ἡ ὑποχρέωσις αὕτη. Πλὴν ἀλλ' ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἱστορίαν φαίνεται τὸ ἀναφερόμενον ὄνομα ῥηγός· διότι κατὰ τὸ σεσημασμένον ἐν τῇ διαθήκῃ 1478-ἔτος ἐβασίλευε τῆς νήσου οὐχὶ ῥήξ ἀλλὰ ῥηγίνα, ἡ Αἰκατερίνα Ἰακώβου Β' τοῦ Κορνάρου. Περίργος δὲ φαίνεται καὶ ἡ διὰ τοῦ Ν δις ἀπαντῶσα γραφή: Νεμεσός τῆς νῦν Λεμεσοῦ καλουμένης, ἐν ᾧ μικρὸν κατωτέρω γράφεται οὐδετέρως καὶ διὰ τοῦ Λ: τὸ Λεμεσόρ.

Ἴδου ἡ διαθήκη ἐν ἀντιγράφῳ ἀπαραλλάκτῳ, ἐν ᾧ ἀπέδωκα πλήρη ἀγκύλαις περικλείσας τὰ παλαιογραφικῶς συντετμημένα τῶν λέξεων.

Κατὰ τὴν σήμερον ἡμερᾶν, ἥτις ἐστὶν τῇ ιδ' Σεπτεμβρίου αὐοῆ Χ[ριστοῦ], ἐν[δ]ικτιῶνος] ια', ὁ Τζιάμεσ Τεγκλέζη ἐν ασθενία τυχῶν, καὶ φοβηθεὶς τὸ τοῦ θανάτου ἄσρον μυστήριον, σόασ ἔχον τὰς φρένας καὶ τὸν νοῦν ἀθόλοτον, ἠθέλησεν διατάξεσθαι τὰ ἑαυτοῦ πάντα. Ἐμ πρότις μεν παρατίθεται τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν εἰς χεῖρας Θε[οῦ] ζώντος, τὰ δὲ πράγματα ὅπου τοῦ εὐρίσκοντ[αι] ἐν οὕτως. Ἀφήνει πρῶτον τοῦ αὐθ[έντου] μασ τοῦ ριγὸς ν[ομίσματα] ατις¹, καὶ ἐξηκληρώνηται τὸν ἀπε τα ἀγαθὰ τ[ου]. Ἀφήνει τοῦ καπεταν[ου] τῆς Νεμεσοῦ καὶ τῆς αὐτῆς τῆς Νεμεσοῦ ν[ομίσματα] ἁ [ἡμισυ], καὶ ἐξηκληρώνηται τὸν ἀπε τα ἄλλα μου ἀγαθὰ. Εἰς τὸ Λεμεσ[όν] ἔχει ἁ σπητι ἐννικιασμεν[ον] ἐκ τοῦ Ταραντί, καὶ ἔχει μέσα πράγματα

¹ Περὶ τῶν ἐπὶ φραγκοκρατίας κοπέντων ἐν Κύπρῳ διαφόρων νομισμάτων ἐπιθὶ τὴν σοφὴν διατριβὴν τοῦ ἀειμνήστου Π. Λάμπρου ἐν τέλει τοῦ Β' τόμου τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σάθα. Ἐνταῦθα δὲ ἡ λέξις: νομίσματα ὑπάρχει μονογραμμάτως σεσημασμένη, ὅπως ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς βυζαντινοῖς χειρογράφοις. Ὡσαύτως καὶ ἡ λέξις: ἡμισυ δηλοῦται διὰ τοῦ συνήθους παλαιογραφικοῦ σημείου.

τουτέστιν κρεβάτια τέσσερα, χαλκ[ινα]; β', δύστιν α', χαλκομα γύρισσες β', τυγανία σιδερ[ένια] β', παπλόματα β', σπριβεριν α', λακάν[ην] α', βατζέλλια μικρὰ β', τζαντιλιερ[αν] α', τόζεσιν α', σεντούκ[ια] μεγάλα β', σκερνιά β', πλατέλλα στάνια μικρὰ μεγάλα θ', τζαγεραν α', φουρμ[αν]; ἁ, σιδεροσοῦγλια β', σκουτελαριέσ β' κάσσινες, ψαθία του τυχου β', γδῆν μαρμαρένον α', πεῦκην α', παγκέριν α', ἀλεύριν μ[όδια]; β', τυρὴν κεφάλια κ', χοιρομέρ[ια] ζευγαριν] α', μαντηλ[αν] τῆς ταυλ[ας] μεγάλην α' καὶ σερβετ[τες] ἡ', μῆλλαν σφακτινὴν Ν^ο β', ζηγ[αριάν] σιδερ[ένιαν] α', κρεβατοσάνιδα με τα τριστέλλια α' κρεβατιοῦ, γαβαρδιναν α' εἰς τὸ χέρην τοῦ μαστροΚοστ[α]; διὰ νὰ τον ραφιν α' γουνέ[λαν] παν... καὶ τὸ φούργιασμάν τῆς πλαγκέττον ασπρον, καὶ ἕτερον εἰς τὸ χέρην του Ταραντί α' κομματιν σοστῶν βενετον.

Χροστω του Ταραντί διὰ το ἐννίκην του σπητιοῦ ν[ομίσματα] ς', καὶ ἀπο ἄλλους λογαριασμοῦσ οπου ἔχομεν, ἵνα λογαριαστῇ με το βιβλίον [μου].

Εἰς τὴν Λευκουσιαν ἐχω α' σπητι τῆς βιζιαστριασ τοῦ Καλέργη τῆσ κυρα Μαρίας, τζαγέραν α', ταύλεσ διπλεσ β', σετοῦκην α' μεγαλον καρινον, τρι... ὄρην α', γέρναν μιάν, φουρ[μαν]; τοῦ κρεβατιοῦ.

Εἰς τὴν Πισκοπὴν χρεοστή μου ὁ Στέφανος ὁ Μαλατέστας ν[ομίσματα] ιη'. Ὁ Τζουανες Τενεγριπουντε ὅπου ἔχει τὸν μυλον εἰς τὸ Λαπι[θον] διὰ β' κάν[ας]; πανῆν ν[ομίσματα] κς', ἐξ αὐτῶν ἔδωκεν ν[ομίσματα] γ'..... Τζιάμεσ τοῦσ κάτωθεν.

Του ἐμ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ κυρ Στεφανου Βονζηνοῦ δουκατα χρυσὰ πέντε. Ἀφήνω τοῦ φρα Πιερο τοῦ πρ[ιό]ρου του Κολοσσοῦ δουκάτον α'. καὶ διὰ τὸν τάφον του ὅπου νὰ θαφῆ δουκάτον α'. Καὶ ὁ ἄνωθεν κυρ Στέφανος χρεωστή διὰ καπελλον τοῦ ἄνωθεν Τζιάμεσ εἰ τι ἐγγιζῆ διὰ α' κανταριν λάδανον;].

Τὰ ἄνωθεν μου πράγματα ἀφίννω νὰ πλερώνεται τὸ χρεωσ ὅπου χρεοστω κατὰ τα βιβιλιά μου με φοβον Θεοῦ, καὶ τὰ πρόλιπα ἀφίννω τα τῆς γυναίκασ μου τῆσ Τζουανασ καὶ τὴν ψυχὴν μου.

Io fra Piero p[ri]or de Colosse interfui hoc testam[en]tum et praesens fui.

Νικόλαος Γιαννούλοισ μαρτ[υρῶ]. Νικόλαος Κονταλιμένης μαρτ[υρῶ]. Ἀντριὰ τοῦ Ομοτη μαρτ[υρῶ].

Ἐξόπισθεν δὲ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀναγινώσκονται τὰ ἐξῆς, ἀπερ εἰσὶν ἄλλης χειρὸς σημειώματα, καὶ ὧν πιστὸν ἀντίγραφον παρέχω περιεργίας τε χάριν καὶ πρὸς ἔνδειξιν ὅτι ἄγνωστοι ἦσαν ἔτι κατ' ἀρχομένην τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα οἱ λεγόμενοι ἀραβικοὶ χαρακτῆρες τῆς ἀριθμήσεως.

Ἐξ αὐτο ἔδοκα καὶ μαχλουζι ν[ομίσματα] νὲ εἰς ν[ομίσματα] ις' [ἥμισυ].

Ἐδοκα ν[ομίσματα] ζ' τοῦ σκαλησματου.

Εἰς το ἀφιγ' του Χ[ριστο]ῦ εδουλεψε το αλογο μου τὸν Ἀγουστω μινα ἡμέρες ιθ' εἰς ν[ομίσματα] θ' [ἥμισυ], καὶ τον Σετευρι μινα τῆς ανοθ[εν] ἔχρονασ ἡμερεσ ιε' εἰς ν[ομίσματα] ζ' [ἥμισυ]. ἔδοκα καὶ ρατζια κοφινια ιη' εἰς ν[ομίσματα] ε'.

Ἐτερα καρτζα εἰς τὸ ἀφιδ' Χ[ριστο]ῦ ἀπο ζευγαρια ν[ομίσματα] ιγ'.

Ἐτερα καρτζα τα εδουλεψα εἰς το μαχαρεν[ι;] ν[ομίσματα] κ'.

Ἐτερα καρτζα τοῦ σκαλισματου ν[ομίσματα] ιε'.

II. Σακελιῶν.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Ἰανουάριος 1888.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Συνεκροτήθη ἡ τακτικὴ συνεδρία τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου.

Κατὰ τοὺς μῆνας Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον ἐγένοντο τὰ ἐξῆς ἀναγνώσματα.

Ὁ κ. Ἀ. Παράσχος τακτικὸν μέλος ἀνέγνω τὸ ε' ἄσμα τοῦ Ἀλφρέδου.

Ὁ κ. Π. Συνοδινὸς ἀντεπιστέλλον μέλος ἀνέγνω διάφορα αὐτοῦ ποιήματα.

Ὁ κ. Κ. Γ. Ἐένος τακτικὸν μέλος ἀνέγνω τὴν περὶ Ἀράβων ἐν Ἰσπανίᾳ μελέτην αὐτοῦ.

Ὁ κ. Δ. Ἡλιόπουλος τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ μονομαχίας.

Ὁ κ. Γουσταῦος Λαφφὸν ἀντεπιστέλλον μέλος ἀνέγνω διάφορα αὐτοῦ ποιήματα.

Ὁ κ. Ἀ. Πασπάτης ὠμίλησε περὶ τῆς ἀλιείας τῆς φαλαίνης.

Ὁ κ. Ν. Μοσχάκης τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ Ἀσπασίας τῆς Μιλησίας.

Ὁ κ. Ὁ. Ἰασωνίδης τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ τῶν Λυρικῶν τοῦ Σαίξπέρου.

Ὁ κ. Ἀ. Πετρίδης ἀντεπιστέλλον μέλος ὠμίλησε περὶ μεσαιωνολογικῶν μελετῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πρῶτον περὶ Μωρέως.

Ἀπεστάλη ἡ ἔκθεσις τῆς ἐν Καλάμαις σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν. Ἐν τῇ σχολῇ φοιτῶσιν 25 ἄποροι παῖδες ἐξ ὧν 22 προσήλθον εἰς τὰς ἐξετάσεις. Συνυπεβλήθη δὲ καὶ ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ὁμολογούσης πλήρη ἐν πᾶσι τάξιν.

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀπέστειλε τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Συλλόγου τὰ τρία τεύχη τῶν ἐπιστολῶν περὶ πεζικοῦ, ἱππικοῦ καὶ πυλοβολικοῦ τῶν μεταρρασθειῶν κατὰ διαταγὴν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως.

Ἀποφάσει τοῦ τμήματος τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Συλλόγου ἠνεώχθη ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Συλλόγου διαρκῆς ἔκθεσις ζωγραφικῆς εἰς ἣν πολλαὶ προσεκομίσθησαν εἰκόνες διαφόρων καλλιτεχνῶν.

Ὁ Σύλλογος ἐψήφισε δρ. 300 πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου παρὰ τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς.

Ὁμοίως ἐψήφισε δρ. 1500 πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου εἰς ἀνάμνησιν τῶν κατὰ τὰ σύνορα πεσόντων κατὰ τὰς ἡμέρας 8, 9, 10, 11 Μαΐου τοῦ 1886. Ἐξέλεξε δ' ὡς κατάλληλον πρὸς τοῦτο τὴν θέσιν Μάτι καὶ ὄρισεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κκ. Ἰ. Φ. Κοκκίδου συνταγματάρχου, Ἀ. Γεννάδη ὑπολοχαγοῦ καὶ Κ. Π. Λάμπρου.

Αἱ κυρίαὶ Πηνελόπη Βλαστοῦ καὶ Ἀμβροσία Καρυδιᾶ προσήνεγον τῇ Σχολῇ τῶν Ἀπόρων Παιδῶν εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἀμβροσίου Κάππαρη δρ. 2400. Ὁ Σύλλογος μετ' εὐγνωμοσύνης ἀποδεχθεὶς τὸ ποσόν, ἐψήφισε τὰ εὐχαριστήρια αὐτοῦ καὶ ἀνέγραψεν εὐεργέτην τὸν ἀείμνηστον Ἀμβρόσιον Κάππαρη.

Ἐξελέχθησαν μέλη τακτικὰ πάρεδρα, οἱ κκ. Π. Ταμβακόπουλος, Κ. Σουλτάνης, Ἰωακείμ. Βαλαβάνης, Ἐ. Ἐμπειρικός, Ἀ. Δεμερτζής, Γ. Δ. Ὀρφανίδης, Ἀλ. Ν. Φιλαδελφεύς, Κ. Ε. Χατζηπέτρος, Ἰω. Ἀλέξανδρόπουλος, Γ. Μ. Βενιζέλος καὶ Κ. Βρυζάκης. Ἀντεπιστέλλοντα οἱ κκ. Ἰω. Φουστάνος ἐν Σύρῳ, Μ. Δουρούτης ἐν Βου-

κουρεστίω, Λ. Παλλεμάνδ ιατρός ἐν Παρισίοις, Ἄν Κονλέγγιος ἐν Ῥόσκοβιτζ τῆς Πρωσσίας, ἐπίτιμος δὲ ὁ κ. Ε. Βαλτατζῆς.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Τμήμα Νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐν τῇ τακτικῇ αὐτοῦ συνεδρίᾳ, τῇ προτάσει τοῦ κ. Ἰω. Ραΐση, τὸ τμήμα ἀπεφάσισεν ἵνα μελετήσῃ τὸ περὶ προσωπικῆς κρατήσεως ζήτημα. Πρὸς τοῦτο δ' ἐξελέξατο ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ τῶν κ.κ. Ι. Τυπάλδου, Ν. Ζανετοπούλου, Τιμ. Ἡλιοπούλου καὶ Α. Σκουζέ, ἧτις θὰ περισυλλέξῃ τὰς γνώμας πάντων τῶν ἐχόντων εἰδικότητα τινα ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος καὶ μελετῶσα ταύτας θὰ ὑποβάλῃ μετ' ἰδίου συμπεράσματος εἰς τὸ Τμήμα· ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως δὲ ταύτης τῆς ἐπιτροπῆς συζητοῦν τὸ Τμήμα θὰ ἐξενέγκῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ.

Ἀπεφάσισθη ὡσαύτως ἵνα βραδύτερον συζητηθῇ καὶ τὸ περὶ ναυτικῶν ὑποθηκῶν ζήτημα.

Τμήμα καλῶν τεχνῶν.

Τὸ Τμήμα τῶν Καλῶν Τεχνῶν κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ συνεδρίας ἀπεφάσισε τῇ προτάσει τοῦ προέδρου αὐτοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ τὴν διοργανώσιν *Μορίμου* ἐκθέσεως *Ζωγραφικῆς*, ἐν ἣ νὰ ἐκτίθηνται ἔργα εἴτε Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν ἢ ἐρασιτεχνῶν, εἴτε ξένων ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένων τοιούτων. Ἡ ἐκθεσις ἤρξατο ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου. Τὸ τμήμα ἀνέθηκεν εἰς τὸ προεδρεῖον αὐτοῦ τὴν σύνταξιν τοῦ Κανονισμοῦ, ἐξελέξατο δὲ τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κ.κ. Ἀ. Ραγκαβῆ, Μ. Μελά καὶ Ἰφικράτους Κοκκίδου, οἵτινες νὰ κρίνωσι τὰ κατώτερα παραδοχῆς ἐκ τῶν ἀποστελλομένων ἔργων. Πρὸς τοῦτοις τὸ Τμήμα ἀπεφάσισε τὴν κατάργησιν τῶν κατ' ἔτος τακτικῶν κατὰ Σάββατον τελουμένων συναυλιῶν, ὡς μὴ ὑποστηριζομένων δυστυχῶς ὑπὸ τοῦ κοινού, ἀφθέντος εἰς τὴν ἐπὶ τῶν συναυλιῶν ἐπιτροπὴν τοῦ δικαιώματος ὅπως δίδονται, ὡσαύκις αὕτη κρίνη καλῶν, ἔκτακτοι μουσικαὶ ἐσπερίδες ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων. Εἰς τὸ τμήμα ὑπεβλήθησαν διάφοροι προτάσεις ὑπὸ διαφόρων αὐτοῦ μελῶν, οἷον ἡ περὶ διοργανώσεως *Ἐκθέσεως ἀνθέων*, ἡ περὶ πανηγυρικῆς παραστάσεως τῶν *Περσῶν* τοῦ Αἰσχύλου, ἡ περὶ συστάσεως σχολῆς ἰχνογραφίας, ὧν ἡ συζήτησις ἀνεβλήθη εἰς προσεχεῖς συνεδρίας. Ἡ περὶ πανηγυρικῆς παραστάσεως τῶν *Περσῶν* τοῦ Αἰσχύλου πρότασις συζητηθήσεται ἐν τῇ ἀμέσῃ ἐπομένῃ συνεδρίᾳ τοῦ Τμήματος.